د کلتوری ملکیت د
مطالعاتو، ساتنې او بیرته
پر خپو درولو نړیوال مرکز

(اکرام – ICCROM)

ICCROM

Fond

د کلتور او پرمختګ
لپاره د شهزاده کلاز د
بسپنې صندوق

د کړکیچ پر مهال د کلتوري میراث لپاره لومړنۍ مرستې

۱

لارښود

د کلتوري ملکیت د مطالعاتو، ساتنې
او بېرته پر خپو درولو نړیوال مرکز
(اکرام – ICCROM)

ICCROM

C
Fonds

د کلتور او پرمختګ
لپاره د شهزاده کلاز د
بسپنې صندوق

د کړکیچ پر مهال د کلتوري میراث لپاره لومړنۍ مرستې

۱. لارښود

د ملموس او غیر ملموس کلتوري میراث د خوندي کولو لپاره د بیړنۍ همغږۍ د تیارۍ او ځواب ویلو/غبرګون ښودلو لارښود

اپرنا تندن

چاپ شوی له طرفه: د کلتوري ملکیتونو د ساتنې او بېرته پر خپو درونې لپاره د مطالعاتو نړیوال مرکز (اکرام موسسه – ICCROM) –
Via di San Michele 13, 00153 Rome, Italy

او د کلتور او پرمختګ لپاره د شهزاده کلاز د بسپنې صندوق – د شهزاده کلاز موسسه
CE Amsterdam, the Netherlands ۱۰۱۷ ,٦۰۳ Herengracht

د اکرام موسسې، شهزاده کلاز موسسې او د سمیتسونین انستیتیوټ د همکارۍ په چوکاټ کې په بیړني حالت کې د کلتوري میراث لپاره د چمتووالي او ځواب ورکونې/غبرګون ښودلو د ظرفیت جوړونې لپاره.

ICCROM 2021 ©

Prince Claus Fund for culture and Development 2021 ©

ICCROM ISBN

Prince Claus Fund ISBN

ګډه-جوړونه **اصلي/کلیدي لیکوال او ایډیټ کونکی**	اپرنا تندن ، اکرام
د مفرداتو په چمتو کولو کې ونډې: **د پېښې وروسته په ساحه کی د زیان اوګواښ ارزونه**	ایلکی سیلتر، روهیت جیګیاسو، یوجینی کریتي
خوندیتوب او سمبالونه	یوجیني کریتي، ایلکی سیلتر و زافیر رومیو، اسمیرالده پوپیریو
د پېښې بېلګې	ماریا سیسیلیا رادریګز مورینو، یوجینی کریتي، ایهور پوشیفالیو، کیاو میو کو، ایلکی سیلتر، ولنتاین سپانو، لیلا صالح
علمي کتنه	جیسیکا دوبال، جانتن ایتون، سونیا جیوفینازی
څېړنه	جیسیکا دوبال، ولنتاین سپانو
د معلوماتو ډیزاین	کرستوفر ملپیتان
همغږي **د اکرام موسسه**	کترین انتومارچي، اپرنا تندن، جینیفر کپیترن، ایزابیل دی بریسیس، و ایزابیل ویرجر
د شهزاده کلاز موسسه	دیبورا ستوک
پښتو ژباړه	غلام فاروق صافی، سید تمیم هاشمی
مرور / ایډیټ	ضابط مجبور
د پښتو ډیزاین او همغږي	نادیه هاشمی، د سید او نادیه د مشورتي خدماتو شرکت

د دې کتاب پښتو ترجمه د برټش کونسل په سخاوتمندانه مرسته ترسره شوې ده چې د زړه له تله ترې مننه کوو.

له دی خپرونې نه هر څوک ازادانه ګټه اخیستی شي Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/). د دې خپرونې په محتوی باندې کارولو سره، کاروونکي منې چې د اکرام موسسې د هرې راتلونکې د پرانیستې لاسرسی ور ذخیرې د کارولو د شرایطو پابند دي. پدې خپرونه کې کارول شوې عنوانونه او د موادو وړاندې کونه د اکرام موسسې او د فرهنګ او انکشاف لپاره د شهزاده کلاز موسسې له اړخه د هیواد، سیمې، ښار یا یوې ساحې یا د هغوی د چاروکو د قانوني وضعیت یا د سرحدونو د معلوملو اړوند د نظر څرګندونې معنی نلري. پدې خپرونه کې څپاره شوې نظریات په لیکوالانو پورې اړه لري او په اکرام موسسې او د فرهنګ او انکشاف لپاره د شهزاده کلاز موسسې پورې تړاو نه لري او همداراز په دغه دواړو موسسو باندې الزامي ندي.

د پوښ انځور د روهیت جیګیاسو لخوا اخیستل شوی

مفردات/لیکلړ

- تقریظ.. ٥
- سرېزه / دیباچه.. ٦
- په لاربښود کې د لوري موندل/د سمې کارونې لارې چارې ٨

د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو معرفي کول

- د کلتوري میراث لپاره لومړنۍ مرستې څه دي؟.......................... ١٠
- دا څرنګه چمتو کولای شو؟.. ١١
- دا څوک پیلولای شي؟.. ١٤
- ولې همغږي وکړو؟.. ١٨
- دا کله چمتو کړو؟.. ٢٠

لومړنی قدم: د وضعیت تحلیل

- د وضعیت تحلیل څه شی دي؟... ٢٥
- ولې د وضعیت تحلیل تر سره کړو؟.................................... ٢٦
- څوک باید د وضعیت په تحلیل کې برخه واخلي؟.......................... ٢٧
- دا څرنګه تر سره کړو؟... ٢٨

دوهم قدم: د پیښې نه وروسته په ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونه

- د پیښې څخه وروسته په ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونه څه ده؟.... ٤٣
- دا ولې تر سره کړو؟.. ٤٤
- دا څرنګه تر سره کړو؟... ٤٥

دریم قدم: مصونیت او باثباته کول

- مصونیت او باثباته کول څه شي دی؟................................ ٦٩
- مصونیت او باثباته کول څوک تر سره کولای شي؟.................. ٧٠
- ساحه مصونه کړئ.. ٧٣
- د پیښې وروسته تخلیه.. ٧٧
- و یې ژغورئ.. ٨٨
- د جوړښتونو بیړنۍ باثباته کول...................................... ١٠٤
- د غیر ملموس کلتوري میراث مصونه کول.............................. ١١٧

ژر اصلي حالت ته بېرته راګرځول

- ژر اصلي حالت ته بېرته راګرځول څه شی دی؟........................ ١٢٤
- وړاندیز شوي اقدامات/ کړنې.. ١٢٧
- نتیجه ګري... ١٣٥

اصطلاحات او د هغوی معاني... ١٣٦

حوالې/ سرچینې.. ١٥١

تقریظ

کلتور د پرمختګ لپاره د محرک په توګه پېژندل کیږي. بیا هم، د کلونو پرمختیایي لاسته راوړنې د ناورین د پېښېدو په صورت کې په یوه شېبه کې له مینځه تلای شي او ټولنې بېرته د غمجنو پایلو سره مخ کېدای شي. سره لدې، د کړاونو او زیان په حالت کې د مقاومت قصې په کومو کې چې فرهنګ مرکزي ونډه لوبوي مخې ته راغلي دي. دې کار ساینسي ټولنه وهڅوله چې د کلتوري دودونو او د مقاومت د میکانیزمونو تر مینځ خپل منځي تعامل ته له ډیر نږدې څخه وګوري.

د شهزاده کلاز د بسپنې د صندوق باور، چې کلتور یوه اساسي اړتیا ده، د فرهنګ ساتنې او تنوع ته د ودې ورکونې لپاره د (اکرام) د موسسې د اصولو سره نږدې اړخ لګوي. د دې ټکي پر بنسټ، دواړو موسسو سره لاسونه یو کړل تر څو د ارزښت وړ ځایونو او توکو اصلي حالت ته د راګرځونې لپاره د لومړني ګټه/دلچسپي لرونکو او ټولنې د اواز/نظریاتو په پام کې نیونې سره یوه سرچینه رامینځته کړي. دا کار په خپل نوبت سره له دوی سره د راتلونکو ناورینونو پر وړاندې د مقاومت په رامینځته کولو کې مرسته کوي.

یو له کلیدي ننګونو چې مونږ ورسره مخ یو دا ده چې په ډېری ملي او سیمه ایزو بیړني حالاتو ته د غبرګون ښودلو په سیستمونو کې د کلتوري میراث په اړوند نظریات او اقدامات شامل ندي. په هرصورت، لومړني ځواب ورکوونکي/غبرګون ښودونکي به تاسو ته ووایي چې دوی په حتمي توګه ځینې وختونه د کلتوري میراث په ژغورلو کې د دې لپاره ښکېل کیږي تر څو د دې مخه ونیسي چې ځایي خلک د هغې (کلتوري میراث) د ژغورلو په هڅو کې خپل ژوند د ګواښ سره مخ کړي، او ځینې وختونه لدې کبله ښکېل کیږي چې دوی د زیان او فزیکي او ذهني صدمو په قابو کولو کې د فرهنګي میراث د ارزښتاکې ونډې نه اګاه دي.

کلتور انتظار نشي کولی! دواړه د (اکرام) موسسه او د شهزاده کلاز د بسپنې صندوق پدې باور کلک ولاړ دي. د (اکرام) موسسې په ۲۰۱۰ کال کې د ایټالیا هیواد د کلتور د وزارت او ځینو نورو شریکانو سره په ګډه (د کړکېچ پر مهال د کلتوري میراثونو لپاره لومړنۍ مرستې) کورس پر لاره واچوو. دا هڅې د شهزاده کلاز د بسپنې د صندوق او د سمیتسونین انستیتیوټ په راګډولو سره پراخه شوې او دې کړنې د (کلتوري میراث لومړنیو مرستندویانو) شبکې په پیاوړتیا او د ګډون کونکو د نوښتونو په تمویلونه کې مهمه ونډه لوبولې تر څو دا خبره یقیني کړي چې مثبتې پایلې څو برابره شي.

د دې کتاب موخه دا ده چې د (لومړنیو مرستو) پروسې تدوین کړي او د څېړنې، فعالیت او پوهاوي هڅې لا نورې وهڅوي. د دې کتاب لیکونکي په دې حقیقت پوهیږي چې هر بیړنی حالت موږ ته یو نوی درس راکوي او موږ ته دا وړتیا رابخښي چې د پوهې او عمل تر منځ واټن کم کړو. د دې موضوع په تړاو معلومات د هر اړخیزو بحثونو د رامنځته کولو او د خبرو اترو د پراخولو په هڅه کې د ډېرو نظرونو استازیتوب کوي.

له شک پرته، د ناورین د ګواښ راټیټول د پرمختګ سره تړلي پوښتنه ده. زموږ هیله دا ده چې دا لارښود او د سامان بکسه به د دوی د پلي کېدو وړ وړاندیزونو سره د کلتور د ساتنې لپاره داسې نوې لارې پرانیزي چې په پرمختګ سره پیل او په مقاومت سره پای ته ورسیږي.

ویبر نډورو
د اکرام د موسسې رییس

جومانا الزین خوري
د کلتور او پراختیا لپاره د شهزاده کلاز د بسپنې صندوق رییسه

سریزه/دیپاچه

ولې د بشري کړکېچ په ضمن کی د کلتوري میراث ساتنه وشي؟

کلتور انتظار نشي کولی. د ۲۰۱۵ کال د ویجاړوونکو زلزلو څخه یوازې یوه میاشت وروسته، د نیپال د کټمنډو په تاریخي دربار چوک کې د ویجاړ شوو مندرونو د مالبې/کثافاتو په مینځ کې عبادت کونکي او د ګلانو پلورونکي لیدل کیږي.

د زلزلې د وریسې ټکانونو نه بې پرواء، دوی په مېړانې سره هلته تللي وو تر څو په ورځنیو مذهبي مراسمو کې ارام ومومي او خپل عادي کارونه بیا پیل کړي – دا کار دا په ډاګه کوي د دې لپاره چې په راتلونکي کې د زلزلو پر وړاندې د نیپال د خلکو د زیان منني کچه راټیټه شي، لومړی باید دا لرغوني مندرونه او د ښار چوکونه خوندي او پیاوړي شي.

یو کال وروسته، په داسې حال کې چې د زلزلې وروسته د لټون او ژغورنې عملیات ترسره کېدل، په ایټالیا کې اور وژونکو د ځایي ټولنې سره مرسته وکړه چې د میډونا اډولوراتا – غمګینه میډونا –نقاشي د نورسیا د کلیسا نه مخکې لدې چې دا دوه میاشتې وروسته په وریسې زلزله کې په بشپړه توګه ویجاړه شي راوویسته. اور وژونکو د نقاشۍ ژغورنې ته لومړیتوب ورکړ ځکه چې دوی پدې پوهېدل چې د نورسیا خلکو لپاره ، میډونا د دوام/پایښت او مقاومت سمبول دی ، ځکه چې هغه نقاشي د تیرو زلزلو نه ژوندۍ راوتلې وه.

د بشري کړکېچونو په اوږدو کې د کلتوري میراثونو د ساتنې لپاره بې غرضه او رضاکارانه کارونه یوازې په ناورینونو پورې محدود ندي. هغه ټولنې چې د تاو تریخوالي نه په ډکو شخړو کې راګیر دي دا شهرت یې لاسته راوړی چې که څه هم د دوی شخصي امنیت له ګواښ سره مخ وي، د خپلو کلتوري میراثونو ساتنې ته لومړیتوب ورکوي. انځورونه/عکسونه، اسناد، مذهبي او شخصي اثار، دودونه او ودانۍ – هر هغه څه چې خلک له یو بل سره نښلوي، او د هویت احساس، یا د ژوند کولو لارې چارې وړاندې کوي، د ویجاړتیا او بې ځایه کیدو په ضمن کې ډیر ارزښتناک ګرځي.

نو له همدې امله اړینه ده چې د کلتوري میراثونو خوندیتوب او بېرته اصلي حالت ته راګرځېدنه د بیړني حالت پر مهال او د هغې وروسته د بشري مرستو څخه جلا نشی او ونه ځنډول شي، په ځانګړې توګه کله چې بنسټیزه موخه/هدف د خلکو سره مرسته کول وي تر څو په رواني او فزیکي صدمې باندې برلاسی ومومي او خپلې عادي ورځنۍ چارې بیا پیل کړي.

ولې دا لارښود؟

د ډېرو دلایلو له مخې د کلتوري میراثونو خوندی کول د ځو اړخیزو او پراخو بشري کړکېچونو په اوږدو کې ننګوونکی دی. یو لوی لامل یې د بېړني حالت د مدیریت په ملي او نړیوالو سیستمونو کې کلتوري میراثونو ته د پاملرنې نشتوالی دی. نور لاملونه په دې ډول پوښتنو کې نغښتی دي لکه: که چیرې ډېری کلتوري ساحې اغیزمنې شي، نو له کوم ځای څخه پیل وشی؟ څوک کولی شي چې ساحې ته لاسرسی چمتو کړي؟ څوک مرسته کولی شي؟ د اقداماتو مناسب وخت کله دی؟ څرنګه باید اقدام وشي؟

دا لارښود او ورسره د سامان بکسه د «کلتوري میراث لومړنۍ مرستې» تشریح کوي: د ګواښ سره د مخ ملموس او غیر ملموس فرهنګي میراث د پیاوړتیا او هغوی ته د ګواښ د تهدید د کمولو لپاره تر سره شوې سمدستي او یو له بل سره تړلی کړنې چې موخه یې د فرهنګي میراث اصلي حالت ته راګرځېدل تقویه کوي . په ساحه کې د ازمایل شوي درې مرحله ای چوکاټ له لارې دا جوته کوي چې کله او څرنګه د ګواښ سره مخ فرهنګي میراث خوندي شی او ټول هغه کسان چې پداسې عملیاتو کې مرسته کولای شي په ګوته کوي. چمتو شوې مرحلې او کاري جریان د بېړني حالاتو د بېلابېلو ډولونو او د هغوی د ځانګړو شرایطو سره اړخ لګولای شي.

دا لارښود پدی لاندی مواردو کی کارول کېدای شي:

- د کلتوري لومړنیو مرستندویانو، بېړنیو حالاتو ته د ځواب ورکوونکو او رضاکارانو د روزلو د ماخذ په ډول استعمالیږی.
- د داسی وسیلی په توګه استعمالیږی چې د کلتوری میراث د بنسوټونو سره مرسته وکی چې بیړنی حالت ته د تیاری نیول او ناورینونو ته ځواب ویل په ښه ډول پلان وکړي.
- داسی یو لارښود دی چې د لومړنیو مرستو د عملیاتو، د انساني مرستو او اصلي حالت ته

  بېرته د راګرځېدنې د هڅو په پلي کولو کې مرسته کوي.

دا لارښود د فرهنګي میراث د لومړنیو مرستو هغه اړخونه په ګوته کوي د کومو همغږي پلي کېدل چې د اغیزمن شوو خلکو د زیان منني په راټیټولو کې مرسته کولای شي. مونږ هیله لرو چې د دی کار په کولو سره به د بېړني غبرګون او بشری مرستو په سیستمونو کی په بین المللي، ملي او محلي کچه د کلتوری میراث د لومړنیو مرستو د ځایولو لپاره غږ پورته کړو.

دا لارښود او ورسره مل د سامان بکسه یو مخ په ښه کېدو کار دی. او تیارونکي یې هیله لري چې د استعمالونکو فیډبک لاس ته راوړي تر څو خاطر جمع شي چې د کوم مقصد لپاره چې تیار شوی هغی ته تحقق ورکوي او معلومات یې ښه کیفیت لري او له هغه ځا سره چې ډیر ضرورت ورته لري، مرسته کولی شي.

اپرنا ټنډن
د اکرام د پروګرام د کړکېچ پر مهال د کلتوري میراث لپاره لومړنیو مرستو همغږي کوونکې
fac@iccrom.org

د لاربنود سم استعمال/سمه کارونه

مهرباني وکړئ لاندې یو څو لاربښوونې په نظر کی ونیسئ کومې چې تاسو سره د دې لاربنود او ورسره مل د سامان د بکسې په اړوند د لارې په موندلو کې مرسته کوي.

د کتاب اشارې / تېبونه

. د هرې پاڼې په پورتنۍ ښي خوا کې به تاسو د متقابل عمل وړ اشارې وګورئ، کومې چې تاسو سره په دې لاربنود کی ستاسې د علاقې وړ برخو ته په رسېدنه کې مرسته کوي.

د اتومات لېږدوني وړ اړيکي/هايپر لينکونه

نيلي او ډبل: په دې سند کې د ځانګړو برخو لپاره لينکونه دي.

نارنجي او ډبل: د اصطلاحاتو او د هغوی د معناګانو لپاره لينکونه دي.

لاربښوونې: د تجربې پر بنسټ مشوره.

خبرداری: د نا اتکل شوو ګواښونو او / یا غلطیو څخه د مخنیوي لپاره پاملرنه اړینه ده.

ډېر ولولئ: نور لوستل

د قضيې مطالعه: هغه ننګونې چې په ځانګړو قضيو کې مخې ته راغلي وي، یا په ساحه کې غوره کړنې، یا اخیستل شوي درسونه

متقابل عمل: د تمرين يا فعاليت هڅه وکړئ

د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو معرفي کول

د کلتوري میراث لپاره لومړنۍ مرستې څه دي؟

په ټولیزه توګه هغه بېړنۍ او یو له بل سره تړلې کړنې چې د بیړني حالت په اوږدو او د هغې نه ورسته په دې موخه ترسره کیږي چې د ګواښ لاندې کلتوري میراث ته د متوجه شوي ګواښ شدت کم کړي او هغه با ثباته کړي، د کلتوري میراث لپاره لومړنۍ مرستې تعریف شوي دي. د داسې یو بېړني حالت لومړی لامل ممکن طبیعي یا د انسان لخوا رامینځته شوی ګواښ وي، او یا یې لامل د د دې دواړو ټولګه وي. لومړنۍ مرستې دا لاندې اقدامات احتوا کوي: د بېړني حالت تحلیل، په کلتوري میراث د هغې احتمالي اغېزې، د ګواښ لاندې ساحې ته د اوښتي زیان اټکل، او مصونیت او باثباته کول.

د لومړنیو مرستو ټولیزه موخه دا ده چې خپل اصلي حالت ته د اغېزمن شوي کلتوري میراث د بېرته راګرځولو پروسه ګړندۍ کړي. او په پایله کې خپل اصلي حالت ته په نوموړي کلتوري میراث پورې د تړلو ټولنو راګرځول اسانه کړي.

د کلتوري میراث لومړنۍ مرستې، یو عمده بېړني حالت یا کړکېچ ته د ځواب ویلو/غبرګون ښودلو د پلان او طرزالعملونو یوه برخه تشکیلوي. په ډېرى مواردو کې، په ځانګړي توګه د لویې کچې ناورین د اغېزو په اوږدو کې د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو هلې ځلې هغه وخت پیل کیږي چې بېړني حالت ته د ځواب ویلو/غبرګون ښودلو رسماً اعلان شوی پړاو پای ته ورسیږي. په هر صورت، د بېړني حالت د منځته د راتلو په صورت کې، مخکې له مخکې نیول شوی چمتووالی او رامنځته شوې همغږي به د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو پروسه ګړندۍ او موثره/اغېزناکه کړي.

په کټمنډو، نیپال کې په بېړنۍ توګه د یو معبد باثباته کول، ۲۰۱۵ کال. انځور: اکرام موسسه

موږ څرنګه کولای شو چې په بېړنيو حالاتو کې د بېلابېلو کلتوري ميراثونو لپاره لومړنۍ مرستې چمتو کړو؟

دا لارښود په ګڼو ساحو کې د هر ډول کلتوري ميراث لپاره د لومړنيو مرستو د چمتو کولو درې مرحله ايز کاري چوکاټ په ګوته کوي.

دا چوکاټ د اکرام موسسې د هغه زده کړو او تجاربو پر بنسټ بناء شوی چې (د بحران په وخت کې د کلتوري ميراث لپاره لومړنۍ مرستې) په تړاو يې په نړيواله کچه د ډېرو شريکانو سره له ګډ کار نه، د پراخه ساحوي تجاربو نه، او په نړيواله کچه له هغه ګډ کار نه لاسته راوړي دي چې ګڼ شمير مسلکي خلک په کې شامل وو.

دا چې هيڅ دوه بېړني حالات يو شان نه وي نو په دې چوکاټ کې بيان شوي کړنې بايد داسې ترسره شي چې د رامنځته شوي حالت له شرايطو سره مطابقت ولري.

د کلتوري ميراث د لومړنيو مرستو کاري چوکاټ

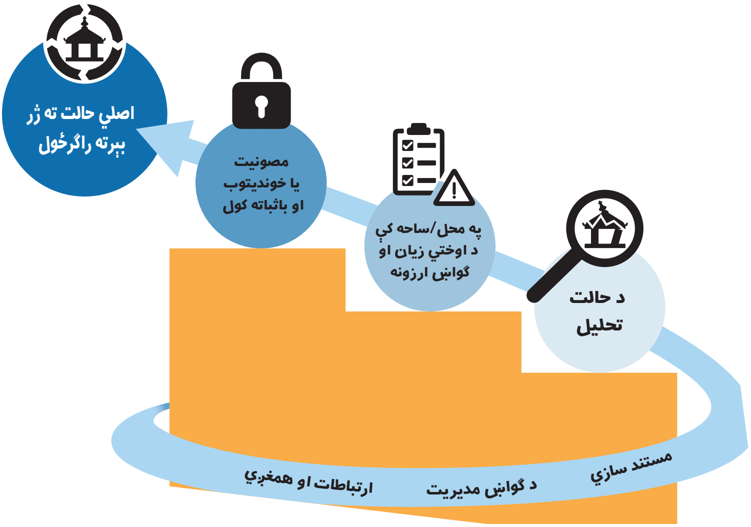

د دې چوکاټ هر قدم یو جلا کاري جریان لري کوم چې په کوچنیو کړنو/فعالیتونو وېشل کېدای شي.

لومړی قدم: د وضعیت تحلیل
د وضعیت تحلیل د بېړني حالت د پراخه شرایطو اړوند پوهاوی چمتو کوي. او دا به له لومړنیو مرستندویانو سره مرسته وکړي چې په ساحه کې د کړنو لپاره د شرایطو سره سم پلان جوړ کړی شي. د بېړني پړاو په پای کې د وضعیت ژور تحلیل پدې موخه ترسره کېږي ترڅو د کلتوري میراث اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې لپاره د منځنۍ څخه تر اوږدې مودې اړتیاوې په ګوته کړي.

دویم قدم: په ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونه
په ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونه دا فرصت برابروي چې د یو ناورین د اغېزو په پایله کې کلتوري میراث ته د اوختي زیان او متوجه ګواښونو ارزونه او ثبتونه وشي. د دې قدم پایلې د ساحې د کړنو لپاره د لومړیتوبونو په تعینولو کې مرسته کوي.

دریم قدم: مصونیت/خوندیتوب او با ثباته کول
په مصونیت/خوندیتوب اوبا ثباته کولو کې هغه کړنې شاملې دي کومې چې د زیان په قابو کولو او د ګواښ د شدت په ټیټولو کې مرسته کوي، او پدې ډول اغېزمن شوی کلتوري میراث بېرته اصلي حالت ورګرځېدنې ته یو قدم نږدې کوي. پدې پړاو کې د ملموس او غیر ملموس کلتوري میراث لپاره کړنې یو له بله توپیر لري.

مستند سازي، د ګواښ جاري مدیریت، د نورو لومړي ځواب ورکوونکو/غبرګون ښودونکو سره ارتباطات او همغږي د هغو قدمونو د بریالي پلي کولو لپاره چې پدې چوکاټ کې په ګوته شوي دي اړین دي. په دې چوکاټ کې تشریح شوی کاري جریان د کلتوري لومړنیو مرستندویانو، ځایي ټولنو، بېړني ځواب ورکوونکو/غبرګون ښودونکو او د بشري مرستندویه سازمانونو ترمنځ د ګډ کار کولو ساحات په ګوته کوي.

د کلتوري میراث د خوندي کولو او اصلي حالت ته بېرته راګرځولو لپاره ترسره شوي اقدامات باید د انسانیت، بې طرفۍ او خپلواکۍ د بشردوستانه اصولو سره سمون ولري. په عملي توګه د دې ایډیال د تقویه کولو لپاره دا لارښود د دې لاندې رهنمایي کونکو اصولو د مراعات کولو وړاندیز کوي.

د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو لپاره راهنما اصول

۱. پر خلکو متمرکزې لومړنۍ مرستې

د خلکو اړتیاوو ته لومړیتوب ورکول او د دوی د خپل میراث خوندي کولو او اصلي حالت ته بېرته راګرځولو لپاره د دوی ورتیا لوړول، د لومړنیو مرستو د چوکاټ د ډیزاین او چلند نه بېلېدونکې برخه ده.

د کړکېچ په وخت کې بې ځایه شوی خلک اکثرا د کلتوري میراث ځایونه د سرپناه په توګه کاروی. د کلتوري میراث لومړنۍ مرستې باید داسې ترتیب شي چې د خلکو اړو دول اړتیاوې په نظر کې ونیسي او عادي حالت ته د بې ځایه شوي خلکو په راګرزولو کې اسانتیاوې رامنځته کړي. سربېره پر دې، احصایې ښیي چې په ډېرې ناورینونو کې ادا ځایي ټولنې وې چې غبرګون ښیي او خپل کلتوري میراث خوندي کوي. د بېلګې په ډول، په شمالي مالي کې د ۲۰۱۲ کال د شخړې په ترځ کې، په شخصي توګه ساتل شوي لرغوني نسخې د دې ټولنو د خپل مینځي دوډیزو شبکو له لارې خوندي ساتل شوي وې. اکثرا په ټولنه کې د تدابیرو داسې میکانیزم او پوهه موجوده وی چې وخت ازمایلې وې. (مثلا د معمارۍ عنعنوی متودونه) چې لدی نه باید د ویجاړ شوي ساختمان په بیا رغونه او اصلي حالت د هغې په راګرزولو کې استفاده وشي.

۲. ټول شموله چلند، او تنوع ته درناوی

لومړنۍ مرستې باید د یو داسې ټول شموله نظر پر بنا صورت ونیسی چې د هغو عناصرو په پېژندلو کې مرسته وکړي چې د ناورین ځپلې سیمې کلتوري میراث تشکیلوي.

د افرادو او مسلکیانو په توګه، لومړني مرستندویان شاید په غیر قصدي ډول پر شخصي تمایلاتو ولاړ قضاوت وکړي، چې دا کار په ځپل شوې سیمه کې د کلتوري میراث تبعیضي پېژندنې او د موجوده نابرابریو زیاتوالي ته لار هواروي. د بېلګې په توګه، په عنعنوی ډول، د ادارو غبرګونونه د نامتو یا یادګاری میراثونو په ساتنه راټول وي، په داسې حال کې چې ځایي میراث په لویه کچه له پامه غورځول شوی وي.

۳. په شرایطو متمرکز غبرګون

د بېړنی حالت په شرایطو په پراخه ډول پوهېدل، د اغېزناکو کلتوري لومړنیو مرستو د چمتو کولو لپاره خورا زیات اړین دي.

هر بېړنی حالت ځانګړي شرایط لري. د شرایطو تحلیل د کلتوري میراث د ساتنې لپاره د اصلي فعالینو د اړتیاوو او اړوند ظرفیتونو په ګوته کولو ته لاره هواروي. د شرایطو ارزونه د ګواښ د فکتورونو په ګوته کولو کې هم مرسته کوي، کوم چې د یو ناورین په ترځ کې کلتوري میراث ته ډېر زیان اړولی شي. د بېلګې په توګه، د تاو تریخوالي نه ډکو شخړو په ترځ کې، بې امنیتي د کلتوري میراث د ځایونو د سیستیماتیک لوټ ګواښ لوړولای شي.

٤. د کلتوري مسایلو سره د بشري مرستو تړل

د کلتوري میراثونو لومړنۍ مرستې باید د بشري مرستو او اصلي حالت ته د مصابو/ اغېزمنو شوو ټولنو د بېرته ګرځېدنې فعالیتونو سره یو ځای چمتو شي.

دا به منو چې په هر کړکېچن حالت کې د انسانانو د ژوند ژغورل باید اول ترسره شی. خو ناورین ځپلي خلک د دې حق لري چې د خپل کلتور د دوامن دوام لپاره مرستې ترلاسه کړی. د لومړنیو مرستو چوکاټ پدې ټینګار کوي چې باید بشري او کلتوري ضرورتونو ته ځوابونه همزمان او یو له بل سره تړلي وي. له همدې امله د کلتوري میراثونو د خوندي کولو لپاره اقدامات باید د اړوندو حکومتونو او بشري مرستندویه ادارو سره په همغږۍ او نږدې همکارۍ کې پیل شي، د بېلګې په توګه د بشري مرستندویه ادارو لخوا د کار په بدل کې د نغدو پیسو په ورکولو پیل شوي پروګرامونه، په کلتوري ځایونو کې د ملبې د سورت کولو (ډېرې ډېرې کولو) او د شیانو او د ودانۍ د ټوټو د ژغورلو لپاره کارول کېدای شي.

د لومړنیو مرستو اقدامات باید د نور زیان مخنیوی وکړي او اصلي حالت ته بېرته راګرځېدنه تقویه /ِغښتلې کړي.

د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو له اصلي موخو څخه یوه دا ده چې د نورو ګواښونو د ارزونې، کمولو او ګواښونو ته د چمتو والي له لارې د لا نور زیان مخه ونیسي. د بېلګې په ډول، د کلتوري توکو لپاره د داسې موقتي ګودام جوړولو په صورت کې، چې د بم په مقابل کې مقاومت ولري، پدې ځان ډاډه کړي چې دا ګودام د نورو ګواښونو نه هم خوندي دي لکه سېلاب یا لوټمار او نور.

څوک د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو د پیل کولو اجازه ورکولای شي؟

په ډېرو مواردو کې، د اغېزمن شوي کلتوري میراث کفیل د لومړنیو مرستو د عملیاتو د پیل کولو اجازه ورکوي. کفیلان کېدای شي ډېری بڼې ولري، د بېلګې په توګه، یوه ملي یا محلي/ځایي دولتي اداره، یا یو مذهبي بنسټ او نور.

په هرصورت، کفیل یوازینی واکمن نه دی. د یو رسماً اعلان شوي بېړني حالت پر مهال ، د غبرګون ښودلو لومړیتوبونه د پېښې د مدیریت د مسولو ادارو لخواء په ګوته کیږي.

د یو هیواد د بېړني حالت د مدیریت قوانین پدې اړوند مهم رول لوبوي چې څوک، یا کومه اداره وګماري چې د غبرګون د پیل کولو او اغېزمنو سیمو ته د لاسرسي د اجازې ورکولو عمومي واک ولري. نو څکه بېړني حالت ته د غبرګون د مدیریت د مسؤلې اداري سره مخکینۍ مفاهمه او همغږي، او د کفیل اجازه د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو د عملیاتو د پیل کولو لپاره اړین دي.

۲۰۱۵ کال د زلزلې د پایلو پر مهال، په کټمنډو، نیپال کې د پاکولو عملیات روان دي. عکس: تاپش پال/ بریک

د رسماً اعلان شوي بېړني حالت په صورت کې هغه دولتي اداره معمولا د بېړني غبرګون همغږي کونکې، يا پېښې ته د غبرګون ناظم ټاکي، څوک چې د بېړني مديريت سيستم د مخکې ټاکل شوي طرزالعمل سره سم رامينځته کوي. د بېلګې په ډول، په هند کې د ناورين پر مهال د ناورين د مديريت ملي اداره د ملي ناورين د مديريت د هغه قانون لاندې چې په ۲۰۰۵ کال کې نافذ شوی، د ټولو طبيعي او د انسان لخوا د رامينځته شوو ناورينونو پر وړاندې د غبرګون ښودلو همغږي پر غاړه لري.

د ګواښ د پېښې د اړتياوو او کچې په پام کې نيولو سره، بېړني حالت ته غبرګون ښودونکي ، لکه د ملکي دفاع واحدونه، د سره صليب رضاکاران، پوليس او اردو، د يو هيواد د بېړني مديريت سيستم کې کار کوي ترڅو ژوند خوندي کړي، د ارتباطاتو او ټرانسپورټ وسايل بېرته په خپو ودروي، او نورې اساسي اړتياوې پوره کړي.

د يو ستر بېړني حالت په صورت کې ، ملي حکومت شايد د ملګرو ملتونو (UN) تر مشرۍ لاندې د کوم بل هيواد يا نړيوالې ټولنې څخه مرسته وغواړي. ملګري ملتونه د ادارو د خپلمنځي دايمي کمېټې (IASC) له لارې کومه چې د ملګرو ملتونو او نورو نړيوالو د بشري مرستو له فعاليونو څخه جوړه ده، بشري غبرګونونه رهبري کوي. د بېړني حالت د پېښېدو څخه په ۴۸ ساعتونو کې، د هغې لومړنۍ ارزونې پر بنسټ، چې د بېړني حالت د کچې، پېچلتيا، عجلې ، او د حالت د مديريت لپاره د شته ځايي ظرفيت په نظر کې نيولو سره پورته ذکر شوې کميټه بېړنی حالت طبقه بندي کوي.

د دوهمې يا درېمې کچې بېړني حالت په صورت کې، ملګري ملتونه د بشري مرستو په موضوعي کلسټرونو کې په تنظيمولو سره يو همغږۍ، څو- اداريز (ملګري ملتونه، بين الحکومتي او غير دولتي سازمانونه) غبرګون په لاره اچوي. دا ډول بېړني حالات اکثرا دا په ګوته کوي چې سيمه ايز چارواکي او د دوی د غبرګون ښودلو ظرفيت په جدي توګه اغېزمن شوی دی. په دې ډول شرايطو کې، سيمه ايز حکومت د نړيوالو ادارو سره په همغږۍ کې کار کوي ترڅو ځينې فعاليتونه ، لکه ارزونې او د کلسټر په چوکاټ کې د بسپنې غوښتنې ترسره کړي. اوس مهال، کلتور په کلسټر سيستم کې شامل نه دی.

په هغه صورت کې چې بېړني حالت پيچلی اعلان شي، د ملګرو ملتونو بشري مرستې ممکن نظامي اويا د پوليسو عمليات په سوله ساتې ماموريت کې شامل کړي.

په ۱۵۱ مخ کې حوالې وګورئ.

څوک کولی شي د کلتوري میراث لومړنۍ مرستې پلان او پلي کړي؟

یو کلتوري لومړۍ مرسته کوونکی کولی شي د بېړني غبرګون ښودونکو، بشري مرستو کارپوهانو/ متخصصینو ، د میراث مالکینو او رضاکارانو سره په همغږۍ کې د لومړینو مرستو عملیات پلان او پلي کړي.

کلتوري لومړۍ مرسته کوونکی هغه څوک دی چې د بېړني حالت پر مهال یا د هغه څخه وروسته سمدلاسه له ګواښ سره مخ کلتوري میراثونو په ساتنه کې یې دمخه روزنه ترلاسه کړې وي. د سترو یا پېچلو بېړنیو حالاتو پر مهال د کلتوري میراث لومړنۍ مرستو په چمتو کولو کې د داسی اړتیاوو تر مینځ چی هره یوه جدي او ضروري/اړینه ښکاري، لکه خواړه، اوبه ، سرپناه، امنیت او هویت د توازن ساتل پکار دی. لدې کبله یو کلتوري لومړی مرسته کونکی باید د دې وړتیا ولري چې د فزیکي ، رواني ، محیطي/چاپیریالي اوپه کار پورې د ترلو غوښتنو سره مدبرانه مقابله وکړي.

هغه باید داسې پوهه او مهارتونه ولري چې په بېلابېلو بېړنیو شرایطو کې د بېلابېلو کلتوري میراثونو ارزونه، اسناد جوړونه، خوندي کول او باثباته کول تر سره کړای شي. هغه باید په داسی ډلو کی د کار کولو وړتیا ولري چی ګڼو/مختلفو مهارتونو ته اړتیا لري. لومړني مرسته کوونکې ممکن د ځایي ټولنو، د بېړني غبرګون د ادارو او د کلتوري میراث د ادارو څخه راټول شي.

په راتلونکې پاڼه کې لست شوي ځانګړتیاوې ولولئ او ستاسو د اداري یا د ځایي ټولنې څخه یو څوک په ګوته کړئ چې د کلتوري لومړي مرسته کوونکي د رول لپاره ډېر غوره وي.

په پورټ او پرنس، هایتي کې کلتوري لومړنۍ مرسته کوونکی ، ۲۰۱۰. عکس: اپرنا ټنډن، د اکرام موس

د یو کلتوري لومړي مرسته کوونکي درې اصلي صفات/ځانګړتیاوې

د پراخه معلوماتو درلودونکی

- د کلتوري میراث په بېلابېلو بڼو پوهیږي.
- د بېړني حالت نه په راولاړو شوو شرایطو پوهه وي.
- غښتلي تحلیلي او نور اړین مهارتونه ولري.

پر خلکو متمرکز

- یو ښه غوږ نیونکی وي.
- په موجوده/شتو ټولنیزو جوړښتونو، عقایدو او ارزښتونو وپوهیږي او درناوی یې وکړي.
- په ټیم/ډله کې په موثره/اغېزناکه توګه کار وکولی شي.
- د انساني اړتیاوو پر وړاندې حساس واوسي.
- د باور جوړولو وړتیا ولري.

پر عمل متمرکز

- مثبت 'کولی شم' چلند ولري.
- نوښتګر واوسي او د ستونزې د حلولو وړتیا ولري.
- تېز فکر او جسمي غښتلتیا ولري.

ولې د تولیز بېړني غبرګون سره د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو همغږي کول اړین دي؟

د بېړني حالت پر مهال، د مرستې او اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې لپاره لومړیتوبونه له مخکې څخه د تنظیم شوي بېړني مدیریت د ملي یا نړیوالو سیستمونو له لارې په ګوته کېږي. د تعین شوو/ټاکل شوو لومړیتوبونو پر بنسټ، مرستې بیا د دې سیستمونو له لارې لېږدول کیږي. د مصونیت او امنیت د ډاډمن کولو لپاره، اغیزمنې شوې ساحې ته لاسرسی په کلکه کنترولیږي.

د دې لپاره چې اغیزمنې شوې سیمې ته لاسرسی ومومو او دا خبره ډاډمنه کړو چې کلتوري میراث یو لومړیتوب وګڼل شي، دا اړینه ده چې د کلتوري میراث هڅې په تولیز بېړني غبرګون کې همغږي شي. په دې کار کې پاتې راتلل، ممکن د اغیزمن شوو میراثونو د زیانمن کېدو یا ویجاړېدو ګواښ زیات کړي.

د کلتوري میراثونو د لومړنیو مرستو د همغږۍ لپاره قضیه جوړول : هایتي

په هایتي کې د ۲۰۱۰ کال له زلزلې وروسته میاشتو کې، د سوویګارډ دو پترو یموین ملي انستیتیوت په اغیزمنو شوو سیمو کې د زیانمن شوو تاریخي ودانیو د نښه کولو او ټاپه کولو تمرین ترسره کړ. د ودانیو د خوندي کولو او ثبات لپاره د کافي ظرفیت (د بودیجې او افرادو په بڼه کې) د نشتوالي له کبله د انستیتیوت موخه دا وه چې د ودانیو د لا زیاد ویجاړېدلو مخه ونیسي او د دوی د اهمیت، فعالیت او کارولو په نظر کې نیولو سره د دوی د ساتنې لپاره اقدامات وکړي.

په جیکمل، هایتي کې د میراثي جوړښتونو ټاپه کول، ۲۰۱۰ کال. عکس: اپرنا ټنډن، د اکرام موسسه

دا تمرین د ساختمان د جوړښت د ارزونو سره، چې د تولګټو وزارت او د ملګرو ملتونو مرستندویه ادارو لخوا تر لاس لاندې نیول شوي و، په موازي ډول ترسره شو. په ځانګړي توګه ځرنګه چې د کلتوري میراثونو بېرته اصلي حالت ته راګرځېدنه یا ساتنه په ملي یا نړیوال بېړني غبرګون کې شامله نه وه، بشپړه همغږي ممکنه نه وه. د پایلې په توګه، ډېرى تاریخي جوړښتونه نا مصونه اعلان شول او بالاخره ونړول شول.

په ۱۵۳ مخ کې حوالې وګورئ.

په جیکمل، هایتي کې د میراثي جوړښتونو تاپه کول، ۲۰۱۰ کال. عکس: ایرنا تېدن، د اکرام موسسه

د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو چمتو کولو مناسب وخت کوم دی؟

د بېړني حالت پر مهال، تر ټولو ضرور کار د ژوند ژغورل او د امنیت تامینول دي. کله چې دا ډول عملیات بشپړ شي، بیا د کلتوري میراث لومړنۍ مرستې ترسره کېدای شي. په هرصورت، په ساحه کې د بېړني حالت د پېښېدو نه مخکې د بېلابېلو بېړنیو او بشري مرستو د فعالینو سره باید د همغږۍ میکانیزمونه جوړ او د سیمه ایزو حکومتونو او کلتوري میراث د ادارو د بېړني چمتووالي پلانونو کې په مناسبه توګه په پام کې ونیول شي. په عملی توګه ، د لومړنیو مرستو د پیل کولو لپاره مناسب وخت توپیر کوي او په لاندې فکتورونو پورې اړه لري:

- د بېړني حالت نوعیت او ابعاد: د ستر یا پیچلي بېړني حالت په صورت کې چې د پراخه زیان او مړینې سبب شوی وي ښايي د لومړنیو مرستو عملیات ځنډول شي.
- اغیزمنو شوو سیمو ته لاس رسی: د وسله وال کړکېچ یا اټومي پېښې په صورت کې به اغیزمنې شوې سیمې ته لاسرسی اسان نه وي او دا حالت شاید د لومړنیو مرستو رسول ځنډوي.
- کلتوري میراث ته د اوختي زیان اندازه او/یا د کټو او دلچسپي لرونکو لپاره د دې ارزښت (مثلا د پېښ شوي زیان محلي/ځايي، ملي او نړیوال ارزښت): کله چې زیان پراخ وي، بهرنۍ مرستې ته اړتیا کولی شي عملیات وځنډوي. همدارنګه، د خورا لوړې کچې ارزښت درلودونکو کلتوري میراثونو لپاره، لکه د نړیوال کلتوري میراث ځای، بهرنیو کارپوهانو ته شاید اړتیا وي تر څو د کوم اقدام د تر سره کېدو د مخه معاینات تر سره کړي.
- ځايي ظرفیت او چمتووالی: چیرې چې ځايي ظرفیت لکه د روزل شوي پرسونل او سرچینو موجودیت، د بېړني حالت د مدیریت ادارو سره د همغږۍ میکانیزمونه او نور شتون ولري، د ژوند ژغورولو له عملیاتو وروسته سمدلاسه د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو پیل کول اسان دي.

د کلتوري میراث لومړنیو مرستوعملیات پیل کول: ایټالیا او عراق

لکه څنګه چې مخکې یادونه وشوه، د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو د سر ته رسولو مناسب وخت د بېړني حالت په ډول او کچې پورې اړه لري. د بېلګې په ډول، د هغې لومړۍ زلزلې وروسته چې د اګست په ۲۴، ۲۰۱۶ کال کې یې په مرکزي ایټالیا کې غرنۍ سیمه ولړزوله، د لټون او ژغورنې عملیاتو لس ورځې دوام وکړ؛ یوازې له دې مودې وروسته، د ایټالیا د ملکي ساتنې دیپارټمنټ، د کلتور وزارت په همکارۍ په سیمه کې په غیر منقولو او منقولو کلتوري میراثونو ته د اووختو زیانونو لومړنۍ ارزونه ترسره کړه.

د عراق په شمال کې، د هغو کلتوري میراثونو ارزونه چې په ۲۰۱۴ کال کې په قصدي ډول ویجاړ شوي وو، د موصل ښار له ازادولو وروسته تر شپږو میاشتو پورې تر سره نشوه. نیول شویو سیمو ته د لاسرسي نشتوالی او د ۲۰۱۶ کال په وروستیو کې له ازادۍ وروسته ناڅرګندو امنیتي شرایطو په اغیزمنو شوو سیمو کې د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو پلي کول په جدي ډول وځنډول.

حوالي په ۱۵۳ مخ کې وګورئ.

پورتنۍ برخه: په مرکزي ایټالیا کې زلزله، ۲۰۱۶ کال. عکس: اپرنا تنډن، د اکرام موسسه

لاندینۍ برخه: د نمرود د لرغون پېژندنې په ساحه کې د لومړنیو مرستو عملیات، شمالي عراق، ۲۰۱۷ کال. عکس: لیلا صالح

وګورئ چې ستاسې په هیواد کې څوک د تولیز بیړني غبرګون همغږي کوي. ایا په هغو تیاریو کې چې په سیمه ایزو یا ملي سطح بیړنیو حالاتو ته د غبرګون لپاره نیول شوي وي، د کلتوري میراث لومړنۍ مرستې شاملې دي؟

فکر وکړئ چې ستاسو په سیمه کې بېړنی حالت اعلان شوی دی، وضعیت روښانه ندی، ځکه چې لا هم د ژبانونو راپورونه راروان دي. لومړني راپورونه ښيي چې په ډېری ځایونو کې کلتوري میراثونو ته زیان اووختی او د لا پراخو زیانونو اټکل کیږي. ستاسو په سیمه کې متنوع او بډایه کلتوري میراث، چې ستاسو د هیواد ملي هویت ورپورې تړلی دی، موجود دی. پداسې حال کې چې د تاریخ د احتمالي بایللو په اړه اندیښمن یي، او غواړئ چې لومړنۍ مرستې چمتو کړئ.

له کومه ځایه به یې پیل کړئ؟

ولولئ چې ویې مومئ

لومړنی قدم

د وضعیت تحلیل

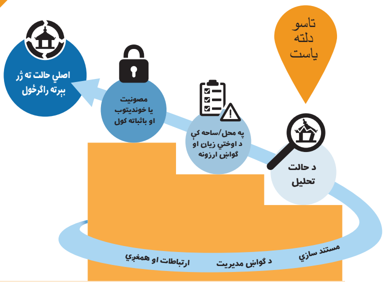

د وضعیت تحلیل څه شی دی؟

د ېړني حالت پر مهال د باوري معلوماتو راټولول کېدای شي یو ننګوونکی کار وي ، په ځانګړي توګه کله چې دا پاشل شوي وي او د نا تایید شویو سرچینو څخه راټول شوي وي. له همدې کبله، مخکې لدې چې د کلتوري میراثونو د خوندي کولو لپاره اقدام وکړېږ یو څه وخت د وضعیت په ارزولو، د راټول شوو معلوماتو په تحلیلولو، او د لومړنیو مرستو د چمتو کولو لپاره د یوې تګلارې په جوړولو ولګوئ. د دې کار نه کول ممکن د اغیزمن شوو میراثونو د ناسمو لومړیتوبونو د جوته کولو، کلتوري میراث ته د زیات زیان اوختلو او حتی ژوند له ګواښ سره د مخامخ کولو لامل وګرځي.

د ناڅاپه پیل شوي ېړني حالت یا په تدریجي ډول د رامینځته شوي کړکېچ سیستماتیکه ارزونه د وضعیت تحلیل بلل کیږي. په دې کې دا لاندی اقدامات شامل دی: د ساحوي کړنو په ګوته کول ، د سمدستي اړتیاوو او وضعیت ته د جواب ویلو/غبرګون ښودلو د شته ظرفیت معلومول، د ځانګړو پېښو څخه مخه او وروسته حالاتو په اړوند د معلوماتو راټولول او د هغوی تر مینځ د اړیکو قایمول.

د بشري مرستندویه سازمانونو لپاره د وضعیت تحلیل یوه داسې وسیله ده چې ډېره پکاریږي. دا د ناورین د اغیزو څخه سمدستي وروسته د مرستې لپاره د لومړیتوبونو، او ژر اصلي حالت ته د بېرته راګرځېدنې د پړاو په پیل کې د اوږد مهاله بشري اړتیاوو د جوته کولو لپاره کارول کیږي.

د کړکېچ پر مهال د کلتوري میراث لپاره د لومړنیو مرستو په اړه د نړیوال کورس یوه برخه د وضعیت تحلیل دی، امستردام، ۲۰۱۵ کال، هالند. عکس: د اکرام موسسه

ولې د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو لپاره د وضعیت تحلیل ترسره کوئ؟

په داسې کړکېچ کې چې ابعاد یې ژر پراخیږي د وضعیت تحلیل کولی شي د ګواښونو په تیتولو کې مرسته وکړي او کلتوري میراث ته د زیان اوختو مخه ونیسي او یا یې کچه راټیټه کړي. که د وضعیت تحلیل د کلتوري میراث د ساتنې لپاره د ساحې د عملیاتو په پیل کې ترسره شي، کولی شي د عملیاتو د موقعیت، وخت، کچې او دایرې په جوته کولو کې مرسته وکړي.

د اغېزمن شوي کلتوري میراث د ډولونو او ارزښت په اړه د پیښې دمخه معلوماتو پر بنسټ، د وضعیت تحلیل د مهمو پوښتنو په ځوابولو کې مرسته کوي، لکه څه شي ته لومړیتوب ورکړل شي؟ او په ورته وخت کې، دا د هغو لوبغاړو او ګټه او دلچسپي لرونکو په جوته کولو کې مرسته کوي څوک چې د لومړنیو مرستو په پلي کولو کې مرسته کولای شي.

د شخړو له امله د رامینځته شوي بېړني حالت لپاره، د وضعیت د تحلیل دایره ممکن پراخه شي ترڅو د شخړو ارزونه په خپله لمن کې راونغاړي، چې دا کار د شخړو د تحلیل په نوم پېژندل کیږي. (۳۸ مخ وګورئ)

د وضعیت د تحلیل پایلې د اغیزمن شوي کلتوري میراث د خوندي کولو او باثباته کولو لپاره پر شرایطو ولاړ پلان د جوړلو لپاره کارول کیږي، کوم چې ممکن د ساحې د زیان او ګواښ ارزونو په توګه وکارول شي. نور معلومات چمتو کړئ (۴۲ مخ وګورئ)

د فیلیپین په بوهول کې د زلزلې له امله یوه زیانمنه شوې کلیسا ، ۲۰۱۳ کال

عکس: اېرنا ټېدن، د اکرام موسسه

د وضعیت تحلیل څرنګه په یو رامینځته شوي کړکیچ کې د زیانونو او ګواښونو په راتیتولو کې مرسته کړیده: کیف، اوکراین

د ۲۰۱۴ کال د فبرورۍ په میاشت کې د اوکراین په کیف ښار کې د اعتراض کوونکو خلکو مظاهرې پیل شوې. د کیف ښار په مرکزي برخه کې مظاهره چیانو او د بلوا ضد پولیسو د څو کلتوري میراثونو اداري او ځایونه محاصره کړل. په بهر کې د رامینځته شوو صحنو د وضعیت د تحلیل پر بنسټ، مخکې له دې چې لاریونونه په تاو تریخوالي بدل شي، د اوکراین د ملي هنر د میوزیم لومړی پوړ خالي کړی شوی و، او ارزښتناکه اثار په موقتي توګه خوندي ځای ته لیږدول شوي و. د ټولګې د ځینو برخو په بل ځای کې د ځای په ځای کولو سربېره، د موزیم کارمندانو له امنیتي ځواکونو سره اړیکه ونیوله او له هغوی یې په کلکه وغوښتل چې د ورانکارۍ مخه ونیسي. دې پر وخت اقداماتو د موزیم ټولګه له پراخ زیان څخه وژغورله، په داسې حال کې چې د یو ګاونډي موزیم د ټولګې یوه برخه د بلوا پر مهال غلا شوې وه.

سرچینه: ایهور پوشیویلو (Ihor Poshyvailo)، د آسماني/جنتي سلګونو اتلانو د ملي یادګار د کمپلیکس رییس – د وقار د انقلاب میوزیم، کییف، اوکراین. د کړکېچ پر مهال د کلتوري میراث لپاره د لومړنیو مرستو په نړیوال کورس کې برخه وال، ۲۰۱۵ کال.

څوک باید د وضعیت په تحلیل کې برخه واخلي؟

د کلتوري میراث لپاره د لومړنیو مرستو د پلي کولو لپاره د وضعیت په تحلیل کې دا لاندې خواوې برخه اخیستی شي، خو البته دا د دې کار یوازیني لوبغاړي ندي:

- هغه دلې یا بنسټونه چې لومړنۍ مرستې سرته رسوي.
- د اغېزمن شوو کلتوري میراثونو مالکین یا بنسټونه.
- د بېړني حالت د مدیریت د بنسټونو استازي، څوک چې اغیزمنې شوې ساحې ته لاسرسی کنټرولوي او د بېړني غبرګون لپاره د لومړیتوبونو د جوته کولو مسولیت لري.
- د محلي/ځایي ټولنو استازي.
- رضاکاران او محلي/ځایي غیر دولتي موسسې.

د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو لپاره د وضعیت تحلیل څرنګه ترسره شي؟

د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو لپاره د وضعیت د تحلیل کاري جریان په لاندې ډول دی:

د معلوماتو راټولول:

د کلتوري میراثونو لومړنیو مرستو لپاره د وضعیت په تحلیل کې لومړنی ګام دا دی چې د بېړني حالت د قسم، د هغې د جغرافیایي موقعیت، د اغیزمن شوو کلتوري میراثونو ډول او ارزښت، د اووختي زیان د ډول او کچې او د ښکېلو ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو په اړه ځانګړي معلومات راټولول دي.

د یو بېړني حالت محتویات

١ کوم ولایت، سیمه، یا هیواد پکې ښکېل دی؟ د اړوندې سیمې جیو–کواردینات دقیق معلوم کړئ.

٢ لومړنی ګواښ چې د بېړني حالت لامل شوی، څه دی؟

٣ کوم دویمي ګواښونه کولای شي په اغېزمنه شوې سیمه کې کلتوري میراث لا زیات زیانمن کړي؟

٤ کومې تولنیزې، اقتصادي یا سیاسي زیانمنې کولای شي چې د کلتوري میراث زیانمننه لا زیاته کړي؟ بېلګه: خراب سرکونه کولی شي د پر وخت غبرګون مخه ونیسي، یا د قانون نه سرغړونه او بی نظمي کولای شي کلتوري میراث د لوټ/تالان د دویمي/ثانوي ګواښ سره مخ کړي.

٥ تاسو د وضعیت په کوم پړاو کې یاست؟

الف. ایا دا د بېړني حالت څخه دمخه مرحله ده (د بېلګې په ډول: د اور غورځېدنې نه مخکې د هغې په اړه لومړنی خبرداری ورکړی شوی دی)؟

ب. ایا دا د بېړني حالت د پیل مرحله ده (د بېلګې په ډول: بلواګانې پیل شوي دي، توفان راروان دی)؟

ج. ایا دا د طبیعي ګواښ د پېښې یا د انسان لخوا د رامنځ ته شوي ګواښ د پېښې اغېزه ده، لکه د بمبارۍ/بم چاودنې پېښه؟

په داسې یوې پېښې کې چې مختلف ابعاد ولري د حالاتو پرمختګ یو شان نه وي. د بېلګې په ډولا کېدای شي یوه زلزله اور لګېدنه رامنځ ته کړی. په همدې ډول ممکن د دوامدار کړکېچ په صورت کی نوې لاس اچونې د سولې موجود توافق باندې منفي اغېزه وکړي. نو ځکه دا ډېره اړینه ده چې هغه مرحله په سمه توګه وپېژنئ چې په یو ځانګړې موقعیت کې په هغه کې قرار لرئ او په خپل پلان کې احتمالي پېښې په پام کې ونیسئ.

تاريخي اغېزمن شوي اثار!

١ د کلتوري میراث خومره، او کوم ډول شتمني ممکن اغېزمنه شي؟ که چېرې د کلتوري میراث ډېرې شتمنۍ مطرح وي، ډاډ ترلاسه کړئ چې تاسو د دې ټولو لپاره جیو–کواردینات لرئ. دا معلومات د ملي کلتوري وزارتونو یا د کلتور د ملي څانګو د موجوده د توکو د لست څخه ترلاسه کېدای شي.

٢ په سیمه کې د اغېزمن شوي کلتوري میراث ارزښت څه دی، او د چا لپاره ارزښتناک دی؟ ایا دا داسې لست شوې میراثي شتمني ده چې سیمه ایز یا ملي ارزښت لري؟

٣ هغه ځایي باورونه یا چلندونه کوم دي، چې کولی شي د کلتوري میراث لومړنۍ مرستې اغېزمنې کړي؟ دا کېدای شي د سرچینو او هغه خلکو شتون اغېزمن کړي چې مرسته کولی شي. د بېلګې په ډول، په نیپال کې د ۲۰۱۵ کال د زلزلې د اغېزو وروسته، غیر هندو بهرني ساختماني انجنیرانو ته اجازه نه وه ورکړل شوې چې د زیانونو د ارزولو لپاره د هندوانو د مندرونو داخلي ځایونو ته ننوځي. د دې لپاره چې لومړنۍ مرستې پداسې ډول پلان شي چې سیمه ایزو کلتوري او ټولنیزو شرایطو ته درناوی وشي ، دا اړینه ده چې په لاندې ټکو ځان پوه کړو:

الف. په سیمه کې موجود مذهبي عقاید.

ب. هغه ژبه او د ارتباطاتو سیستم چې خلک یې خوښوي.

ج. په کلتوري میراث کې د نارینه او ښځو ونډه او ګډون.

د. د دغه سیمې د اصلي کلتوري میراث په سکتور کې د لرکیو د ټولنې د کلتوري میراث رانغښتل یا هغوی ته استازیتوب ورکول.

ه د کلتوري میراثونو اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې لپاره بهرنیو مرستو ته تمه.

٤ د پېښې دمخه د اغېزمن شوي کلتوري میراث حالت څه و، د بېلګې په ډول د هغې فزیکي حالت څه و او زیانمنني یې څه وې؟ ایا دا بېرته په خپو درېدلی دی؟ ایا دا د همېشنۍ ساتنې لاندې و؟ ایا دا ښه ساتل شوی و؟ ایا دا ښه مستند شوی و؟ دا معلومات د هغو بنسټونو یا وګړو څخه ترلاسه کېدای شي چې د مربوطه کلتوري میراث شتمنۍ اداره کوي.

دا ډېره اړینه ده چې د کړکېچ د پېښېدو د مخه ځایي کلتوري میراث په نخښنه او مستند شي، تر څو په راتلونکې کې د پېښې د رامنځته کېدو په صورت کې د کوم اوختي زیان پېژندنه شوني وي. د ځایي ادارو کارمندانو ته باید په مستند سازۍ کې د دې په ګډون چې زیان څرنګه د عکسونو پواسطه ثبت کړي، روزنه ورکړل شي. (د نورو معلوماتو لپاره په محل/ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونه په۵۳ مخ کې وګورئ).

۵ ایا د اغېزمن شوي کلتوري میراث لپاره د بېړني مدیریت فعال پلانونه موجود دي؟ که داسې وي، د کلتوري میراث لپاره د ځایي/محلي غبرګون د همغږۍ د مسول وګړي (وګړو) د اړیکو تفصیلات راټول کړئ.

٦ په سیمه کې د کلتوري میراثونو شتمنیو ته څه ډول زیان اوختی دی؟ د ځایی پېژندل شویو سرچینو څخه معلومات راټول کړئ.

د دوی د مذهبي عقایدو سره سم، د ځایي تولنې څخه راغلو رضاکارانو بې لدې چې خپل شخصي مصونیت په پام کی ونیسي په ۲۰۱۶ کال کې یې د میانمار په باګان کې د زلزلې له کبله د ویجاړ شوي بودایي معبدونو او پاګوډانو د توټو د ژغورلو لپاره په لوڅو پښو کار وکړ. ځایي عقیدې او دودونه تل د کلتوري میراث لومړنۍ مرستې اغیزمنې کوي. په هرصورت، مخکې له دې چې د ناورین برید ترسره شي، باید هڅه وشي چې ځایي/ محلي تولنې د شخصي مصونیت د وسایلو د اغوستلو پرته د کلتوري میراثونو په ژغورلو کې د پرتو ګواښونو څخه خبر شي. عکس: اپرنا تنډن، د اکرام موسسه

ګټه/دلچسپي لرونکي او لوبغاړي په ګوته کړئ

١ په اغیزمنه شوې سیمه کې د کلتوري میراث د شتمنیو مالکین څوک دي (ادارې، بنسټونه/ اشخاص، وګړي/ټولنیزې ډلې)؟ د دوی د اړیکو معلومات راټول کړئ او د امکان په صورت کې د دوی کلتوري میراث ته د اوختې زیان په اړه د لومړني معلوماتو د راټولولو په موخه اړیکې ټینګې کړئ.

٢ هغه خلک یا ټولنې څوک دي چې د خپل معیشیت د وسایلو لپاره د کلتوري میراث په شتمنیو تکیه لري؟

٣ څوک د بېړني غبرګون د همغږۍ مسولیت پر غاړه لري او څوک اغېزمن شوو سیمو ته د لاسرسي کنټرول په لاس کې لري؟ د دوی د اړیکو معلومات راټول کړئ تر څو وروسته د اړتیا په صورت کې د ساحې د ارزونې لپاره ترې کار واخیستل شي.

٤ کومې ځایي/ سیمه ایزې ټولنې، رضاکارې ډلې یا د ساحې کارمندان د زیانونو او ګواښونو په ارزولو، او د مصونیت او ثبات د اقداماتو په پلي کولو کې مرسته کولای شي؟

٥ کوم بیړني غبرګون ښودونکي، د بېلګې په ډول د اور وژلو نظامي یا د ملکي دفاع کارمندان ، د اغیزمنو شوو کلتوري میراثونو لپاره د لومړنیو مرستو په پلي کولو کې مرسته کولای شي؟

٦ د اغېزمن شوي کلتوري میراث اړوند ګټه/دلچسپي لرونکي کوم ډول سرچینې برابرولای شي؟

٧ د بېړنۍ حالت د کلیدي لوبغاړو او ګټه/دلچسپي لرونکو تر مینځ څومره همکاري موجوده ده؟

د ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو په نخښه کول/نقشه کول

د بصري نقشي جوړول د فرهنګي میراث په لومړنیو مرستو کې د ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو ترمینځ د پیچلو اړیکو او د هغوی اړوند ګټو/دلچسپي لرونکو او ونډو د پېژندلو او پوهېدلو لپاره ګټوره وسیله کېدای شي. څنګه؟ په راتلونکی صفحی کی ذکر شوی مثال په پام کې ونیسئ، کوم چې د الف هیواد د یو مذهبي میراث په ځای کې د بمي چاودنې وروسته ګټه/دلچسپي لرونکي او لوبغاړي په ګوته کوي. پېښه د روان تاو تریخوالي په شرایطو کې رامینځته شوېده.

د الف هیواد اردو په اغیزمنه شوې سیمه کې د سولې ساتلو او د تروریزم ضد عملیاتو مسولیت پر غاړه لري. اوس مهال اردو ساحې ته لاسرسی کنټرولوي.

ځایي خلک چې د ساحې په شاوخوا کې ژوند کوي په بشپړ ډول په اردو باور نلري. دوی د مذهبي ځای سره کلک تړاو لري او غواړي چې دا وژغوري.

په اضافي **کلیدي ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو** کی دا لاندی کسان شامل دی:

- د لرغونو اثارو دولتي بورډ، کوم چې په مذهبي ځای کې د ویجاړو شوو ودانیو او توکو لپاره د لومړنیو مرستو د چمتو کولو مهارت لري.
- د زیانمن شوي زیارت مذهبي بورډ، کوم چې د لرغونو اثارو د دولتي بورډ سره ضعیفې اړیکې لري، مګر مخکې له دې چې دولتي بورډ ته د لومړنیو مرستو د اقداماتو د تر سره کولو اجازه ورکړل شي، باید د مذهبي بورډ سره مشوره وشي.
- د کلتوري میراثونو بهرني سازمانونه، چې د بسپنې ورکولو/تمویل او تخنیکي مرستې لپاره ورسره د لرغونو اثارو د دولتي بورډ لخوا اړیکه نیول شوې ده.
- د کلتوري میراث ځایي کارپوهان ، څوک چې د ساحې په تاریخ پوهیږي، او د زیانونو په ارزولو، او د زیانمن شوي میراث په باثباته کولو او مصون کولو کې مهارت لري

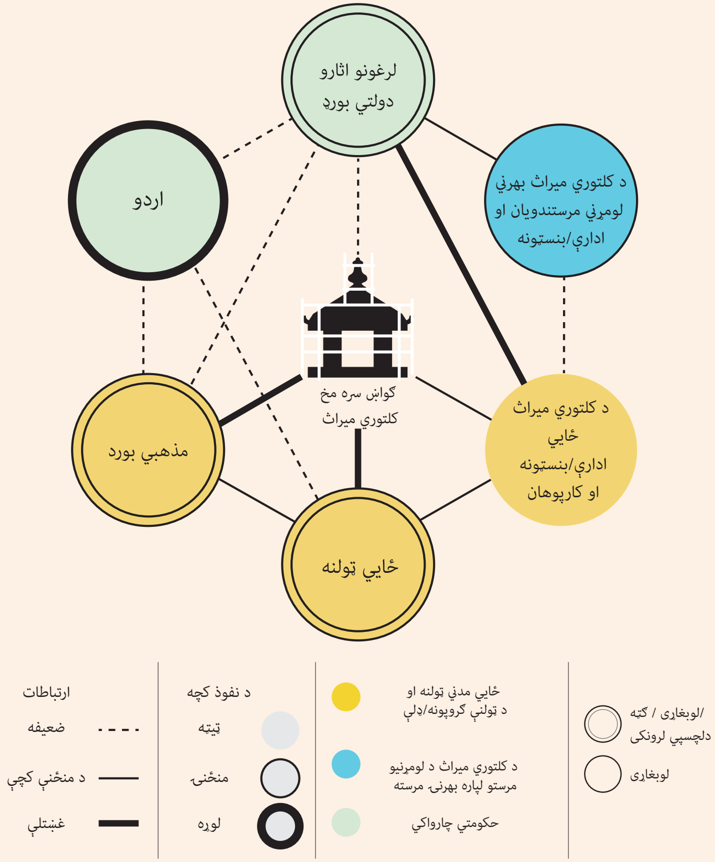

په یوه ځانګړي حالت کې د ټولو ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو په نخښه کولو سره، او د دوی د ګټو/دلچسپیو او خپلمنځي اړیکو په معلوملو سره، د ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو نخښه کول باید د لاندې مواردو په روښانه کولو کې مرسته وکړي:

- څوک کولی شي د اغیزمن شوي کلتوري میراث ځای ته د ورتګ اجازه ورکړي؟
- څوک کولی شي د کلتوري میراث لپاره لومړنۍ مرستې تمویل کړي؟
- څوک کولی شي اجازه ورکړي چې د کلتوري میراث لپاره لومړنۍ مرستې پیل شي؟
- د ټولنې په کچه باید له چا سره مشوره وشي او په کار کې راشریک شي؟
- څوک کولی شي هغه معلومات چمتو کړي چې د شرایطو سره د سم غبرګون لپاره اړین او د ځايي اړتیاو په اړوند حساس وي؟

د ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو نقشه د ټولو ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو تر منځ د اړونده ګټو او د څواک د اړیکو په تړاو ښه پوهاوی رامینځته کوي ، کوم چې په پایله کې د احتمالي شخړو او غلطو انګیرونو مخه نیسي.

معلومات تحلیل کړئ

١ راټول شوي معلومات تحلیل کړئ او د کلتوري میراث هغه شتمنۍ په ګوته کړئ، کوم چې:

الف. خورا ارزښتناکې دي.

ب. ډیرې زیانمنې شوې دي.

ج. یو څه زیان ورته اوختی او د ثانوي/دویمي ګواښونو پر وړاندې زیان منونکې دي، که چېرته پاملرنه ورته ونشي دا حالت د لا نور زیات زیان ګواښ رامینځته کوي.

٢ د کلتوري میراث هغه شتمنۍ په نخښه کړئ چې په ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونې ته اړتیا لري. د کلتوري میراث هغه شتمنۍ چې په جزوي توګه یا په لوړه کچه زیانمنې شوي او د نورو زیانونو له ګواښ سره مخ دي باید د ساحې د ارزونې لپاره لومړیتوب ورکړل شي. په همدې ډول، هغه شتمنۍ چې خورا ارزښتناکې دي او د ګواښ سره مخ دي، کېدای شي د ساحې د ارزونې لپاره غوره کړی شي (په چاپ شوې لست کې شاملې شي).

٣ د مهارتونو هغه ډول چې تاسې به ورته د ساحې د زیان او ګواښ د ارزونې لپاره اړتیا لرئ، په پام کې ونیسئ (۴۶ مخ وګورئ)، کوم چې شاید د زیان او ګواښونو د څېړنې سربېره، د ساحې او په هغې کې د موجودو ودانیو د مصونیت یوې تولېزې ارزیابۍ ته هم اړتیا ولري. د بېلګې په ډول، د یوې تاریخي ودانۍ او د توکو د تولګې لپاره د سېلاب څخه وروسته د ساحې ارزونه شاید د یو داسې ساختماني انجینر مرستې ته اړتیا ولري څوک چې د اوبو له امله د زیانمن شوو کلتوري میراثونو د جوړښتونو/ساختمان سره آشنا وي، او همدا ډول د توکو د تولګې مدیر څوک چې د زیان او همدارز د پاشل کېدو او زنګ وهنې د ګواښونو ارزونه کولای شي. په ورته ډول ، د جګړې وروسته د ورته کلتوري شتمنیو ارزونه ممکن لومړی د چاودیدونکو توکو لپاره د مصونیت/خوندیتوب کتلو/چک ته اړتیا ولري.

د بیړني حالت کچې ته په کتلو سره د دې ارزونه چې ایا هغه جوړښتونه لکه ښوونځي، روغتونونه، هستوګنځي چې په مصیبت ځپلي سیمې کې واقع دي د کارونې وړ دي او که نه. چې دا کار د بیړني حالت په وړاندې د غبرګون ښودلو د یوې برخې په ډول صورت نیسي. په داسې حالاتو کې دا ډول ارزونې په کلتوري میراث پورې اړوند جوړښتونو ته لومړیتوب نه ورکوي. نو ځکه باید، د هڅو د همغږي کولو لپاره، د بیړني غبرګون ښودلو د بنسټ/اداري د استازی شتون د کلتوري میراثونو د وضعیت په ارزونه کې یقیني کړئ

٤ د شته معلوماتو پر بنسټ، په هره ساحه کې د اړتیا وړ سمدستي د مصونیت/خوندیتوب اقدامات تحلیل کړئ (۷۳ مخ وګورئ). د بېلګې په ډول، ایا ساحه باید وپوښل شي، یا د ساحې د ساتنې لپاره یو ساتونکی باید وګمارل شي؟ د غیر ملموس میراث په صورت کې فکر وکړئ چې، په عمل کې بوخته ټولنه د بېړني حالت څخه د راوتلو لپاره کوم ډول مرستې ته اړتیا لري.

٥ د اکمالاتو او تجهیزاتو هغه ډولونه په نخښه کړئ (د سامان بکسه، ۹ مخ وګورئ) کومو ته چې تاسې د ساحې د زیان او ګواښ د ارزونې د تر سره کولو لپاره اړتیا لرئ.

٦ د ګټو/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو د نقشې په کارولو سره، دا خبره په ګوته کړئ چې کوم ګټه/دلچسپي لرونکي او لوبغاړي کولی شي تاسو ته د ساحې د کار لپاره اجازه درکړي، د لاسرسی زمینه درته برابره کړي، سرچینې چمتو کړي، لوژیستیک تنظیم کړي او د لاندې مواردو لپاره مهارتونه چمتو کړي:

الف: په ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونې.

ب. په هره ساحه کې د مصونیت او باثباته کولو عملیات.

ج. په هره ساحه کې د ترسره شوي کار ارزیابي او څارنه.

٧ په اغیزمنه شوې سیمه کې د غوره ځایي ژبې (ژبو) یا د اړیکو د بنو په اړه د شته معلوماتو پر بنسټ، د بېړني حالت د لوبغاړو، ګټه/دلچسپي لرونکو، اغیزمنو شوو ټولنو او د رسنیو د ګروپونو سره د اړیکو لپاره ستراتیژۍ جوته کړئ.

په ساحې کې د لومړنیو مرستو د عملیاتو لپاره پلان جوړېږي

د ټولو راټولو شوو معلوماتو له تحلیل وروسته، پایلې د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو د پلي کولو په موخه د ستراتیژیک پلان د جوړولو لپاره وکارول‌ شي، چې لاندې موارد روښانه کړي:

١ په ساحې کې د سرته رسیدونکو عملیاتو اټکل شوی وخت، د کار اندازه او د کار دایره، لګښتونه او موخې.

٢ د ادارو/بنسټونو ونډه او مسولیتونه، د بېړني حالت لوبغاړي، کلتوري لومړي مرستندویان او ښکېلې رضاکارې ډلې.

٣ په ساحه کې د ارزونو، مصونیت او د باثباته کولو د اقداماتو د پیل کولو لپاره اړینې رسمي اجازې او تولنیزې مشورې.

٤ **د ارتباطاتو پلان**: د ارتباطاتو کومې وسیلې به کارول کیږي؟ څوک به مسؤل وي؟

٥ د ساحې د کار لپاره اړین چمتووالی او سرچینې، د کلتوري میراث شتمنیو لپاره د پیښې دمخه ځانګړي اسناد، او د ساحې د کار لپاره د اړتیا وړ بېړني اکمالاتو او تجهیزاتو د لست په شمول.

٦ د لومړنیو مرستو د مخه د رضاکارانو او د بېړني غبرګون ښودونکو لپاره په ساحه د اړیني روزنې/لنډو معلوماتو ډول.

٧ د لومړنیو مرستو د پلي کولو لپاره د مصونیت او کیفیت د کنټرول معیارونه.

٨ د ارزیابۍ معیارونه او طریقې: ارزیابي به څوک کوي؟ او څنګه به یې کوي ؟

٩ د څارنې تنظیم: څوک به څارنه کوي؟ څه وخت به یې کوي؟

پام مو وي چې په ساحې کې د زیانونو او ګواښونو ارزونه داسې دقیق معلومات احتوا کوي چې شاید د لومړنیو مرستو لپاره ستراتیژیک پلانونه بدل یا اصلاح کړی.

د شخړې تحلیل څه شی دی؟

د شخړې تحلیل یوه وسیله ده چې د شخړې د بنیادي لاملونو په ګوته کولو کې مرسته کوي، او د هغو محرکاتو په پوهېدو کې مرسته کوي چې کېدای شي یوه بالقوه شخړه په بالفعل شخړې بدله کړي. ممکن د کلتوري میراثونو قصدي په نخښه کول په دی محرکاتو کی نغښتي وي.

د شخړو تحلیل څرنګه ترسره شي؟

لاندې د شخړو د تحلیل لپاره یو درې مرحله ایز میتود خلاصه شوی دی: دا په هغو لارښوونو بناء دی چې په انګلستان کې د نړیوالې پراختیا څانګې (DFID) لخواء چمتو شوی او د کلتوري میراث لپاره د لومړنیو مرستو او اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې د لومړیتوبونو د جوته کولو لپاره کارول کېدای شي.

۱. **د شخړې د لاملونو تحلیل:** د دې لپاره چې د شخړی تر شا لاملونو باندې پوه شو، دا اړینه ده چې سیاسي، ټولنیز، اقتصادي او امنیتي اړوند زیانمننې تحلیل کړو. پدې تحلیل کی باید مختلف نظریات نغښتي وي، او لاندې عناصر په کې شامل وی:

الف: د شرایطو پراخ تحلیل (د شخړې تاریخ، فزیکي او د سیمې د نفوسو په ترکیب پورې مربوطې/تړلې ځانګړتیاوې، او ساختاري ناانډولۍ.
ب. د ترنګلتیاوو او شخړو د سرچینو نقشه، په کوم کې چې ممکن کلتوري سمبولونه/نخښې نغښتې وي.
ج. د کلتوري میراث د سکتور په ګډون په بېلابېلو سکتورونو کې د ترینګلتیا د سرچینو تر مینځ د اړیکو په ګوته کول.

۲. **د هغو لوبغاړو تحلیل څوک** چې پر کړکېچ اغېزه لري یا د کړکېچ نه اغېزمن شوي وي. دا د لنډ مهاله هڅونو او ګټو پر تحلیل تمرکز کوي او باید پدې کې لاندې موارد نغښتي وي:

الف. د ټولو لوبغاړو لست چې په کړکېچ کې په مستقیم یا غیر مستقیم ډول ښکیل دي.

ب. د ګټو، اړیکو، ظرفیتونو، د سولې د اجنډا او د هر لوبغاړي لپاره د هڅونو تحلیل.

ج. بصري نقشه

پاملرنه: د دې لپاره چې هغه کړکېچونه تحلیل کړو چې کلتوري میراث ورپکې ښکیل وي، په دوهم پړاو کې باید د اغېزمن شوي کلتوري میراث په اړه د ګټو او دلچسپیو په ګوته کول اونقشه کول نغښتي وي.

۳.د شخړو د انګېزو/تحرکاتو تحلیل: دا ارزونه د کړکېچ د زیاتوالي، کموالي، یا په خپل حال د پاتې کېدو احتمال څېړي او همدارازد لنډ مهاله او اوږد مهاله ښکېلو انګېزو/محرکاتو سره سروکارلري. پدې کې باید لاندې موارد نغښتي وي:

الف. د اوږد مهاله تمایلاتو تحلیل.

ب. د احتمالي لنډ مهاله انګېزو/محرکاتو ارزونه.

ج. د هغو فکتورونو ارزونه چې احتمال لري د کړکېچ انګېزه/محرک چټک یا ورو کړي. (اداري/بنسټونه او پروسې په پام کې ونیسئ)

د. د کړکېچ د احتمالی سناریوګانو څېړنه.

پاملرنه: د دې لپاره چې اغیزمن شوي کلتوري میراث ته متوجه ګواښونه د ژر بېرته اصلي حالت د راګرځېدنې پر مهال تحلیل شي (۱۲۵ مخ وګورئ)، پدې پړاو کې باید دا ارزونه هم ترسره شی چې د کلتوري میراث بېرته اصلي حالت ته د راګرځونې لپاره تر سره شوي اقدامات/کړنې به په کړکېچ کې د ښکېلو ډلو لخواء څنګه وانګېرل شي.

حوالی په ۱۵۵ مخ کې وګورئ.

خپل بېړنی چمتووالی لا نور ښه کړئ!

کچېرته ستاسو په ښار کې بېړنی حالت پېښ شي، او د کلتوري میراث یو شمیر تولګې او ساحې اغیزمنې شي، نو:

الف. ستاسو په فکر څوک باید د وضعیت د تحلیل په تر سره کولو کې ګډون وکړي؟

ب. تاسو به څرنګه ورسره اړیکه ونیسئ؟

ج. ایا تاسو د خپل ښار داسې نقشه لرئ، کومه چې د ټولو کلتوري میراثونو د ساحو دقیق موقعیتونه په نخښه کوي؟

د. ایا د لومړیتوب داسې لست شته کوم چې د بېلابېلو کلتوري میراثونو د شتمنیو ارزښت درجه بندي کوي؟

د وضعيت د تحليل نه وروسته څه بايد ترسره شي؟

ستاسو په سيمه کې د بېړني حالت په تعقيب، تاسو د ډېرى ګټه/دلچسپي لرونکو، د ټولنې د غړو او د بېړني حالت اړوندو لوبغاړو سره د **وضعيت تحليل** ترسره کړى دى، تاسو د ملموس او غير ملموس کلتوري ميراث شتمنۍ چې زيانمنې شوي دي او/يا د لا خرابيدو له ګواښ سره مخ دي، په نخښه کړي دي.

ستاسو راتلونکى ګام بايد څه وي؟

په دى باندى د پوهيدو لپاره لوستل جاري وساتئ!

دویم قدم

د پیښې نه وروسته په ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونه

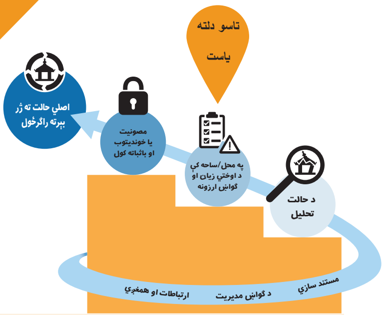

د پېښې څخه وروسته په ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونه څه ده؟

د وضعیت د تحلیل ترسره کول د هغو ملموسو او غیر ملموسو کلتوري میراثي شتمنیو په جوته کولو کې مرسته کوي کوم چې په ساحه کې چټکو تفتیشونو ته اړتیا لري. دا د پېښې څخه وروسته په ساحې کې د زیان او ګواښ د ارزونو په نوم پېژندل کېږي.

د دې ډول ارزونو لپاره د میراثي شتمنیو په ګوته کول د دوی په ارزښت، د اوختي زیان په کچې، او د لا زیاتو زیانونو د ګواښ پر بنسټ صورت نیسي.

په ساحه کې د اوختي زیان او ګواښ په ارزونه کې د زیانونو بصري معاینه او مستند کول نغښتي دي. دا د هغو واقع شوو ګواښونو د ارزیابۍ لپاره ګټور دي، که چاره یې ونشي، کلتوري میراث ته د لا زیات زیان رسوني لامل کېدای شي. د پېښې دمخه معلوماتو پر بنسټ، دا د فزیکي زیان کچه او هغه څه ثبتوي چې خوندي کېدای شي. سربېره پردې، دا د اوختو زیانونو ارزونه کوي – د بېلګې په ډول، دا ارزوي چې ناورین خلک، د دوی عاید، او د دوی زیربناوې څنګه اغېزمنې کړې دي.

دا مهمه ده چې د پېښې څخه وروسته د کلتوري میراث د ټولو ډولونو لپاره بشپړه ارزیابي ترسره شي، لکه منقول، غیر منقول او غیر ملموس کلتوري میراثونه. په دې کار کې پاتې راتلل د وخت او سرچینو د بې ځایه کارونې او اصلي حالت ته د بېرته ګرځونې د اړتیاوو د ناسم اټکل لامل کېدای شي. دا اړینه ده، ځکه دا به د وضعیت د تحلیل پر مهال د په ګوته شوو اقداماتو د پلي کولو لپاره ستراتیژیک پلان ته معلومات چمتو کړي.

یو ټیم په هنومان کې په ساحه کې د اوختي زیان او ګواښ ارزونه ترسره کوي د ډوکا قصر موزیم په کټمنډو، نیپال کې، ۲۰۱۵ کال – عکس: د اکرام موسسه

په ساحه کې د زيان او ګواښ ارزونه ولې ترسره کړو؟

د اغيزمنې شوې ساحې (ساحاتو) لومړۍ معاينه تاسو ته اجازه درکوي چې د ساحې / ودانۍ / شي د حالت په اړه نور داسې معلومات راټول کړئ کوم چې د وضعيت د تحليل پر مهال تر لاسه کېدای يا کره کېدای نشي.

په ساحه کې ارزونه دا فرصت برابروي چې:

- دا په ګوته کړي چې ناورين د ګټه/دلچسپۍ لرونکو پراخه ډله ځرنګه اغېزمنه کړېده، د بېلګې په ډول د ټولنې د خلکو، ځايي مشرانو، پلورونکو، څوک چې په ساحه کې يا ساحې ته نږدې يادګاري توکي يا سوغاتونه پلوري، يا د نږدې ميلمستونونو چلونکو سره د خبرو له لارې.
- هغه ګواښونه په ګوته کړي چې په نظر راځي او هغه اقدامات په ګوته کړي چې د دې ګواښونو شدت کموي.
- د مصؤنيت، باثباته کولو او په بشپړ ډول بېرته اصلي حالت ته د راګرځېدنې لپاره په ساحې پورې اړوند لګښتونه اټکل کړي.

په ساحه کې د زيان او ګواښ ارزونه د کلتوري ميراث د لومړنيو مرستو او بېرته اصلي حالت ته د راګرځېدنې لپاره د اړينې بسپنې د راجلبولو لپاره کارول کېدای شي. دا ډول ارزونه د ناورين څخه وروسته **(Post–Disaster Needs Assessment (PDNA)** د اړتياوو د ارزونې لپاره معلومات چمتو کولای شي: PDNA يو ګڼ- سکتوري د ارزونې ميتود دی چې د اغيزمن شوو حکومتونو سره مرسته کوي ترڅو مستقيمې اغېزې، اوږدمهاله اغېزې او بېرته اصلي حالت د راګرځېدنې اړتياوې د لوی کچې د ناورين څخه وروسته جوتې کړي.

ځينې هيوادونه د ناورين څخه وروسته بېرته اصلي حالت ته د راګرځېدنې د اړتياوو د ارزولو لپاره خپل ميتودونه لري. د ناورين څخه وروسته د اړتياوو ارزونه يوازې هغه وخت ترسره کېږي کله چې يو هيواد د نړيوالو سازمانونو لکه ملګرو ملتونو څخه د مرستې غوښتنه کوي.

تاسو به څرنګه په ساحه کې د زیانونو او ګواښونو بشپړه ارزونه تر سره کړئ؟

لاندې، د جوړ شوي، منقول (شیانو او توکو)، او د غیر ملموس کلتوري میراث لپاره په ساحه کې د زیان او ګواښ د بشپړې ارزونې ګام په ګام کاري جریان ورکړل شوی دی.

د پېښې څخه وروسته په ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونې لپاره کاري جریان

تیاری وکړئ

د وضعیت د تحلیل نه لاسته راغلي معلومات د داسې یو اساس په توګه وکاروئ چې:

١ ساحې ته د ورتلو اجازه ترلاسه کړئ او اړیکې ټینګې کړئ:

اغېزمنې شوې ساحې (ساحو) ته د داخلېدو لپاره چېرته چې لزوم ولري د کلتوري میراث د حفاظت کوونکو، او د بېړني حالت د غبرګون د همغږۍ کوونکو او یا پېښې ته د غبرګون ناظم نه اجازه تر لاسه کړئ. د کارمندانو یا سرپرستانو، څوک چې د پېښې څخه د مخه د اغېزمن شوي کلتوري میراث په اړوند ژوره پوهه لري، د اړیکو ټینګولو لپاره معلومات تر لاسه کړئ.

٢ تیم/ډله چمتو کړئ: د ساحې د زیان او ګواښ ارزونې ترسره کولو لپاره یو تیم/ډله برابر او چمتو کړئ. تیم/ډله باید د ګواښ د پېښې د نوعیت، د بېړني حالت د اندازې، او د اغېزمن شوي کلتوري میراث له ډول سره سم جوړ شي. د لویې کچې بېړني حالت په صورت کې ارزونه په ګڼو ساحو کې د رضاکارانو او د بېلابېلو مسلکونو څخه د راټول شوو کارپوهانو لخوا ترسره کېدای شي لکه مهندسي (ساختماني) انجینري، د موزیم مطالعات، د شیانو ساتنه او د خلکو خصوصیات. د بېړني حالت د کړو وړو او اوختي زیان پر بنسټ، نظامي پرسونل او بېړني حالت ته غبرګون ښودونکي، لکه د ساختماني مصونیت انجنیران په دې ډول ارزونو کې ونډه اخیستلای شي. سربېره پردې، د لوی یا پېچلي بېړني حالت په صورت کې، دوی کولی شي د ارزونې د ترسره کولو لپاره لوژستیکي ملاتړ چمتو کړي.

دا مهمه ده چې هغه ډلې چې ارزونه ترسره کوي روزل شوې وي، ترڅو د لاندې مواردو په ګډون د اعتبار وړ اسناد چمتو کړي:

الف. د زیان او ګواښونو د ثبتولو لپاره د ارزونې د فورمو او د فرش/سکیچ پلانونو یو ډول کارونه.

ب. عکسونه په مخکې ټاکل شوې او معیاري شاتونو کې (اورده شاټونه یا لنډ شاټونه) د یو ځانګړي ډول زیان یا د خسارې د څرګندولو لپاره.

ج. د اوختي زیان د شدت د کچې لپاره هغه درجه وکاروئ چې له مخکې نه تعریف شوې وي. د مثال په ډول ډېر شدید، نه ډېر شدید نه ډېر خفیف، یا خفیف. او په همدې ډول هغه ویجاړتیا توضیح کړئ چې شیانو، جوړښتونو او غیر ملموس میراث ته اوختي وي.

د. د اوختي ویجاړتیا او خسارې د معلوماتو د راغونډولو/تدوینولو لپاره د هغو فورمو کارول چې پخوا پرې موافقه شوې وي او په کومو چې د بېړني حالت لوبغاړي ، ګټه/ دلچسپي لرونکي او بسپنه ورکوونکي/تمویلونکي په اسانۍ پوهېدلی شي.

د دې لپاره چې د اسنادو د معیاري ترتیبولو، د کړنو او د ګواښ او زیان د ارزونو د نمونو څو مثالونه وګورئ، ۱۵ مخ کې د سامان بکسې ته مراجعه وکړئ.

په ساحه کې د ارزونې د ډلو لپاره په لاړښوونه کې باید د شخصي مصؤنیت د ډاډمن کولو لارې چارې نغښتې وي. برسېره پر دې، هغه رضاکاران چې د ساحې د ارزونې لپاره غوره شوې وي باید د سیمې د ټولنیزو او کلتوري شرایطو سره آشنایي ولري، او د اغېزمنې شوې ټولنې د خلکو سره د هغوی په ژبه کې د خبرو اترو کولو او اړیکو ټینګولو وړتیا ولري.

۳ د پېښې دمخه معلومات راټول کړئ

د پېښې څخه دمخه لاندې اسناد راټول کړئ:

الف. یوه داسې نقشه چې د اغېزمن شوي کلتوري میراث جغرافیایي کوارډینات (geo–coordinates) په ګوته کوي.

ب. که موجود وي د ساحې نقشه (د سامان بکسه، ۱۱ مخ) یا د سپوږمکۍ لخواء اخیستل شوی تازه عکس.

ج. چېرې چې د تطبیق وړ وي، د فرش پلانونه (floor plans) راټول کړئ، که نه نو د سکیچ پلان چمتو کړئ.

د. د ساحې اړوند د توکو لستونه، کوم چې د ودانیو ډول، شمېر، او موقعیت، شیان او غیر ملموس عناصر تشریح کوي.

هـ. د ناورین څخه دمخه د اغېزمنو شوو ساحو، ودانیو، شیانو او د غیر ملموس کلتوري میراث عکسونه (په خاص ډول اوږده یا سورور شاتونه)

په یاد ولرئ چې د معلوماتو ډول او ارزښت به د اغېزمن شوي کلتوري میراث د ډول پر بنسټ د پام وړ توپیر ولري. د موزیم په څېر د یوې کلتوري اداري لپاره د فرش تفصیلي پلان او د توکو لست د داسې یوې نقشې نه ډېر مهم دی چې جغرافیایي کوارډینات هم ولري. په ورته وخت کې، د داسې یو ناورین لپاره چې یوه لویه سیمه اغېزمنه کړې، د

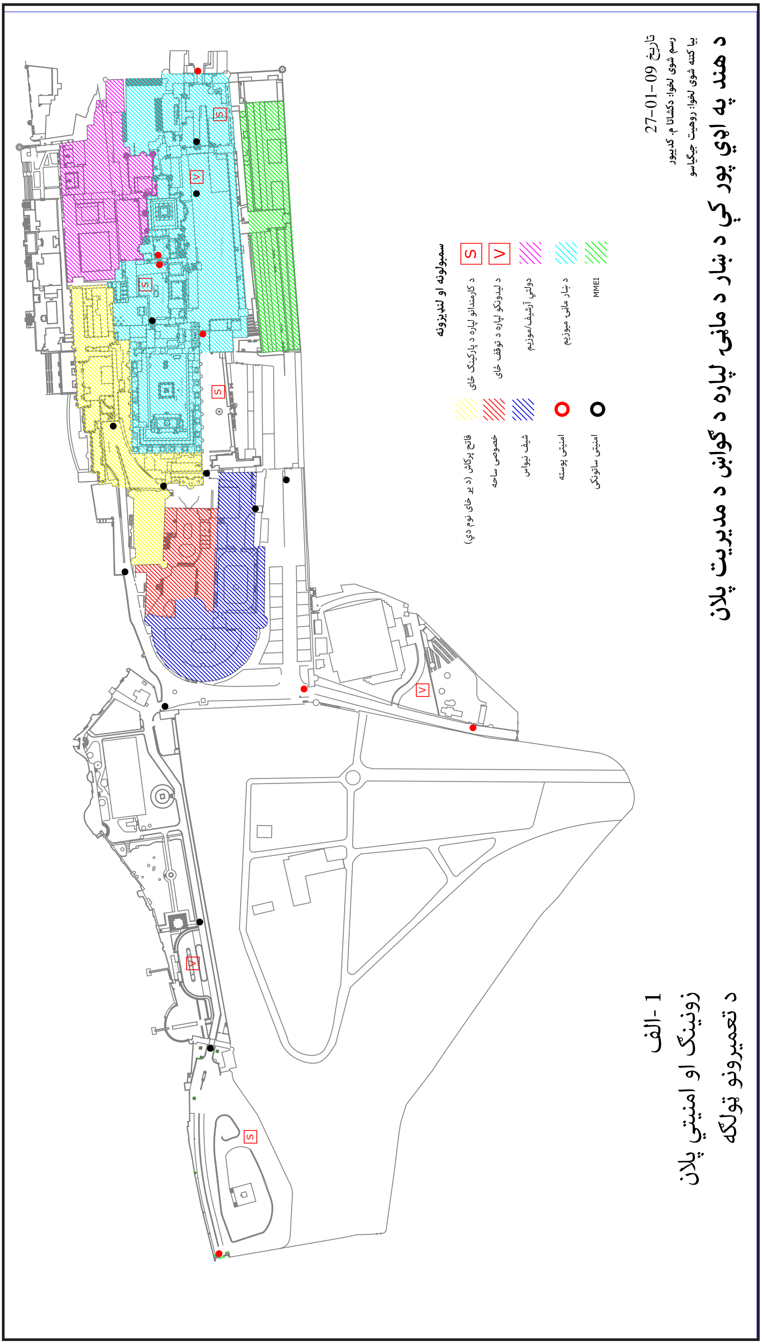

د ښار د ماڼۍ د ساحې نمونه ای نقشه، ادي پور، هند، ۲۰۰۹ کال. عکس: روهیت جیګیاسو

انفرادي جوړښتونو د فرش پلانونه ممکن ستاسو د ارزونې د موخو لپاره خورا مفصل وي.

٤ وسایل او تجهیزات

د زیانونو او ګواښونو د مستند کولو لپاره وسایل راټول کړئ ، لکه د اضافي بیټریو سره کېمره ، او د زیان او ګواښ د بشپړې ارزونې فورمه (په ۱۵ مخ کې د سامان بکسه وګورئ)، کومه چې په شرایطو متمرکزه او د کارونکي لپاره اسانه ده.

د ګواښ د پېښې د نوعیت سره سم د شخصي مصؤنیت تجهیزات او جامې برابرې کړئ. د بېلګې په ډول په یوه سیلاب ځپلې سیمه کې د ساحې د ارزونې لپاره، ډا خبره یقیني کړئ چې تاسو د اوبو په وړاندې مقاوم بوټان او د کوچنیو فلترونو درلودونکي محافظتي ماسکونه لرئ، تر څو د مصاب کېدو مخنیوی وکړي. د سامان په بکسه کې د شخصي محافظتي تجهیزاتو عمومي لست وګورئ (۱۰ مخ وګورئ).

٥ لوژیستیک او د ارتباطاتو وسایل

د لاندې مواردو د لګښتونو په پام کې نیولو سره په ساحه کې د ارزونې لپاره بودجه اټکل کړئ.

الف. ټرانسپورټ

ب. د استوګنې ځای

ج. خواړه او د څښاک اوبه

د. مصؤنیت او امنیت

ه. د ارتباطاتو وسایل

و. د ارزونې پرمهال د معلوماتو ثبتولو تجهیزات

ز. د ساحې د ابتدایي خوندي کولو لپاره توکي، د بېلګې په ډول رسۍ، د خبرداری ورکولو فیتې، نخښې، د نخښو لوحې، ترپالونه او داسې نور.

ح. کارمندان

کله چې د بودجې اټکل چمتو شي، اړینه بسپنه لاسته راوړئ، او د هر ډول

د پراخه بېړني حالت په صورت کې چې ډېرې ساحې یې ځپلې وي، اغېزمنې شوې سیمې ته نږدې د کېمپ دفتر جوړ کړئ، ترڅو د ساحې د ارزونې ترسره کولو ډلو لپاره د همغږۍ د مرکز او د عملیاتو د قرارګاه په توګه کار وکړي.

- لوژیستیک د ځای پر ځای کولو لپاره اقدامات وکړئ.

٦ خپل پلان همغږی کړئ

خپل پلان د بېړني حالت د نورو لوبغاړو او ادارو سره چې په سیمه کې فعالیت کوي، همغږی کړئ. د دې کار کول مهم دي، ځکه چې د عامه ودانیو د جوړښت له نظره ارزونه، د مصؤنیت له نظره ارزونه، او لدې نظره اروزنه چې آیا بیا د استعمال وړ ده او که نه، ممکن په یو وخت کې ترسره شي. په دې ډول ودانیو کې معمولا موزیمونه، کتابتونونه، آرشیفونه او د کلتوري میراث جوړښتونه شامل دي. په همدې ډول، د بېړني حالت د مدیریت ادارې ممکن د کلتوري میراث د ځایونو په حدودو کې په خلاصو ځایونو کې لنډمهاله سرپناه ګانې جوړې کړي. د دوی کار ممکن د ساحې د ارزونې او د کلتوري میراث د مصؤنیت او یا باثباته کولو د اقداماتو سره په یو وخت کې صورت نیسي.

چېرته چې د کلتوري میراث ساحې د لومړنیو مرستو پر مهال د لنډمهاله سرپناه ګانو د جوړولو لپاره کارول کیږي، د کلتوري میراث د حفاظت کوونکو سره مشوره وکړئ ترڅو د ساحې د مصؤنه کارونې لپاره درته لارښوونه وکړي.

ساحه معاینه کړئ

۱ د ساحې دننه او شاوخوا وګرځئ او پدې ځان پوه کړئ چې آیا ټولو برخو ته ازادانه لاسرسی لرئ. د ساحې په پلان کې د لاسرسي نقطې په نخښه کړئ.

۲ په ګوته یې کړئ، نخښې پرې ولګوئ، او که اړتیا وه ساحې ته د لاسرسي لپاره خوندي لارې چمتو کړئ، په ځانګړي ډول د داخلیدو د ځای نه تر هغه نقطې پورې چې وسایط هلته تللای شي او پارک/تم کېدای شي. خوندي سیمې ته د چټکو ورتلو د اړتیا په صورت کې، د ساحې نه د مصؤنو وتلو او تخلیې لارې هم په ګوته کړئ.

۳ که ودانۍ ته داسې زیان اوختی وي چې مشاهده کېدای شي، نو د ساختماني انجنیر سره مشوره وکړئ. که ودانۍ ته ننوتل مصؤن وي، د فرش په پلان (floor plan) کې د ودانۍ دننه برخې ته د لاسرسي خوندي لاره په نخښه کړئ. کچیرته د فرش پلان نه وي نو د سکیچ پلان جوړ کړئ.

د دیوال د ثبات د ابتدایي ارزوني د تر سره کېدو دمخه دیوال ته دومره مه نږدې کیږئ چې ستاسو او د دیوال تر منځ فاصله د دیوال د ارتفاع/لوړوالي نه کمه وي. د غیر چوکات شوو (د بار–اوچتونکو) ساختمانونو د کنج د دیوالونو نه، کوم چې د نورو دیوالونو څخه لوړ او معمولا ډېر زیان منونکي دي، ځان لیرې وساتئ

قیچي شکله دیوال، ګجرات، هند، ۲۰۱۵ کال عکس: روهیت جیګیاسو

٤ اصلي ساختماني عناصر په ګوته کړئ: آيا دا يو چوکاټ شوی يا غير چوکاټ شوی (د بار–اوچتونکی) ساختمان دی؟ کوم ډول چت لري؟ دا به د ودانۍ د تر ټولو زيات زيان منونکو برخو په ګوته کولو کې مرسته وکړي، او دا هغه څه دي چې کلتوري لومړني مرستندويان او رضاکاران اړتيا لري چې بايد ترې خبر وي.

٥ د بېړني حالت د ځايي مديرانو په مرسته، د ساحې دننه او په شاوخواء کې يې د کار او ذخيره کولو لپاره خوندي ځايونه په ګوته کړئ، کوم چې رضاکاران او کلتوري لومړني مرستندويان د مصؤنيت او د باثباته کولو د اقداماتو د ترسره کولو لپاره کارولی شي.

د زلزلې له امله زيانمن شوی غير چوکاټ شوی جوړښت، ايتاليا، ۲۰۱۷ کال انځور: ايزوکی نيشيکاوا

٦ بنسټيزو خدماتو او زيربنا ته اوختی زيان په ګوته او ثبت کړئ، د بېلګې په ډول برېښنا، د اوبو رسول او داسې نور. که دا کار لا تر اوسه نه وي ترسره شوې، د اوبو، برېښنا او ګاز تجهيزات قطع کړئ. په ياد ولرئ چې تاسو ممکن وروسته په ساحه کې د شيانو د ثبات لپاره تازه اوبو او برېښنا ته اړتيا ولرئ.

٧ ځان پوه کړئ چې آيا په ساحه کې خو داسې شيان نشته لکه بهرنۍ يا ناکاره ملبه، ياخطرناک کثافات يا کيمياوي توکي چې له مينځه وړل غواړي. که داسې توکي موجود وي نو د ساحې په نقشه کې يې موقعيت په نخښه کړئ. په داسې حالاتو کې د ناورين څخه وروسته د ملبې مديريت لپاره او د کثافاتو له مېنځه وړلو روزل شوي کارپوهان بايد راوغوښتل شي. په ورته وخت کې، وګورئ چې آيا په ساحه کې خو د ودانۍ ماتې شوې برخې يا د ارايشي توکو ټوټې ، چې بايد خوندي شي، نشته، که وي نو د ساحې په نقشه کې د هغوی موقعيت په نخښه کړئ.

اوختي زيانونه او د ناورين اغېزي ثبت کړئ

غير منقول ميراث ته اوختي زيانونه ثبت کړئ

١ د لرغونو اثارو د ساحي په صورت کي، د ساحي په نقشه کي اوختی زيان په نخښه کړئ، او د کلتوري ميراثي ودانيو په صورت کي په فرش پلانونو کي، د ودانۍ مخامخ نما او د عمودي مقطع يوه برخه/سيکشن (که وي) په نخښه کړئ؛ که نه نو، د اوختی زيان په سکيچ پلان کي يي ثبت کړئ. که په ساحه کي ياست يا په ودانۍ کي، په هرصورت، يوازي لوی زيانونه ثبت کړئ: وخت به محدود وي، او دا مهمه ده چي جدي ګواښونو ته د جواب ويلو لپاره د غبرګون ښودلو د اقداماتو لومړيتوبونه په ګوته شي، د بېلګي په ډول، د ديوالونو هغه برخي چي د کړېدو له امله د نړېدو په حال کي دي، د ديوال بهر لوري ته کړېدل، د کانکريټ د سطحي نه جدا کېدل، يا لوی او ژور درزونه. د لا زياتو معلوماتو لپاره د سامان د بکسي په ۲۸ مخ کي ميراثي جوړښتونو ته د بېلابېلو ګواښونکو لاملونو له کبله د داسي اوختي زيان په اروند، چی پېښېدل يي عام

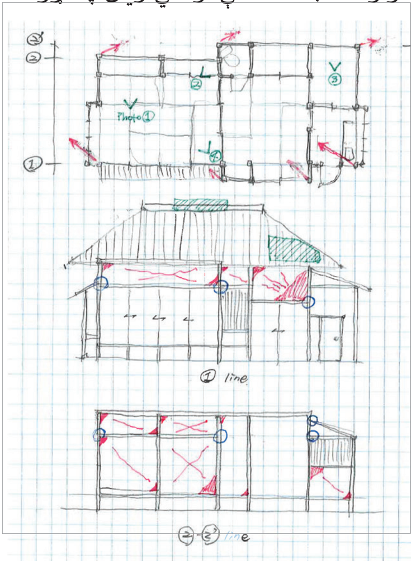

نمونه ای سکيچ پلان، مخامخ نما او د عمودي مقطع يوه برخه، روم، ۲۰۱۸ کال. انځور: ايزوک نيشيکاوا

وي، لارښود ته مراجعه وکړئ.

٢ د اغېزمني شوي ودانۍ يا ودانيو په صورت کي: تر څو چي يو ګمارل شوي کارپوه تاسو ته د داخلي سروې کولو اجازه درکوي، له خوندي فاصلي څخه يوازي ودانۍ ته اوختی بهرنی زيان ثبت کړئ.

٣ داسي عکس واخلئ چي د اوختي زيان حالت بشپړ څرګند کړي. (اوږد يا له بره نه ښکته شاټ) او د ساحي په نقشه / د فرش په پلان کي د عکس اړوند د حوالي شميره ولیکئ. د ارزوني په فورمه کي د زيان ډول، موقعيت او شدت تشريح کړئ.

٤ که لویه ساحه اغیزمنه شوې وي نو په هغې کې واقع تولې ودانۍ په ګوته کړئ، او که یوه ودانۍ اغیزمنه شوې وي نو په هغې کې موجودې هغه خونې په ګوته کړئ چې ساختاري او غیر ساختاري عناصرو ته یې لوی زیان اوختی وي، او په اړوند فرش پلانونو کې یې موقعیت په نخښه کړئ. د هرې ودانۍ لپاره د ارزونې جلا فورمه چمتو کړئ او د زیان د ډول او کچې د تشریح کولو لپاره یې وکاروئ. که امکان ولري، د زیان عکس واخلئ او د فرش په پلان کې یې د حوالې شمیره په نخښه کړئ.

٥ د هغو خلکو سره خبرې وکړئ څوک چې په ساحه کې کار کوي یا اوسیږي. دوی ممکن د خاورو/ملبې لاندې شیانو اړوند/په هکله، او یا هم ستاسو د ورتګ نه مخکې د ساحې د وضعیت اړوند/په هکله ارزښتناک معلومات ولري.

٦ اقتصادي زیانونه ثبت کړئ – د بېلګې په ډول، د کلتوري میراث ساحې یا میوزیم ته د لاسرسي لپاره د ټکټونو له پلورلو څخه په ترلاسه شوې عاید کې زیان.

د سامان د بکسې ١٥م مخ وګورئ، هلته به داسې لارښوونې او د معلوماتو د راټولولو د فورمو نمونې ومومئ چې غیر منقول او منقول کلتوري میراث ته د اوختو زیانونو او ګواښونو د ارزونې لپاره ترې کار اخیستی شئ.

د کلتوري میراث توکو او ټولګو ته اووختی زیان ثبت کړئ

١. هغه خونه/ساحه چې د زیانمن شوي کلتوري میراث ویجاړ شوي توکي ولري، په ګوته کړئ او که د فرش پلان وي نو په هغه کې یې په نخښه کړئ، که نه نو د سکیچ پلان وکاروئ.

٢ د زیانمن شوو شیانو د شمېر د معلوملو لپاره او د هغه موادو د معلوملو لپاره چې دوی ترې جوړ شوي دي، لکه ډبره ، لرګی ، کاغذ یا فلز، د پیښې دمخه د توکو لست او خپله بصري مشاهده وکاروئ. دا معلومات باید ستاسو د زیان او ګواښ د ارزونې په فورمه کې ثبت شي.

٣ هڅه وکړئ چې د اوختي زیان ډول او کچه جوته کړئ. د بېلګې په ډول، دا خبره ثبت کړئ چې آیا شیان مات شوي او که یوازې ظاهري بڼه یې بدله شوېده. وګورئ چې آیا توکي لانده، وچ، په خاورو ککړ یا سوځېدلي دي. د ارزونې په فورمه کې خپل مشاهدات ثبت کړئ.

٤ دا حالت ثبت کړئ چې آیا توکي خو د چاپیریال له اغېزو سره، یا د ګواښوونکو توکو له خطرې سره لکه کیمیاوي مواد، او یا د انساني فضله موادو د اغیزې سره مخ ندي.

٥ د زیانمن شوو شیانو عکسونه واخلئ. که تاسو دوی په یو یا څو انبارونو کې یوځای ومومئ، د هر انبار یو پراخه شاټ واخلئ. د اخیستل شوو عکسونو د حوالې شمیرې د اروزنې په فورمې او د فرش په پلان کې ثبت کړئ

په هانومان دوکا، کټمنډو، نیپال کې د ویجاړې شوې مجسمې عکسونه: ایرنا تندن، د اکرام موسسه

پر غیر ملموس کلتوري میراث باندې د ناورین اغېزې ثبت کړئ

په ټولنه کې د اړوندو ډلو (مذهبي مشرانو، ښځینه ډلو، مشرانو، د صنایعو اتحادیو، او داسې نورو) سره بحث وکړئ چې کوم غیر ملموس کلتوري میراث اغېزمن شوی او څرنګه؟

د داسې مشورو لپاره د ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو د هغې نقشې پایلې وکاروئ کومه چې په ټولنه کې د اړونده ډلو د جوته کولو په موخه د وضعیت د تحلیل پر مهال چمتو شوې ده.

١ ټولنې ته لارښوونه وکړئ چې دا خبره یقیني کړي چې دوی یوازې لوی جشنونه یا محفلونه په پام کې نه نیسي. د غیر ملموسو کلتوري میراثونو د ساتنې لپاره د یونیسکو د ۲۰۰۳ کال د کنوانسیون کټګورۍ په پام کې ونیسئ: لکه شفاهي څرګندونې (د ژبې په ګډون)، د نمایشي هنرونو ترسره کول؛ ټولنیز دودونه، رسمونه او د جشن محفلونه، سیمه ایزه پوهه، دودونه او صنایع او داسې نور.

په ارزونه کې باید اغېزمن شوی غیر ملموس فعالیت، لاسرسی او لېږد نغښتې وي. دا درې واړه په کلکه له یو بل سره تړلي دي.

۲ هغه ملموسې شتمنۍ چې د غېر ملموس کلتوري میراث سره تړاو لري مستند کړئ (لکه ځایونه، ساحې، توکې، په خاصو مواردو پورې مربوطې جامې او وسایل). د ملموسو شتمنیو ارزونه ترټولو اسانه ده . ورته میتودونه لکه څرنګه چې په پورته برخو کې تشریح شوي دي دلته هم کارول کېدای شي.

ډېرې وختونه ملموسو شتمنیو ته اوختی زیان په غیر ملموس کلتوري میراث باندې اغیزه نه کوي. مثلا رسم و رواج ته به په بل ځای کې دوام ورکول شي او یا دا چې جشنونه به د نوو مخصوصو جامو سره ترسره شي. په هر حال نور زیانونه مه هیروئ، د مثال په ډول مارکېټ او وسایلو ته د لاسرسي د امکان له لاسه ورکولو خساره به لاسي صنعت کارانو ته د عاید له لاسه ورکولو په معنی وي.

۳ د اجراء کوونکو او مسلکي خلکو، روحاني رهبرانو او مشرانو په ګډون د خلکو سره اړیکه ونیسئ. ارزونه باید دا وپلټي چې د غیر ملموس کلتوري میراث خاوندان څرنګه اغېزمن شوي دي. د بېلګې په ډول، یو ناورین کېدای شي د پوهانو د مړینې او یا د هغوی د بې ځایه کېدو لامل شي، چې دا کار کېدای شي د پوهې یا دودونو لېږد پېچلی کړي. بې ځایه کېدل ممکن پدې معنی هم وي چې دودیز معالجین یا پادریان نور نشي کولی د مراسمو ترسره کولو لپاره مقدسو ځایونو ته لاسرسی ومومي.

٤ دودونه او پوهه په ګوته کړئ او ویې ارزوئ. د ارزیابۍ دا ګام خورا ستونزمن دی: دا د اړونده غیر ملموس کلتوري میراث مرحله وارې ودې په تړاو بنې پوهې ته اړتیا لري، کوم چې تاسو ته دا فرصت برابروي چې د ناورین لخواء د رامینځته شوي بدلون کچه او د وخت په اوږدو کې د دې ممکنه اغېزې اټکل کړئ. ډېری وختونه، د دې پر ځای چې پوهه یا دود په بشپړه توګه له مینځه ولاړ شي، یو ناورین ممکن په غیر ملموس کلتوري میراث کې د پام وړ بدلون د رامینځته کېدو لامل شي. د بېلګې په ډول، یوه مظاهره کېدای شي خپل نظم وساتلی شي، مګر راتلونکي تکراري مظاهرې به ورته لاره تعقیب نه کړي. په ورته ډول، سیمه ایزې قصې د وروستي ناورین د پېښو د عناصرو په پام کې نیولو سره کېدای شي په بل ډول حکایت کړی شي. دا اړینه ده چې د ناورین څخه وروسته ارزونې په دودونو کې د ناورین لخوا رامینځته شوي دا ډول بدلونونه په پام کې ونیسي. دا حتمي نده چې دا دې منفي وي، دا د غیر ملموث کلتوري میراث او د هغې د خاوندانو هغه وړتیا ښیي چې له ګواښ وروسته څومره ژر خپل اصلي حالت ته راګرځېدای شي. په غیر ملموس کلتوري میراث باندې د ناورین د اغیزې د ارزولو لپاره نمونه د سامان د بکسې په ۲۲ مخ کې وګورئ.

مشهود ګواښونه وارزوئ او ثبت يې کړئ

د پېښې وروسته د ګواښ ارزونه په بېړني حالت کې د ګرندي بدليدونکي حالت پر مهال د مشهود ګواښ ارزيابۍ کې مرسته کوي. دا د ګواښ کمولو او مخکې له مخکې چمتووالي لپاره د اړينو دمخه سنجول شوو اقداماتو په ګوته کولو کې مرسته کوي تر څو کلتوري ميراثونه د نه جبران کېدونکي زيان سره مخ نه شي. د ګواښونو د ارزولو لپاره د کار مفصل جريان په لاندې ډول دی:

١ هغه احتمالي (طبيعي يا د انسان لخواء رامينځته شوي) ګواښونه په ګوته کړئ کوم چې ژوند ته ګواښ رامينځته کولی شي، او يا ملموس او غير ملموس کلتوري ميراث ته زيان اړولی شي. لومړني او دويمي ګواښونه په پام کې ونيسئ. د بېلګې په ډول، زلزله د لومړني ګواښ په ډول کېدای شي دويمي ګواښونه لکه سونامي، سېلاب، اور لګېدنه يا ورانکاري رامينځته کړي. که د ګواښ دا سرچينې ځايي وي، د ساحې/ودانۍ/ټولنې په شاوخواء کې د دوی موقعيت په ګوته کړئ.

لومړنی ګواښ	دويمي ګواښ
طبيعي ګواښونه	
زلزله	اور، د مځکې خوېدنه، سونامی، په اوبو بدلېدل
سېلاب	د مځکې خوېدنه ، فنګس، په توکو باندې د پوډرې مواد شتون، زنګ وهل
سونامی	اور ، سېلابونه
سمندري توپانونه، اور	اور ، د سيلۍ/جاکړ له کبله زيان
اور	د اوبو زيان ليدل، فنګس، په توکو باندې د پوډرې مواد شتون، زنګ وهل
اور غورځېدنه	اور ، د مځکې خوېدنه ، زلزله
د انسان پلاس رامنځته شوی ګواښ	
جنګ	اور ، بمباري، ړنګول
ترهګري	اور ، بمباري
ورانکاري/د نظم خرابول	ړنګول، غلا

۲ هغه فزیکي، ټولنیزې، اقتصادي، سیاسي او ذهنیتي یا چلندي زیانمننې په ګوته کړئ، کومې چې کلتوري میراث د بېلابېلو ګواښونو پر وړاندې بربنډوي کوي.

دا زیانمننې په لاندې ډول په ګوته کېدای شي:

الف . پدې باندې د پوهېدلو لپاره چې کلتوري میراث څرنګه او ولې زیانمن شوی وو او دا به څرنګه د دویمي ګواښونو پر وړاندې بربنډ شي، خپل د وضعیت د تحلیل پایلو ته مراجعه وکړئ. د بېلګې په ډول، د کلتوري میراث هغه جوړښت کوم چې د شدید توپان له امله زیانمن شوی وي او ښه ساتنه یې نده شوې، کېدای شي دویمي ګواښونو لکه اور او د باران د زیان په مقابل کې بربنډ وي. د میراثونو نه ساتنه کېدای شي د یو شمیر بنسټیزو ټولنیزو یا اقتصادي لاملونو له کبله رامینځته شي، لکه د سرچینو نشتوالی، یا چیرې چې میراث د لږکیو ټولنې پورې اړه ولري.

ب . د زیانونو د ثبتولو په وخت کې وګورئ چې څرنګه د کلتوري میراث طبیعت کولای شي دا د دویمي ګواښونو پر وړاندې لا زیات بی وسې او حساس کړي. د بېلګې په ډول، د عضوي موادو څخه جوړ شوي لانده او خاورین توکي د فنګس او د حشراتو یا چینجو په واسطه د رامنځته شوو آفتونو پر وړاندې ډېر ناتوانه دي.

ج . په ساحه کې د ارزونې پر مهال، د ساحې دننه او د هغې په شاوخواء یا په ټولنه کې هغه فعالیتونه ثبت کړئ، کوم چې ممکن زیانمننې او ګواښونه رامینځته یا زیات کړي. د بېلګې په ډول، د کلتوري میراثونو ساحې سره نږدې په یوه پرانیستې سیمه کې خلکو ته پناه ورکول کېدای شي دا کلتوري میراث د لوټ یا ورانکارۍ پر وړاندې زیانمنونکي کړي، یا ساحې ته نږدې د یو لنډمهاله پخلنځی جوړول، کولی شي ساحه د اور د ګواښ سره مخ کړي.

په ساحه کې د ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو سره مرکې وکړئ ترڅو د ګواښونو، خنډونو او اړتیاوو په اړه د دوی انګیرنه/درک درته معلوم شي. په ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو کې ممکن د ساحې مدیران، حفاظت کوونکي، امنیتي ساتونکي او ګاوندیان شامل وي.

د . د غیر ملموس کلتوري میراث لپاره، هغه ټولنیزې پروسې په پام کې ونیسئ چې د غیر ملموس میراث په لېږد، لاسرسي یا کاروني اغیزه کوي. د بېلګې په توګه، ممکن پوهه نه وي اغېزمنه شوې، خو په لویه کچه بې ځایه کېدل، یا بازارونو ته د لاسرسي نلرل کېدای شي په دې معنی وي، چې په منځنې او اوږدمهال کې به ځوان نسل د دوی د ټولنې څخه د زده کړې یا د یو ځانګړي دود د خپلولو لېوالتیا یا د زده کړې توان له لاسه ورکړي.

۳ د مشهودو ګواښونو د ارزونې لپاره، ګواښ په موجزه توګه بیان کړئ.

د ګواښ موجز بیان د دې خبرې وضاحت کوي چې څرنګه لومړني او دویمي ګواښونه ښایي د زیانمننې د کچې سره اړیکه ولري، او د کلتوري میراث په بېلابېلو ډولونو او د خلکو په مصونیت باندې یې مشهودې اغېزې څه دي.

د بېلګې په ډول: په چت کې درزونه کېدای شي د زورور اورښت په صورت کې د څڅېدلو لامل شي، چې پدې توګه په داخل کې تاریخي شیانو ته او هغه رسامیو ته زیان ورسوي چې په لاندې دیوالونو باندې موجودې دي او یا د کټارو او امنیتي سیستمونو نشتوالی ممکن یوه خانقاه د لوټ کېدو د ګواښ سره مخ کړي.

د ګواښ د موجز بیان د چمتو کولو پر مهال ، د زیانمننې، لومړنیو او دویمي ګواښونو، او د ګواښونو پر وړاندې د ناتوانۍ د کچې تر منځ ټولې ممکنې اړیکې په پام کې ونیسئ، کومې چې کولی شي د ناوړین منفي اغېزې زیاتې کړي، (لاندې انځور وګورئ).

په موجزه توګه د ګواښ بیانول ښایي له همدې امله وخت ونیسي.دا کار د ساحې څخه بهر ، پداسې حال کې چې تاسو معلومات راغونډوئ، ترسره کېدای شي.

د توکیو د زلزلې او سونامي اغېزې: جاپان

د ۲۰۱۱ کال د مارچ په ۱۱مه نېټه د جاپان تر ټولو لوی ټاپو، هونشو شمال ختیځ ساحل کې د ۹،۰ درجې زلزلې ولړزاوه. چې وروسته ورپسې لویه او ځواکمنه سونامي هم پېښه شوه، چې د ختیځ جاپان ساحل یې ډوب کړ او د سینډای ښار ځینې برخې د هوای ډګر او ډېرې دودیزو استوګنځایونو په ګډون سېلاب وځپل. زلزلې یو بند ته هم زیان اړولی و چې په ښکته سیند کې د سېلاب راتللو لامل وګرځېده. سونامي، د کانتینرونو د چپه کېدو له امله، د تېلو د توېېدو لامل شوه چې په پایله کې یې اور رامینځته شو، دا د اتومي برېښنا په یوه کارخانه کې د چاودنو لامل هم شوه.

د یو تعمیر چپه کېدنه چې په ۲۰۱۱ کال کې په جاپان کې واقع شوه

په دې قضیه کې، زلزله لومړنی ګواښ و، او د دې اړونده دویمي ګواښونه لکه ورپسې جټکې، سونامي، سېلابونه، اورونه او اتومي پېښې یې رامینځته کړې. په سمندر کې د جاپان موقعیت، او د هغه جغرافیایي موقعیت دا هیواد د طبیعي ګواښونو پر وړاندې بربنډوي، لکه زلزلې او سونامي. برسېره پردې، په سیمه کې د تېلو د ټانکرونو او اتومي بټۍ موجودیت زیانمنونکي ثابت شول، کوم چې په خپل وار د اور او اتومي ککړتیا لامل شول. د دې پېښې نه د راولاړو ګواښونو اغېزې دا وې: د ۱۹۰۰۰ څخه زیات خلک مړه شول، په سلګونو زره خلک بې کوره شول، او د سړکونو او د برېښنا د فابریکو په ګډون حیاتي زېربناوې ویجاړې

شوي. سربیره پردې، کلتوري میراثونو ته د زیان اوختنې له ۷۰۰ څخه زیاتې پېښې ثبت شوې. د کلتوري میراث ډېری ودانیو ته د زلزلې له امله د ټیټې او منځنۍ کچې ساختاري زیانونه واوختل. د اغیزمنې شوې سیمې په ځینو برخو کې، د سونامي څپو تاریخي او ځایي/محلي ارزښت لرونکي جوړښتونه او ټولګې له منځه یوړې.

دننه په وچه کې، د سونامي له رسېدو آخوا، د لرغونو اثارو د ذخیره کولو ځای او نور منقول میراثونه د هغه سېلاب له امله زیانمن شول چې د بند د زیانمن کېدو له کبله مینځ ته راغلی و. منقول کلتوري میراث په اتومي ورانګو هم ککړ شوی و، چې په پایله کې یې د هغې اصلي حالت ته بېرته راګرځونه وځنډوله. په اغیزمنه شوې سیمه کې د برېښنا بندېدل د کلتوري میراث لاندې عضوي توکي لکه لرګي او کاغذ، د فنګس او د بیولوژیکي خرابېدو د نورو ډولونو د ګواښ سره مخ کړي.

حوالې په ۱۵۹ مخ کې وګورئ.

٤ د ګواښ په هر موجز بیان کې دا په ګوته کړئ چې د ګواښ کچه څه وه (ټیټه، منځنۍ او یا لوړه)، او دا هم واضح کړئ چې ګواښ لومړنی وو او که دوهمي، او د خلکو په مصؤنیت او د کلتوري میراث په ارزښت یې اغیزه څه وه. د بېلګې په ډول، د زلزلې وروسته، د وروسته جټکو پر مهال د ساختماني درزونو له امله د ودانیو د نړېدو ګواښ لوړ وي. په هر صورت د هغه محلي سیلابونو په صورت کې چې د زیات باران او هغه اوبو د یو ځای کېدو څخه رامنځته کیږي چې د یوې ودانۍ په چت کې د یو وروکي درز نه راوځي، د همدې ودانۍ د چپه کېدو احتمال نسبتا ټیټ وي.

د سامان بکسه وګورئ، د فورمو او نورو سرچینو لپاره ۱۴ مخ وګورئ ترڅو تاسو سره د مخې ته پرتو ګواښونو په ارزونه کې مرسته وکړي.

معلومات راغونډ/تدوین کړئ

۱ د ساحې له ارزونې سمدستي وروسته د هر ډول کلتوري میراث لپاره د ارزونې فورمې او سکېچونه په سیستماتیک ډول ډیجیټل کړئ. دا به د معلوماتو له لاسه ورکولو په مخنیوي او د معلوماتو په اسانۍ سره د کارولو وړ بڼه کې په شریکولو کې مرسته وکړي. تاسو باید لړ تر لږه هره ورځ د پایلو د ډیجیټل کولو پلان ولرئ ، نو ځان ډاډمن کړئ چې د ساحې د کار د پیل کولو دمخه د ډیجیټل کولو میتود او کاري جریان موجود وي. د کلتوري میراث هره برخه یا شتمني باید د پېژندنې د یوې ځانګړې شمېرې له لارې په اسانۍ سره د پېژندلو وړ وي (د سامان د بکسې ۴۲ مخ وګورئ).

۲ د ګټه/دلچسپۍ لرونکو سره د مرکو لپاره: د مرکو یادداشتونه یا نقلونه راټول کړئ او د نورو معلوماتو سره یوځای یې ذخیره کړئ. ډاډ ترلاسه کړئ چې د سرچینې نوم، د مرکې نېټه او ځای، او که ممکنه وي، د مرکه کوونکي سره د تماس لارې چارې ذکر کړئ.

۳ د خپلې کیمرې څخه عکسونه راښکته/ډاونلوډ کړئ او د هغوی د حوالو د شمېرو له لارې یې د فرش د پلانونو د ډیجیټلي کاپۍ سره ونښلوئ. د بدیل په ډول، د ماشین لخوا رامینځته شوی د فایل نوم یا د ډاونلوډ شوي عکس د فایل شمیره لرې کړئ او فایل ته مو بل نوم ورکړئ چې د لنډو کوډونو په شکل کې ځای ، نېټه او د زیان ډول په ګوته کوي. دا په ځانګړې توګه د ارزونو په هغو صورتونو کې خورا مهم دی چې په ګڼو ځایونو یا د پروسې په بېلابېلو پړاوونو کې ترسره کیږي. ډاډ ترلاسه کړئ چې د فایل نومونه او کوډونه ټل ثابت/یوشان وي او ټول هغه کسان چې ارزونه او د معلوماتو راغونډول تر سره کوي، پرې پوهیږي.

٤ د ارزونې په فورمه کې شته معلومات د ساحې د نقشې، د فرش د پلانونو، او د زیانونو څرګندونکو عکسونو سره د یو ځانګړي فایل په ترتیبولو سره ونښلوئ.

٥ که تاسو په ساحه کې دا کار نشئ تر سره کولای، خپل د ګواښ بیانونه چمتو کړئ او د هر بیان لپاره د ګواښ کچه په ګوته کړئ.

٦ د ساحې څخه راټول شوي ټول معلومات په معیاري توګه د معلوماتو په بانک/ډیټابیس کې راټول، طبقه بندي او ذخیره کړئ ترڅو د اسانه لاسرسي او تحلیل ډاډ ترلاسه شي.

د راغونډولو او ليدلو وسيله

د جوړ شوي کلتوري ميراث او کلتوري زيرمو لپاره، ستاسو په ګرځنده تليفون يا ټابليټ کې د جغرافيايي معلوماتو سيستمونو (GIS) نصب شوی کاریال/اپلیکیشن په ساحه کې د مستند سازۍ لپاره کېدای شي خورا ګټور وي. د جغرافيايي معلوماتو د سيستم د وسيلې دننه د زيان او ګواښ د ارزوني فورمې انټرنيټ سره د وصل پرته (اف-لاين) بشپړېدای شي، او عکسونه ورسره په مستقيم ډول مل/ضميمه کېدای شي ترڅو ټولې فورمې او عکسونه يوځای وساتل شي. همدا چې ستاسو ګرځنده تليفون له انټرنيټ سره وصل شي ، نو بيا فورمې او عکسونه مستقيم مرکزي ډيټابيس ته لېږدول کېدای شي. دا اړينه ده چې په ياد ولرئ، چې کوم اپليکيشنونه چې تاسو يې د معلوماتو ثبتولو، راغونډولو او ليدلو لپاره غوره کوئ، بايد ستاسو د اړتياوو مطابق عيار شي، او ستاسو د ارزوني ډلې به لاربښوونې ته اړتيا ولري تر څو په ساحه کې يې وکارولې شي.

په ۱۵۸ مخ کې حوالې وګورئ.

د ارزوني راپور چمتو کړئ

د ساحې د سروې پر بنسټ، د ارزوني يو جامع راپور چمتو کړئ چې لاندې معلومات پکې نغښتي وي:

- د اغېزمنو شوو ميراثي شتمنيو ارزښت (د ميراث ځای/ ټولګه / دود).
- د ناورين يا کړکېچ طبيعت. څه پېښ شوي دي؟ کله؟ او څرنګه کلتوري ميراث ته ورزغزېدو؟
- جوړ شوي او منقول ميراث ته د اوختي زيان توضيح او په غير ملموس کلتوري ميراث باندې د ناورين اغېزې. پدې کې بايد د زيانونو د ډول يوه لنډه توضيح شامله وي لکه د هغې اغېزه، موقعيت (د قرارګاه نقشې، د ساحې نقشې، او د فرش يا سکېچ پلان ته په پام سره، چېرته چې اړونده وي) او ممکنه لاملونه. د هر زيانمن شوي ټوکي يو عکس هم ورسره مل کړئ تر څو وراوختی زيان واضح کړي. د غير ملموس کلتوري ميراث لپاره، په توضيحاتو کې کېدای شي د اغېزمن شوو اړخونو تفصيلات نغښتي وي: ملموس عناصر، خلک، او غير ملموس عناصر لکه پوهه / دود او نور.
- زيانونه: که خلکو ته زيانونه اوختي وي، مثلا د هغوی عايد يا زيربنا ويجاړه شوې وي، يا يې د هغوی په اغېزمن شوي کلتوري ميراث باندې اوږدمهاله منفي اغيزې کړې وي.

- د ګواښونو د ارزونې، زیانمنني او د دوی په نتیجه کی د میراثي شتمنیو بېلابېلو ډولونو ته د متوجه ګواښونو د جوته کولو پر بنسټ د ګواښ موجز بیان ترتیبول.
- هغه اقدامات چی په ساحه کې د هرې میراثي شتمنۍ د مصؤنیت او باثباته کولو لپاره سمدستي اړین دي.
- د یو ټاکل شوي مهال وېش سره، د اغېزمن شوو کلتوري میراثي شتمنیو د مصؤنیت او باثباته کولو لپاره اړینې سرچینې.

راپور باید د هغې د لیکلو نېټه، د هغې لیکوال یا لیکوالان او د ټولو هغو کسانو نومونه او د اړیکو تفصیلات د دوی د مسؤلیتونو سره ذکر کړي چې په ساحه کې یې په ارزونو کې ونده لرله. راپور باید د ټولو هغو کسانو نومونه هم ذکر کړي چې د ارزونې پر مهال ورسره مرکې شوې دي.

په ساحه کې د کړنو د پلي کولو لپاره پلان د موجوده حالت د اقتضاتو/غوښتنو سره سم برابر کړئ

د زیانونو او ګواښونو د ارزونې جامع راپور په ساحه کې د مصونیت او باثباته کولو د هغو اړینو کړنو لپاره، چې د وضعیت د تحلیل پر مهال په ګوته شوي دي، د پلي کولو د پلان د جوړېدو لپاره کارول کېدای شي (۳۷ مخ وګورئ). دا په ځانګړې توګه د ساحې اړوند اقداماتو د لومړیتوبونو د جوته کولو لپاره ګټور دی – د بېلګې په ډول، د ګواښ سره مخ، زیانمن شوو ساختاري عناصرو لپاره د لنډمهاله حفاظت چمتو کول. دا د کلتوري میراث د هرې اغېزمنې شوې شتمنۍ د باثباته کولو لپاره د اړینو سرچینو او مهارتونو په جوته کولو کې هم مرسته کوي.

د ناورین وروسته د اړتیاوو ارزونه (PDNA)

د پي، ډي، این، ای موخه دا ده چې اړتیاوې وارزوي او اصلي حالت ته د اغېزمن شوو شیانو د بېرته راګرځولو لپاره چوکاټ جوړ کړي چې دا به د بهرني تمویل لپاره په ګډو غوښتنو کې ځای پر ځای کړای شي (د بېلګې په توګه د بشري مرستو بېړنۍ غوښتنه) او کولی شي په ملي کچه اصلي حالت ته د بیا راګرځولو او د بسپنې لپاره د لومړیتوبونو په ټاکلو کې د بنسټ په توګه کار ورکړي. د پي، ډي، این، ای تر ټولو مستقیمه پایله یو راپور دی چې دوه برخې لري: د اړتیاوو ارزونه، او بېرته اصلي حالت ته د راګرځولو چوکاټ. دا راپور د کلتور اړوند راپور په ګډون د بېلابېلو سکتوري راپورونو ټولګه ده.

پي، ډي، اين، ای د حکومت په مشرۍ یوه پروسه ده چې د ملګرو ملتونو د اړوندو شریکانو سره په ګډه ترسره کیږي. د شرایطو او په دولتي ورتیاوو/ظرفیتونو باندې د ناورین د اغېزې په پام کې نیولو سره ، حکومت ممکن د ملګرو ملتونو څخه وغواړي چې د دې پروسې مشري پر غاړه واخلي. د ارزونې پر مهال پي، ډي، اين، ای ، د سازمانونو، ټولنو او اشخاصو په پراخ ګډون تکیه کوي؛ لکه نړیوال سازمانونه او کارپوهان؛ سیمه ایز حکومت، اغیزمنې شوې ټولنې، سیمه ایزه رهبري (رسمي، دودیزه او مذهبي)، لوی امنیتي چارواکي، او خصوصي سکتور. په ډېرو مواردو کې، د کلتوري سکتور لپاره پي، ډي، اين، ای د حکومت او د ملګرو ملتونو د تعلیمي، ساینسي او کلتوري سازمان (یونیسکو) لخوا د بېلابېلو کلتوري ساحو د کارپوهانو د ډلو (مهندسانو، انجنیرانو، د موزیمونو اهل کار یا متخصصین (میوزولوژستان)، د خلکو د ترکیب او خصوصیاتو متخصصین (انتروپولوژیستان)، لرغون پېژندونکو...) او نورو په ګډون رهبري کیږي.

د پي، ډي، اين، ای د لارښود د ټولنیزې برخې لاندې د کلتور د ارزونې لپاره یو څېرکې ځای پر ځای شویدی.

د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو د پروسې د مختلفو مراحلو سره د پي، ډي، اين، ای تعامل،

د وضعیت د تحلیل او په ساحه کې د زیان او ګواښ د ارزونې سره د پي، ډي، اين، ای د تعامل څرنګوالی پدې پورې اړه لري، چې کوم یې کله پلې کېږي. د دې په نظر کې نیولو سره چې کوم یو یې اول ترسره کیږي، په اصولو کې دوی یو بل بشپړوي. دا چې نه پي، ډي، اين، ای او نه لومړنۍ مرستې یو ټاکلی مهال ویش لري، دا به د یو حالت نه بل حالت ته توپیر ولري.

سرچینه: ایلک سیلتر، د ختیځ او افریقایي مطالعاتو ښوونځی، د لندن پوهنتون، انګلستان

حوالې په ۱۵۹ مخ کې وګورئ.

د پېښې څخه وروسته د ساحې د زیان او د کلتوري میراث شتمنیو ته د پېښ شوي ګواښ د ارزونې لپاره خپل چمتووالی لا نور ښه کړئ.

لاندې پوښتنو ته پاملرنه وکړئ:

- ایا تاسو د ټولو کلتوري میراثونو د شتمنیو لست چمتو کړی؟ او آیا
- دا مو کتلي دي چې یوه داسې نقشه شته چې د دوی جغرافیایي کواردینات وښایې؟
- ایا تاسو د کلتوري میراث د شتمنیو په اړوند د پېښې دمخه ځانګړي معلومات لرئ، لکه د توکو لستونه، د فرش پلانونه، عکسونه او د وضعیت راپورونه؟
- ایا تاسو د زیان او ګواښ د ارزونې داسې نمونه ای فورمه چمتو کړې چې ستاسو په سیمه کې د کلتوري میراثونو د بېلابېلو ډولونو د شتمنیو لپاره د استعمال وړ وي؟
- ایا تاسو، ستاسې په سیمه کې د زیان او ګواښ د ارزونو د ترسره کولو لپاره د کلتوري میراث کارپوهان او د بېړني حالت مدیران په ګوته کړیدي؟
- آیا تاسو خپله نمونه ای فورمه د ارزونې د ډلې سره آزمایلې ده او د معلوماتو د راغونډولو لپاره مو یو سیستم رامنځته کړی چې معلومات د لیدو وړ وګرځوي؟
- ایا تاسو د پېښې څخه وروسته په ساحه کې د زیان او ګواښ د ارزونو د تمویل لپاره اداراتي ترتیبات نیولي دي؟
- ایا تاسو د بېړني حالت د مدیریت له مسولې سیمه ایزې ادارې سره اړیکه نیولې او د کلتوري میراث د ځایونو لپاره مو د مصؤنیت د ارزونو لپاره د همغږۍ کولو لپاره ترتیبات نیولي دي؟

د ساحې د زیان او ګواښ د ارزونې وروسته څه باید ترسره شي؟

ستاسو په سیمه کې د بیړني حالت په تعقیب، تاسو او ستاسو د کلتوري لومړنیو مرستندویانو ډلې د اغیزمن شوي کلتوري میراث لپاره د **وضعیت تحلیل** او **په ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونه** ترسره کړې. آیا دا دواړه ګامونه د اړونده بیړني حالت د لوبغاړو سره په همغږۍ او د اړونده ګټه/ دلچسپي لرونکو او ځايي ټولنې سره شریک اخیستل شوي دي. په پایله کې، آیا تاسو پدې توانېدلي یاستئ چې د جوړښتونو، شیانو او غیر ملموس کلتوري میراث لپاره د مصؤن او باثباته کولو لپاره لومړیتوبونه په ګوته کړئ.

تاسو به څرنګه مخته ځئ؟

لوستلو ته مو دوام ورکړئ چې ویې مومئ.

دریم قدم

مصونیت او باثباته کول

مصونيت او باثباته کول څه شی دی؟

هغه اقدامات چې د زیانمن شوي کلتوري میراث حالت باثباته کوي او د ګواښ کمولو له لارې د نور زیان مخه نیسي په ټولیز ډول د مصونيت او باثباته کولو اقدامات بلل کیږي.

دا اقدامات د طبیعت له پلوه لنډ مهاله دي او موخه یې دا ده چې د بېړني حالت پر مهال زیانمن شوي کلتوري میراثونو ته د هغوی د بشپړ محافظت د شرایطو تر برابرېدو پورې مناسب ملاتړ چمتو کړي.

د مصونيت او با ثباته کولو اقدامات په شرایطو پورې تړلي دي او تل په یو حال نه وي. په هر صورت د دې لپاره چې اقدامات بریالي وي، دا اړینه ده چې د کلتوري میراث د شتمنی او د هغې د با ثباته کولو او مصون کولو لپاره ترسره شوي اقدامات په پوره دقت سره مستند شي.

په شوف، لبنان، ۲۰۱۴ کې په یوه ورکشاپ کې بېړني با ثباته کول په عمل کې. عکس: اتار–د اکرام موسسه

د مصونيت او با ثباته کولو بنسټیز فعالیتونه عبارت دي له:

- د اغیزمنې شوې ساحې یا ټولګو نه چاپېره د کتارې تاوول.
- د ګواښ سره مخ توکو، ټوټو او شیانو لپاره د لنډمهاله چارې لټول د سامان د بکسې په ۷۳ مخ کې وګورئ.
- **د پېښې څخه وروسته** د کلتوري میراث شیان بل خوندي، لنډمهاله ځای ته لیږدول.

- د زیانمن شوي کلتوري میراث د ټولګو، د ودانیو د ټوټو او د سینګار د توکو **د ژغورنې** په کار کې بېلول (سورټ کول) ، د سطحې پاکول او د شیانو وچول او له دې لارې د هغوی با ثباته کول نغښتي دي.

- د ویستل شوو او ژغورل شوو کلتوري میراث توکو لپاره د **خوندي لنډمهاله ګدام** چمتو کول.

- د سیلاب څخه وروسته د ودانۍ یا جوړښت **وچول**.

- **د لنډمهاله ملاتړ/پشتۍ** د چمتو کولو په موخه دېوال یا نورو بار اوچتوونکو ساختاري توکو ته پشتي لګول.

د غیر ملموس کلتوري میراث لپاره د مصونیت او با ثباته کولو اقدامات د پورته ذکر شوو اقداماتو څخه توپیر لري. د غیر ملموس کلتوري میراث لپاره، د ناورین یا کړکېچ نه د رامنځ ته شوو اغېزو له کبله د ګواښ سره مخ دود یا د پوهې د سیستم دوام خورا مهم ګڼل کیږي. د نورو جزیاتو لپاره، د غیر ملموس کلتوري میراث د مصون کولو برخې ته مراجعه وکړئ.

څوک کولی شي چې د مصونیت او با ثباته کولو اقدامات ترسره کړي؟

روزل شوي کلتوري لومړني مرستندویان او د کلتوري میراث وړ کارپوهان چې په بېړني حالت کې د کلتوري میراث د مصون کولو مخکنۍ تجربه لري، کولی شي د مصونیت او با ثباته کولو د اقداماتو په ګوته کولو، لومړیتوبونو ټاکلو او پلي کولو کې مرسته وکړي. پدې کارپوهانو کې شامل کسان له لاندې خلکو نه عبارت دي خو یوازې په دوی پورې محدود ندي: محافظت کوونکي، لرغونپوهان، د ارشیف مسولین، ساختماني انجنیران، د محافظت مهندسان، د خلکو د ځانګړنو کارپوهان (انتروپولوژیستان) او د غیر ملموس کلتوري میراث کارپوهان.

د ملګرو ملتونو سوله ساتونکي د هایتي په لې سنتر دي آرټ کې د ژغورنې عملیاتو کې مرسته کوي، ۲۰۱۰

کال. عکس: د اکرام موسسه

ډېری وختونه، نظامي پرسونل، اور وژونکي او د لټون او ژغورنې ډلې د بېړني ساختاري **با** ثباته کولو د اقداماتو د ترسره کولو لپاره روزل کیږي. په هرصورت، دوی ممکن د تاریخي جوړښتونو او د دوی د نړېدلو د ځانګړي میکانیزمونو سره بلدتیا ونلري، نو کله چې امکان ولري، د ساختماني انجنیر او د محافظت د منهدس څخه مشوره وغواړئ. د بېړني حالت غبرګون ښودونکي هم کولی شي د پېښې څخه وروسته د ایستلو او ژغورنې په عملیاتو کې مرسته وکړي. په داسې شرایطو کې چېرته چې لاسرسی محدود یا جوړښتونه مصون نه وي، نظامي پرسونل یا اور وژونکي کولی شي د ځانګړو تجهیزاتو په کارولو سره د شیانو په ژغورلو کې مرسته وکړي.

د پراخه اقداماتو د پلي کولو لپاره، رضاکاران او د ځایي ټولنو غړي باید په فعاله توګه په ساحه کې ښکېل او وروزل شي ترڅو د مصونیت او با ثباته کولو ځانګړي فعالیتونه د کارپوهانو تر څارنې لاندې ترسره کړي. په دې ډول کړنو کې کېدای شي د اسنادو جوړول، د شیانو لېږد، د کڅاڼاتو ببلول ، د پښتیو چمتو کول، او د توکو لست کول نغښتي وي.

بېړني حالات یو له بله توپیر لري او هر یو یې ځانګړی او مناسب غبرګون غواړي، لدې کبله دا اړینه ده چې حتی روزل شوو رضاکارانو ته د ځانګړو اقداماتو د پلي کولو لپاره ځیني لارښووني وشی. په هر حال، د پر وخت او د حالت سره د مناسبو لومړنیو مرستو چمتو کولو لپاره، دا اړینه ده چې د کلتوري میراث کارپوهان د بېړني غبرګون ښودونکي او رضاکاران د ناورین څخه د مخه وروزل شي.

په مدیترانې کې د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو روزنه: د پرومید پروژه

پرومید (د ناورینونو پر مهال د مدیترانې د کلتوري میراث ساتنه) د ایټالیا د ملکي ساتنې څانګې د ګنو– شریکانو نوښت دی، کوم چې د ملکي خوندیتوب او بشري مرستو لپاره د اروپای کمېسیون د عمومي ریاست (DG ECHO) لخواه تمویلیږي. د دې نوښت په چوکاټ کې، د اکرام موسسې ته بلنه ورکړل شوې وه چې د مدیترانې د سېمې د پنځوو هیوادونو څخه هغو ډلو ته چې د مدني محافظت ، ملکي دفاع او د کلتوري میراث کارپوهان پکې شامل و، روزنه ورکړي. موخې دا وې چې د طبیعي ناورینونو وروسته د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو لپاره ظرفیت او عام معیاري عملیاتي طرزالعملونه رامینځته شي. د روزنې په پایله کې، برخه اخیستونکو هیوادونو، د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو د پلي کولو لپاره په لویه کچه د خپل ملي ظرفیت د لوړونې په موخه، د مدني ساتنې کارپوهانو، د کلتوري میراث کارپوهانو او نورو رضاکارانو د روزنې لپاره ملي ورکشاپونه ترسره کړل.

حوالې په ۱۶۵ مخ کې وګورئ.

سیتا دي کستیلو، ایټالیه، ۲۰۱۷ کال. عکس:پرومیدیچ او د اکرام موسسه

د منقولو او غیر منقولو کلتوري میراثونو لپاره د مصونیت او با ثباته کولو اقدامات څرنګه پلي کړو؟

د کلتوري میراثونو لپاره د مصونیت او با ثباته کولو اقدامات په شرایطو پورې اړه لري او له همدی امله سره توپیر لري. په هرصورت، بی لدې چې د اغېزمن شوي کلتوري میراث او د بېړني حالت نوعیت په پام کې ونیول شي، ممکن لاندې اقدامات د ځانګړو لارو چارو په سمه توګه پلي کولو کې مرسته وکړي.

ساحه مصونه کړئ

مخکې لدې چې په یوه ساحه کې د منقول یا غیر منقول کلتوري میراث د با ثباته کولو لپاره اقدام وکړئ ، باید   ځان مطمین کړئ چې دا د ننوتلو لپاره مصون دی . ټول کارمندان باید د ګواښونو څخه خبر کړای شي او مناسب شخصي محافظتي تجهیزات ورته ورکړل شي (د سامان د بکسې ۱۰ مخ وګورئ). لاندې کړنې به د دې داډ په ترلاسه کولو کې مرسته وکړي چې ساحه د کار د پیل کولو لپاره مصونه ده:

۱ **د مصونیت موانع/خنډونه نصب کړئ.** کله چې په ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونه بشپړه شي، د ټولو هغو برخو نه چې غیر مصونه ګڼل کیږي پټې تاو کړئ، او د اغیزمنې شوې ساحې یا ټولګې په شاوخوا کې د مصونیت امنیتي خنډونه نصب کړئ.

موانع/خنډونه او د احتیاط پټې خلکو ته خبرداري ورکولو کې مرسته کوي او په فیلیپین کې په لویه کچه ویجاړه شوې کلیسا خوندي کوي. ۲۰۱۳ کال. عکس: اپرنا ټنډن

که شک کوئ چې د یو ساختاري یا یو ځوړند توکي د غورزېدو ګواښ شته، نو د توکي په شاوخوا کې یوه دایروي د جلا والي سیمه رامینځته کړئ، او ډاډ ترلاسه کړئ چې د رامینځته شوي سیمې شعاع د ړونده توکي د لوړوالي سره مساوي ده.

٢ **د استعمال وړ شیان چک کړئ.** کله چې ضرور وي، وګورئ چې ایا په ساحه کې د ګاز، برېښنا او د اوبو څخه د کټې اخیستنې ځایونه په مصونه توګه کارول کېدای شي.

٣ **نخښې نصب کړئ.** د پټې کړې شوو ساحو په شاوخوا کې مناسبې نخښې نصب کړئ. نخښه باید لویه او په روښانه ډول د لیدلو وړ وي، او ټول کارمندان یې په اسانۍ سره وپېژني.

٤ **لارې مصونې کړئ.** پیاده لارې او د لاسرسي لارې په ګوته کړئ او د ساحې په نقشه او که د فرش پلان وی، نو په هغې کې یې په روښانه ډول په نخښه کړئ. په هغه صورت کې چې د دې کار سر ته رسول مصون وي، د لاسرسي ښه کولو لپاره له لارې څخه ملبه لرې کړئ. پدې کې کېدای شي د بې ثباته ځوړندو توکو، غیر ساختاري توکو لکه د چت د ټایلونو/کاشیو، دود کشونو، او د لرګیو د تختو لرې کول، یا د لویو سوریو په شتون کې د فرش مصون کول شامل وي.

مخکې لدې چې تاسو له یو تاریخي ساختمان څخه ځوړند توکي یا ټوټې لرې کړئ ، ځان ډاډه کړئ چې تاسو د دوی موقعیت او ډول او همدارنګه د اووختو زیانونو شدت مستند کوئ. عکسونه واخلئ (یو نږدې او یو اوږد شاټ) او د ساحې / فرش په نقشه کې د توکو یا د ټوټو موقعیت ثبت کړئ. کچیرې د ساختماني توکو د لرې کولو په اړه کوم شک ولرئ، د ساختماني انجنیر څخه پوښتنه وکړئ چې دا کار څرنګه په مصونه توګه ترسره کړئ.

٥ **د ژغورنې لنډمهاله لاره چاره وسنجوئ.** د ساختاري ویجاړتیا په صورت کې باید د دوارو، د ګواښ سره مخ جوړښتونو او په ګواښ کی د کیر کلتوري میراث د اثارو لپاره ، د نورو اقداماتو د تر سره کېدو پورې، باید یو لنډمهاله د ژغورنې لاره چاره چمتو شي. د لنډ مهاله پوښښ د څرنګوالي لپاره د سامان د بکسې ٧٣ مخ ته مراجعه وکړئ.

٦ کچیرته له ګواښ سره په مخ حالت کی پرېښودل شي، مساله اوعضوي کلتوري توکي په چټکۍ سره خرابیږي. د ګواښ سره د مخ شوي کلتوري میراث د توکو د انبار پوښل بیخي یو لنډمهاله اقدام دی چې باید د څو ورځو څخه زیات دوام ونکړي.

٧ **ګواښونکي کثافات لرې کړئ.** د طبیعي ناورین یا د کړکېچ له امله د رامینځته شوي پېښې وروسته، د کلتوري میراث ساحې ښایي ګواښوونکي توکي او کثافات ولري: د بیلګې په ډول، چاودېدونکي توکي، کیمیاوي توکي، پترولیم، پي وي سي پایپونه، د عایق کولو توکي، یا د اور پر وړاندې مقاوم توکي. په داسې حالاتو کې، مخکې له دې چې په ساحه کې کوم بل کار تر سره کړئ، د موندل شوو توکو د مصونې تصفیې لپاره متخصصه کمپنۍ په ګوته کړئ او مشوره ورسره وکړئ.

یوه سیلاب ځپلې ساحه خړنګه مصونه کولای شو.

د سیلاب په صورت کې، په ساحه کې د زیان او ګواښ په ارزونه کې باید د اوبو رسولو په اړه د سیلاب د اوبو د طبقه بندۍ د تاکل شوو کارپوهانو سره مشوره شامله وي – د بېلګې په توګه، آیا دا پاکې (د څښلو لپاره خوندي دي)، خړې یا تورې دي؟ کچېړې اوبه په خړې یا تورې طبقه بندۍ کې وي، د بیولوژیکي ککړتیا ګواښ زیات دی، ځکه چې کېدای شي کیمیاوي توکي او یا فضوله توکي ولري. په داسې حالاتو کې، دا اړینه ده چې د کارپوهانو په مشوره ساحه پاکه کړی شي، او ککړ شوي تاریخي توکي په مهر شوو ظرفونو یا پلاستیکي کڅوړو کې ځای پر ځای کولو سره جلا کړئ.

حوالې په ۱۶۲ مخ کې وګورئ

۸ داډ ترلاسه کړئ چې لانده جوړښتونه او سطحې په ښه توګه وچې شوې دي.

په هغه حالت کې چې یوه ودانۍ، جوړښت یا سینګار شوې سطحه د اوبو له کبله د پام وړ زیان رامینځته کوي، دا اړینه ده چې دا وچ کړئ، تر څو د لاندې مواردو مخنیوی وکړئ:

الف. د لرګیو نه د جوړو توکو خرابېدل او سخا کېدل.

ب. په پلستر کې درزونه.

ج. د فنګس وده

د. داغې کېدنه، زنګ وهنه

هـ. ښوره کېدنه

دا اړینه ده چې د زړو جوړښتونو د ډېر ژر وچولو هڅه ونه کړئ. د لندبل په کچه کې چټک بدلون ښایي د لرګیو نرې توکي زیانمن کړي، د دېوالونو ښوره کېدنه زیاته کړي، او د پلستر درزونه رامینځته کړي. د لندو جوړښتونو او سطحو د وچولو لپاره لاندې ټکي مراعت کړئ:

- وګورئ که د اوبو د وتلو په لارو کې بندوونکي توکي موجود وي، هغه لرې کړئ تر څو اوبه وبهیږي . په مایلو سطحو کې کثافات چې ښایي د اوبو د بهېدو مخه ډب کړي، لرې کړئ.
- د ایسارو اوبو د ویستلو لپاره سطلونه او پمپونه وکاروئ.

جدي زيان اوختنه په هغه ودانيو کې ډېر احتمال لري چېرې چې اوبه ګرځندی رواني وي (د بېلګې په ډول ، د غونډيو په لمن يا مات شوي بند ته نږدې) ، چېرې چې د ودانۍ دننه د اوبو کچه د ١ متر (م) څخه لوړه وي (يا وه) ، يا که بار اوچتوونکي دېوالونه د خامې خاورې څخه جوړ شوي وي. په دې حالت کې، د ساختماني انجنير څخه د مرستې غوښتنه وکړئ ترڅو بهر ته د اوبو د پمپ کولو دمخه د ساختاري زيان يا د ساختاري با ثباته کولو اقداماتو ته د اړتيا ارزونه وکړي.

- ختې او ملبه لرې کړئ، ځکه چې دوی لندبل ايساروي او د وچولو پروسه ورو کوي. د ختو او ملبې وچېدو ته انتظار مه کوئ. ختې چې کله لندې وي، لرې کول يې مصونه او اسانه وي.
- د هغه پاکونکو محلولونو د استعمال څخه ډډه وکړئ، کوم چې لندبل ايساروي يا په تاريخي توکو کې د هغې حرکت د خنډ سره مخ کوي.
- لنده غالۍ اود فرش/دېوال پوښونه لرې کړئ.
- فرنيچر له دېوالونو څخه جدا او په دېوالونو ځړول شوي توکي د دېوالونو څخه لرې کړئ، ترڅو د وچولو پروسه ګړندی شي. په ٨٠ مخ کې د پېښې څخه وروسته تخليې ته مراجعه وکړئ.
- که امکان ولري، هغه فلزي عناصر لرې کړئ چې د لوند پلستر سره تماس لري ترڅو داغ نشي او زنګ يې ونه وهي.
- ځان ډاډه کړئ چې د ودانۍ د وچولو لپاره هغه مجراګانې چې تاسو ورته اړتيا لرئ بندې نشي. د نورو معلوماتو لپاره، د سامان د بکسې ٩٢ مخ وګورئ.

٩ د کار کولو او د کلتوري ميراث د شيانو، ټوټو او اراېشي توکو د لنډمهاله ذخيره کولو لپاره ځايونه مشخص/ځانګړي او تنظيم کړئ.

د مصونیت او با ثباته کولو نور اقدامات

د خپلې کارى ډلې په مرسته، اړین توکي راټول کړئ او د مصونیت او با ثباته کولو نور هغه اقدامات تر سره کړئ چې له پخوا نه په ګوته شوي دي. پدې کې ښایي لاندې موارد شامل وي:

- د پېښې نه وروسته تخلیه.
- ژغورل.
- د تاریخي جوړښتونو بیړني با ثباته کول.

د دې هرې کړنې د تفصیلي توضیحاتو لپاره لاندې برخې وګورئ. تاسو ښایي د اغیزمن شوي کلتوري میراث په ساحه د مصونیت او با ثباته کولو ګڼو اقداماتو پلي کولو ته اړ واوسئ.

د پېښې وروسته تخلیه:

د پېښې وروسته تخلیه هله اړینه شي، کله چې یوه ودانۍ یا جوړښت چې د کلتوري میراث شیان پکې موجود وي د کارونې لپاره غیر مصونه اعلان شي، مګر د شیانو د تخلیې کولو لپاره هغه په کافي اندازه مستحکمه شوي وي. په دې کې **مستند سازي، بسته بندي او یو خوندي لنډمهاله ځای** ته د شیانو لېږد شامل دي.

د پېښې څخه وروسته تخلیې لپاره ښایي د اور وژونکو او   یا د نظامي یا د ملکي دفاع د پرسونل تخنیکي مرستې اړینې وي، ځکه چې دوی د غیر مصونه ودانیو څخه د خلکو په تخلیې کې روزل شوي دي. مګر ، دوی په دی هکله لارښوونې ته اړتیا لري چې څه شی له کوم ځایه څخه لرې کړي او د کلتوري میراث شیانو سره څرنګه چلند وکړي تر څو مصون پاتې شي.

د هانومان ډوکا ماڼۍ د میوزیم د پېښې وروسته تخلیې څخه درسونه: نیپال

د نیپال په کټمنډو کې د ۲۰۱۵ کال زلزلې وروسته، د هنومان ډوکا ماڼۍ ځینې برخې، چې یو موزیم پکې موقعیت درلود، د لویو ساختاري زیانونو له امله د کارونې لپاره غیر مصوني اعلان شوې وې. د میوزیم کارمندانو د نیپال له اردو څخه د سرو زرو تخت یا چوکۍ او نورو مهمو اثارو په تخلیې کې د مرستې غوښتنه وکړه. د تخلیې پر مهال، د توکو داسې لست، چې د هر شي موقعیت په ګوته کړي، موجود نه وو. په نتیجه کې ، د اردو پرسونل مجبورا د لوړ ارزښت شیانو په موندلو کې له هغه وخت نه چې مصون ګڼل کېده ډېر وخت تیر کړ. دتخلیې پرمهال، دوی د وداني د پورتنې پوړ د دروازې له لارې د سرو زرو تخت یا چوکۍ په کوچولو کې له ستونزو سره مخ شول. په نتیجه کې ، د تخت ځینې برخې، مخکې لدې چې دا د ودانۍ څخه لرې کړای شي، مجبورا له مینځه یوړل شوې.

د نیپالي اردو پرسونل د میوزیم څخه د موزیم د توکي د تخلیې په حال کې. عکس: اپرنا ټنډن، د اکرام موسسه

د موزیم رییس او د اسنادو مامور د مرستې چمتو کولو او په رسمي ډول د تخلیه شوي شیانو په ولکه/تحویل کې د اخیستلو لپاره په ساحه کې موجود و. کله چې دا شیان له ودانۍ څخه وویستل شو، د سرو زرو تخت یا چوکۍ او نور شیان د ماڼۍ په انګړ کې تر هغې وساتل شول چې یو خوندي ځای څو ورځې وروسته وموندل شو. اردو د دوی د ساتنې لپاره ځلرویشت ساعته امنیت برابر کړی و.

د دې تجربې څخه باید کلیدي درسونه واخیستل شي:

- د دې لپاره چې د پېښې وروسته د تخلیې لپاره ښه چمتووالی ولرو ، د فرش د پلانونو ګڼې کاپۍ، چې په واضح ډول د خورا مهمو شیانو موقعیت او ابعاد په ګوته کوي باید د لومړی غبرګون ښودونکو په واک کې ورکړل شي. لیکن، د شیانو د مصونیت د ډاډمن کولو لپاره، دا د فرش پلانونه باید تل د لومړي غبرګون ښودونکو د ډلې څخه بهر خلکو لپاره محرم پاتې شي.
- د کلتوري میراثونو د شیانو تخلیه باید یوازې هغه وخت ترسره شي چې یو خوندي لنډمهاله ځای له مخکې نه ستاسو په واک کې درکول شوی وي او د عملیاتو لپاره اړین لوژستیک موجود وي.
- د بېړني حالت هغه غبرګون ښودونکو او د کلتوري میراث هغه کارپوهانو ته چې د بېړني حالت پر مهال د شیانو د اداره کولو، بسته بندي کولو، مستند سازی او لېږد مسولیت پر غاړه لري باید مخکې له مخکې روزنه ورکړل شي. ۱۶۷ مخ ته مراجعه وکړئ.

د پېښې وروسته تخلیه څرنګه ترسره کړو؟

د پېښې څخه وروسته د تخلیې لپاره لاندې کاري جریان د پېښې دمخه د بېړني تخلیې د لارښود د هغې برخې نه اخیستل شوی دی چې له ګواښ سره مخ میراث، د کلتوري میراث د ټولګو بېړنی تخلیې په څیر موضوع ګانو ته ځانګړې شوې ده. په یاد ولرئ چې د غیر مصون ځای څخه د شیانو د تخلیې پرېکړه باید د پېښې وروسته په ساحه کې د زیان او ګواښ د ارزونې پر بنسټ ونیول شي.

اجازه:

د کلتوري ملکیتونو د تخلیې دمخه، د هغو د محافظینو څخه اجازه تر لاسه کړئ، او دا خبره یقیني کړئ چې دوی، یا د کارمندانو غړي، د مشورې ورکولو او ټولو عملیاتو د څارنې لپاره موجود دي.

مستند سازي: د رسمي اجازې په سند کی د دي خبرې ذکر کول اړین دي، چې محافظت کوونکي (دومره) د کلتوري میراث لومړنیو مرستندویانو ته اجازه ورکړېده، چې (دومره) توکي تخلیه او بل خوندي ځای ته ولېږدوي (د ځای دقیق نوم او جغرافیایي کواردینات مشخص کړئ). دا سند باید د نورو اړینو توضیحاتو لکه نېټه، وخت او ځای سره یوځای د محافظ لاسلیک هم ولري.

چمتو کول:

١ **د تخلیې لپاره یوه دله تیاره کړئ.** په دې دله کې باید ټول هغه چاروکي شامل وي چې په مستقیم ډول د هغه ټولګو مسولیت لري چې تخلیه کیږي. د دلې مشر وټاکئ، څوک چې کولی شي د عملیاتو دایره او موخې تشریح کړي او د دلې غړو ته ځانګړي دندي وسپاري. دا دندې عبارت دي له:

- مستند سازي.
- سمبالول او بسته بندي کول.
- د توکو لیږد.
- د لنډ مهاله ذخیره کولو د ځای تنظیم.
- لوژستیک، لکه اکمالات، خواړه، اوبه او داسې نور.
- د ټیم دننه، او د بهرنیو لوبغاړو او ګټه/دلچسپي لرونکو سره ارتباطات.

٢ په ساحه کې د زیان او ګواښ د ارزونې د موندنو په کارولو سره لاندې شیان، په ګوته او چمتو یې کړئ:

الف. د اغیزمنې شوې ودانۍ دننه او بهر د شیانو لیږدولو لپاره د تخلیې مصونه لار.

ب. د بېلولو او بسته بندۍ ساحه، یا خونه چې دومره لویه وي چې د شیانو د بېلولو ، مستند سازۍ او د بسته بندۍ د توکو لپاره لږ تر لږه د دوو کاري مرکزونو د برابرولو ظرفیت ولري.

ج. د ساحې دننه یا د باندې په لنډمهاله توګه د شیانو د ذخیره کولو لپاره یو مصون ځای.

کله چې د ذخیره کولو خوندی ځای غوره کوئ، دا یقینی کړئ چې:

- دومره لوی وي چې هغه شمېر شیان چې باید ځای یې بدل شي، ځایولی شي.
- پاک وي او د هر ډول حشراتو یا فنګس څخه خوندي وي.
- ښه هوا دار وي او لوند نه وی او لندبل ونلری.
- د غلا او ورانکاری پر وړاندې محفوظ وی.
- د داسی یوې لارې پواسطه د لاسرسي وړوي، چې شیان ترې په مصون ډول لیږدول کېدای شی.
- که اړتیا وي، شیان د یوې نامعلومې مودې لپاره د ذخیره کولو په ځای کې پرېښودل کیدای شي.

۳ معلومات راغونډول او مستند کول

أ د امکان په صورت کې د هغو شیانو لست تر لاسه کړئ چې باید لومړی تخلیه شي، که داسی لست مو پیدا نکړ، د مستند سازی د ډلې څخه یی وغواړئ چې د ارزښت، زیانمننې، او د سمبالولو یا ترانسپورتي اسانتیا پر بنسټ پخوانیو اسنادو ته په مراجعې کولو سره د شیانو لست چمتو کړي. په هغه حالت کې چې دا ډول لست موجود وي د محافظینو یا د کارمندانو سره مشوره وکړئ ترڅو د هغه شیانو لست تیار کړي چې باید اول تخلیه شي. د سامان د بکسې ۵۵ مخ وګورئ.

ب د هغې ودانی چې باید شیان ترې تخلیه شي، د فرش د پلانونو کاپی ترلاسه کړئ. د موجوده موقعیت د کوډونو په کارولو سره د فرش په پلانونو کې د تخلیې لپاره د شیانو فزیکي موقعیتونه په ګوته او په نخښه کړئ. که چېرې **د موقعیتونو دا ډول کوډونه** موجود نه وي ، یا یو بل سره سر نه خوري ، د مستند سازی ډله باید **د موقعیتونو داسې نوي کوډونه** وټاکي، چې ثابت او د پوهېدلو لپاره اسانه وي. د موقعیتونو د کوډونو د جوړولو لپاره د سامان د بکسې ۴۲ مخ وګورئ.

ج کله چې مو د موقعیت کوډونه په فرش پلانونو کې په نخښه کړل، د وخت درلودلو په صورت کې، په ځایونو او فرنیچر باندې د موقعیت د کوډونو لیبل ولګوئ. هڅه وکړئ چې نخښې/لیبلونه په روښانه ډول د لیدلو وړ وي.

د تخلیې په موخه د توکو لست چمتو کړئ. که مخکیني اسناد موجود وي، پدې کار کې مرسته کولای شي. کچېرې تاسو دمخه چمتو شوی د توکو لست نلرئ، کولی شئ د چمتو شوې نمونې په کارولو سره یی جوړ کړئ.

د داخلېدو شمېره	مخکنۍ شمېره	د پېژندګلوۍ لپاره ځانګړي شوي شمېره	د توکي/اثر ډول	مواد	ابعاد: اوږدوالی، سور، لوړوالی/ارتفاع	وزن	د اصلي موقعیت کوډ	نمبر مرجعی تصویر یا طرح طبقاتی	نوی موقعیت	د عکس یا د فرش د پلان د حوالې شمېره

- د داخلېدو شمېره: په صعودي ډول عددي ترتیب کې د ۱ نه تر اخیري لېږدول شوي توکي پورې ثبت کړئ، دا د توکو ټول شمېر چې تخلیه شوي وي، ښیي.
- د پېژندګلوۍ لپاره ځانګړي شوي شمېره: دا خانه د پېژندګلوۍ هغه ځانګړې شمېره چې توکي ته د تخلیې په موخه ټاکل شوي وي، ښتوي
- د توکي/اثر ډول: د توکي/اثر ډول: دا خانه د توکي/اثر په لنډ ډول د تشریح کولو لپاره وکاروئ، د بېلګې په ډول: خطي نسخه، مجسمه، ګلدان او داسې نور
- مواد: هغه مواد چې توکی/اثر ترې جوړ شوی وي، د بېلګې په ډول: شیشه، سرامیک، فلز، ټوکر، او داسې نور
- وزن: وزن دلته ثبت کړئ. که تله شتون ونلري، داسې نخښې وکاروئ لکه +، د بېلګې په ډول: که د یو کس لخواء په اسانۍ سره سمبالېدای او لېږدول کېدای شي + وکاروئ، که دوه کسانو ته اړتیا وي ++ وکاروئ، +++ وکاروئ کچېرته د اوچتولو او لېږد د پاره ځانګړو وسایلو ته اړتیا وي.
- د اصلي موقعیت کوډ: د توکي لپاره د اصلي موقعیت کوډ دلته لست کړئ
- نوی موقعیت: دا خانه باید هله ډکه شي چې تخلیه بشپړه شوي وي او توکي د هغوی نوي موقعیت ته لېږدول شوي وي
- د عکس یا د فرش د پلان د حوالې شمېره: ټول عکسونه او د فرش پلانونه باید د حوالې شمېره ولري.

٤ د تولګو د بسته بندی او لیږدوني لپاره **تجهیزات چمتو کړئ**. د تجهیزاتو د نمونه ای لست لپاره د سامان د بکسي ۶۷ مخ وګورئ.

٥ د شیانو د دسته دسته کولو، مستند کولو او بسته بندی لپاره د ساحې په داسې ځانګړې شوې مصونه برخه کې **کاري مرکزونه** جوړ کړئ چې په ساحه کې ستاسو د زیان او ګواښ په ارزونه کې په ګوته شوي وي.

رابرسېره کول/ بېرته ترلاسه کول

مستند یې کړئ: مخکې لدې چې توکي د دسته دسته کولو او بسته بندی ساحې ته ولیږدول شي، د دوی د موقعیت کوډ په هغه لیبل ثبت کړئ چې په هغه بکس نصب شوی دی چې د توکي د لیږد لپاره کارول کیږي. بله لاره دا ده چې د مستند سازۍ د دلې څخه یو کس د ترانسپورټ د دلې سره یوځای شي او د موقعیت کوډونه په هغه لست کی ثبت کړي چې د لیږد لپاره جوړ شوی دی.

بسته بندي کول او لیږدول

١ توکي د بېلولو او بسته بندی ساحې ته انتقال کړئ؛ ترلاسه شوي توکي د توکو د ډول پر بنسټ دسته بندي کړئ.

أ هر توکي ته د پېژندنی یوه ځانګړې شمېره وټاکئ. دا شمېره د موقعیت د کوډ سره توپیر لري، ځکه چې دا په یو ټاکل شوي موقعیت کې هر یو انفرادي توکی په ګوته کوي. توکي په پورته لور/صعودي ترتیب کې شمېره ګذاري کړئ، یا د شمېرو او حروفو ګډوله وکاروئ.

څرنګه یو توکي ته د پېژندنې یوه ځانګړې شمېره ټاکلی شو؟
مخکې له دې چې یو توکی بل ځای ته ولېږدوئ، هغه ته د پېژندنې یو ځانګړی نمبر ورکړئ ترڅو تاسو د تخلیې د عملیاتو پر مهال د هغه حرکت تعقیب کړای شئ. ځان ډاډه کړئ چې د تخلیې په موخه د شمېرې ورکونې رامینځته شوی سیستم ساده ، او یو شان وي او ټولې ښکېلې خواوې پرې پوهیدلی شي. دا کېدای شي یوازې په پورته لور ترتیب کې شمیرې وي (د بېلګې په ډول ۰۱، ۰۲) او یا د حروفو او شمېرو ګډوله وي. د نورو معلوماتو لپاره د سامان د بکسې ۴۳ مخ وګورئ.

ب یوه لیبل چې د موقعیت کوډ او د پېژندنې ځانګړې شمېره دواړه وښیې، د توکي د لېږدولو لپاره په کارونکو دویمي ملاتړو شیانو باندې ولګوئ، د بېلګې په ډول د کارت بورډ ټوټه، پېتنوس، یا انفرادي بکس.

ج د **تخلیې لپاره** د توکو لست بشپړ کړئ او **د لاسرسي شمېرې** ثبت کړئ (که چېرې په توکي باندې موندل شي) لکه هغه مواد چې دا توکي ترې جوړ شوي دي، د هغې اندازه ، وزن او د مستند سازۍ نور هر ډول معیارونه.

٢ توکي، د دوی د هغو نخښو/لیبلونو سره یوځای چې په دویمي ملاتړو شیانو لګېدلي دي، د کار چمتو شوي ځای ته ولېږدوئ او بسته بندي یې کړئ (د سامان د بکسې ۴۹ مخ وګورئ). ډاډ تر لاسه کړئ چې **د تخلیې لپاره د توکو د لست** یوه بشپړه کاپي د بسته بندي شوو توکو سره مل ده.

د نیپال ملي موزیم، کټمنډو، نیپال، ۲۰۱۶ کال. عکس: اپرنا ټنډن، د اکرام موسسه

٣ کله چې د شیانو بسته بندي کوئ، ډاډ ترلاسه کړئ چې هغه نخښې/لیبلونه چې د پېژندنې ځانګړې شمېرې او د موقعیت کوډونه لري، په خپل ځای پاتې دي. د بسته بندۍ ملاتړي شیان هم باید دا نخښې/لیبلونه ولري. د لا زیاتو معلوماتو لپاره د سامان د بکسې ۴۸ مخ کې د توکو د بسته بندي کولو لپاره لارښوونو ته مراجعه وکړئ.

نیپال په ملي موزیم کې د شیانو د بسته بندۍ پروسه، کټمنډو، نیپال، ۲۰۱۶ کال عکس: اپرنا تندن، د اکرام موسسه

٤ ځان ډاډه کړئ چې لږ تر لږه د مستند سازۍ د ډلې یو غړی د حرکت د تعقیب د فورمې په ډکولو سره په بېلابېلو بکسونو کې د توکو ځای پرځای کول تعقیبوي. دا فورمه د دې لپاره کارول کېږي چې د لنډمهاله ذخیره کولو نوي ځای ته د تولو توکو رسېدل یقیني کړي. د حرکت د تعقیب د فورمې ګڼې کاپۍ چمتو کړئ (لاندې نمونه وګورئ).

د حرکت د تعقیب فورمه

پواسطه پیدا شویدی	په یو صندوق کې د توکو شمېر	د صندوق شمېره	د را رسېدو نېټه	د انتقال کونکي موټر شمېره	د اولني ځای نه د راوتلو نېټه	د را استونکي کس نوم	د بارولو، بنکته کولو او یا انتقال لپاره لارښوني	په یو صندوق کې د توکو شمېر	د صندوق شمیره	د داخلېدو شمېره
ځوکېدار	۲۰	۱۲	۲۵ جنوری	xx-x۲-۵۶	۲۵ جنوری	عبدالحمید متصدی	شیشه:په اختیاط ورسره چلند وکړئ	۲۰	۱۲	۱
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

٥ کله چې ټول توکي بسته بندي شي، دوی بیا نوي ځای ته لېږدول کېدای شي. په کڅوره کې باید د تخلیې لپاره د توکو لست او د حرکت د تعقیب د فورمې کاپۍ شاملې وي.

د موقعیت بدلول

پداسې حال کې چې د ډلې یوه برخه د توکو اصلي حالت ته د هغو د بېرته راګرځونې، مستند سازۍ او بسته بندۍ په کارونو کې بوخته وي، د ډلې نور غړي د لندمهاله ذخیره کولو د ځای پر چمتو کولو تمرکز کولای شي.

١ په نوي ځای کې د شیانو د تنظیم کولو لپاره د ټولو نه د ډېرې مناسبې لارې په اړه فکر کول پیل کړئ.

٢ د ځای پرځای کولو کوډونه وټاکئ: موجوده فرنیچر څرنګه چې مناسب وي ولېږدوئ، او د توکو د نوو ځایونو په نخښه کولو لپاره الماریو او طاقونو ته د موقعیت کوډونه ورکړئ. ډاډ ترلاسه کړئ چې دا کار د توکو له رسېدو دمخه ترسره شوی وي. د نورو معلوماتو لپاره د سامان د بکسې په ۴۱ مخ کې په لندمهال ذخیره کې د ځای پرځای کولو کوډونو چمتو کولو ته مراجعه وکړئ.

په مرکزي ایټالیا کې لندمهاله ذخیره، ۲۰۱۷ کال. عکس: اپرنا تندن، د اکرام موسسه

٣ د بېړنۍ تخلیې پرمهال شاید دا ممکنه نه وي چې د ذخیره کولو مناسب فرنیچر لکه الماری ولرئ، پداسې حالت کې توکي د هغوی په بستو کې په فرش باندې کېږدئ. د ذخیره کولو د بکسونو او د فرش تر مینځ د مستقیم تماس د مخنیوي لپاره ترپالونه یا تختې وکاروئ. که تاسو د لرګیو تختې کاروئ، ډاډ ترلاسه کړئ چې دوی د حشراتو یا فنګس تر حملې لاندې ندي راغلي.

٤ د حرکت د تعقیب د فورمې په کارولو سره توکي په نوي لنډمهاله ذخیره کې په رسمي ډول تسلیم کړئ. بیا، د بېړنی تخلیې لپاره د توکو سره مل لست وګورئ او توکي د هغوی د موادو د ډول او اندازې پر بنسټ یو له بله جلا کړئ. بسته بندي شوي توکي په الماریو کې، یا په پاکو تختو او نورو موجودو فرنیچرو باندې ځای پر ځای کړئ. هڅه وکړئ چې نازک او په اسانه ماتېدونکي توکي له ځمکې لرې وساتئ او د خونې په اخیري برخه کې یې داسې ځای پر ځای کړئ، چې په اسانه ورته لاسرسی نشي کېدای. په ورته ډول، لوی یا درانه توکي باید د خونې په اخیري برخه کې یوځای کېښودل شي، ترڅو د کوچنیو توکو د حرکت او تنظیمولو لپاره ځای خالي وي.

٥ د دې لپاره چې په نوي لنډمهاله ذخیره کې د هر توکي فزیکي موقعیت مستند کړئ، د هغې اړوند د بکس شمېره او د الماری شمېره د توکو په لست کې د «نوي موقعیت» د عنوان لاندې خانه کې ولیکئ.

٦ د غلا او ورانکارۍ د مخنیوي لپاره د نوي لنډمهاله ذخیره کولو ساحه کې مناسب امنیتي تدابیر ونیسئ . که اړتیا وي، ساتونکي وګمارئ.

د جارې کړکېچ په سیمو کې، دا اړینه ده چې د امنیت وضعیت په دوامداره توګه وڅارئ، ترڅو د اړتیا په صورت کې،کوم بل ځای ته د توکو د لېږدولو لپاره کافي وخت ولرئ.

راپور ورکړئ

د توکو تازه لست چې د توکو د نوو موقعیتونو په شاملولو سره بشپړ کړای شوی وي، د تخلیې د ټولو عملیاتو د لنډ راپور سره یوځای محافظینو ته وسپارئ. پدې راپور کې باید داسې عکسونه موجود وي چې د عملیاتو اصلي مرحلې مستند کوي، د توکو د بسته بندۍ لپاره د کارول شوو توکو توضیحات، د لګښتونو په اړه معلومات، او د هغې دلې د اړیکو معلومات چې په تخلیه کې ښکېل و، شامل وي. دا لست باید د دلې د مشر لخوا چې د عملیاتو نظارت یې کوو لاسلیک شي.

خارنه وکړئ

د نوي لنډمهاله ذخیره کولو د ځای پاکول او خارنه خپل عادت وګرځوئ ، ترڅو د حشراتو ، اور ، اوبو او د نورو هر ډول فکتورونو چې توکو ته زیان اړولای شي، مخه ونیسي.

ويې ژغورئ

د پېښې نه بعد تخليې د بشپړېدو وروسته زيانمن شوي کلتوري ميراثونه بايد باثباته شي. ژغورنه د هغې ساحې څخه چې ګواښ ورباندې منفي اغيزه کړې ده د زيانمن شوي کلتوري ميراث د توکو، د ودانۍ د ټوټو او د ارايشي عناصرو بېرته اصلي حالت ته د هغوی سيستماتيکه راګرځونه ده.

د منقول کلتوري ميراث ژغورنه ، د پېښې څخه وروسته تخليې کاري جريان ته ورته پروسه ده، خو پدې کې د کلتوري ميراث د توکو د بېلولو او با ثباته کولو لپاره د داسې اضافي اقداماتو شاملول په پام کې نيول کيږي چې د مسلکي اقداماتو د ترسره کولو تر وخته پورې د نور زيان نه د مخنيوي لپاره طرح شوي وي. د تاريخي جوړښت د جزوي يا بشپړ رنګېدو په صورت کې په ژغورلو کې د اصلي ډبرو، خښتو يا د لرګيو څخه جوړو عناصرو د بېرته موندلو لپاره د ملبې/ کثافاتو بېلول هم شامل دي، چې د راتلونکې **بيا رغونې** لپاره به وکارول شي.

د بېړني حالت په پام کې نيولو سره، تاسو ممکن دې نتيجې ته ورسېږئ چې تخليه او ژغورنه بايد يوځای تر سره شي ، يا تاسو ته ممکن معلومه شي چې په ګواښ لاندې ساحه کې هېڅ شی زيانمن شوی نه دی، او يوازې د ساحې د پاکولو لپاره د پېښې وروسته تخليې ته اړتيا ده.

پورټ او پرنس، هايټي، ۲۰۱۰ کال. عکس: اپرنا ټنډن، د اکرام موسسه

د سیلاب ځپلي تاریخي ارشیف ژغورل: چیلي

د ۲۰۱۶ کال په جون کې، غیر موسمي سخت باران د تالکا، د سانتیاګو سویل لورې په ۲۵۰ کیلومترۍ کې واقع ښار، په پراخه برخو کې د تېزو سیلابونو لامل شو. د اوبو ویستلو د سیستم د کاره غورځېدل د یونیورسید دی تالاکا د ودانۍ په تاکاو کې د اسنادو په مرکز کې، چې د پخوانیو نسخو او د موزیک د کمپوز د اصلي لیکنو مهمه ټولګه ورپکې ځای پر ځای شوې وه، د سیلاب راتللو لامل شول. اوبه د باران د بندېدو دمخه د ۵۰ سانتي مترو لوړوالي ته ورسېدې. ټول هغه کتابونه او نسخې چې په ښکته الماریو کې اینودل شوي وو، او هغه چې په فرش باندې په بکسونو کې ذخیره شوي وو، خورا زیات لانده شوي و ، چې په ټولیز ډول نږدې ۵۰۰۰ کتابونه او نسخې اغیزمنې شوې وې. د پکیو او د لندبل ضد وسایلو د نصبولو د مخه اوبه د تاکاو څخه بهر ته پمپ شوې او د امکان تر حده فرشونه زر تر زره وچ شول. د اغېزمنو شوو شیانو د لوی مقدار له امله پرېکړه وشوه چې دوی تر هغې چې په سمه توګه وچ کړی شي، باید کنګل شي. د توکو لومړیتوب د لوندوالي د درجې پر بنسټ په ګوته شو، او داسې تنظیم شول چې یا وچ او یا کنګل شي.

یخچال لرونکي لارۍ او فریزرونه د میوو د یو صادرونکي شرکت څخه په پور اخیستل شوي و. لانده کتابونه، د ذخیره کولو لپاره په بکسونو کې د ځای پر ځای کولو دمخه، په بنه ډول سره جلا او په پلاستیکي کڅوړو کې اینودل شوي و، تر څو د کنګل کولو لپاره چمتو وي. کتابونه بیا په ټرکونو کې فریزر لرونکو تاسیساتو ته لېږدول شوي و، چې دوی د لسو میاشتو لپاره په ۲۴- درجو سانتي ګراد کې وساتل شول.

کنګل شوي کتابونه په لږ مقدار کې له فریزرونو څخه جلا کېدل او په پوره احتیاط سره د کنګل حالت نه ویستل کېدل. په پایله کې، ټول کتابونه او نسخې د کنګل حالت نه وویستل شول او وچ شول. د ناورین د پلان او سمدستي چټک غبرګون په پایله کې، ټول توکي په بریالیتوب سره بېرته خپل اصلي حالت ته راوګرځول شول.

سرچینه: ماریا سیسیلیا روډریګیز مورینو، د محافظت ریس، د کاغذ او کتابونو لابراتوار، د ساتنې او بیا په خپو دروني ملي مرکز، د کتابتونونو ریاست، ارشیفونه او موزیمونه، چیلي.

په ۱۶۶ مخ کې حوالې وګورئ

د لندو کتابونو د پاڼو له یو بل نه جلا کول، د ساتنې او بیا په خپو دروني ملي مرکز، چیلي، ۲۰۱۶.

عکس: ماریلا اریګاډ

د ژغورنې چارې څرنګه ترسره کړو؟

د ژغورنې لپاره کاري جريان:

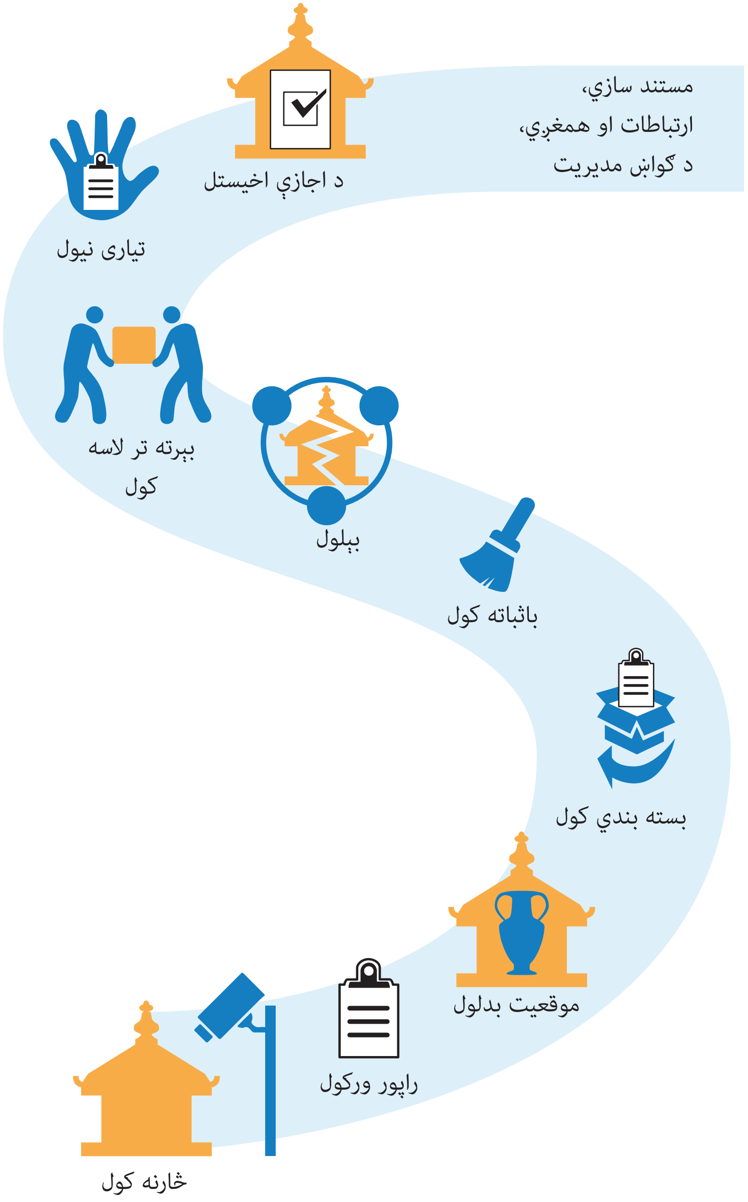

اجازه

د اړوندو ګټه/دلچسپي لرونکو سره مشوره وکړئ او د ژغورلو د عملياتو او د ژغورل شوو توکو د ساحې دننه يا د ساحې بهر په لنډمهاله مصون ځای کې د ځای پر ځای کولو لپاره اجازه تر لاسه کړئ (ښه به دا وي چې دا اجازه په ليکلي بڼه کې وي).

تياری ونيسئ

١ **ډله جوړه کړئ:** داسی ډله رايوځای کړئ چې د ژغورنې په عملياتو کې به ګډون ولري او:

- پدی ځان ډاډه کړئ چې د ډلې ټول غړي پدې پوهيږي چې د ساحې کومې برخې ممنوعه دي.
- د ژغورنې د عملياتو کاري جريان تشريح کړئ.
- د ډلې مشر وټاکئ، څوک چې به د ژغورنې د ټولو عملياتو نظارت کوي.

خلک په فرعي ډلو وويشئ او د دندې اړوند مهارت او وظيفي سره د علاقې پر بنسټ ونډې مشخصې کړئ. په دندو کې **مستند سازي، د توکو بېرته ترلاسه کول، بېلول ، با ثباته کول ، بسته بندي، ترانسپورت، لوژيستيک** او ارتباطات شامل دي. که تاسو د عملياتو لپاره کافي روزل شوي خلک نلرئ، يو څه وخت د رضاکارانو په روزنې ولګوئ ، ترڅو په هغو کارونو کې مرسته وکړي چې تخصصي پوهې ته اړتيا نلري.

٢ هغه شيان چې بايد وژغورل شي د هغوی د ډول، د اوختې زيان د ډول، او د ګواښ د پېښې د نوعيت سره سم **اکمالات وکړئ**. د بېلګې په ډول، که چېرې اغيزمن شوي توکي د عضوي موادو څخه جوړ شوي وي او لانده او خاورين وي، د سمبالولو او وچولو لپاره د پلستر د جالی په څير موادو ته به اړتيا وي. د هغو توکو د غوره کولو لپاره چې تاسو به ورته اړتيا لرئ،د ساحې د زيان او ګواښ د ارزونې موندنې وکاروئ. د ژغورنې د اکمالاتو د عمومي لست لپاره، د سامان د بکسې ٧٠ مخ ته مراجعه وکړئ.

٣ **ځای چمتو کړئ:** د توکو د با ثباته کولو په موخه د کرو ورو ترسره کولو لپاره ساحه ځانګړې کړئ او ډاډ ترلاسه کړئ چې هر کاري مرکز د هغه شمېر توکو د با ثباته کولو د فعاليتونو لپاره چې اغېزمن شويدي، کافي ځای لري. هر کاري مرکز بايد د باثباته کولو په يوې لاري چارې تمرکز وکړي. د بېلګې په ډول، په ورته کاري مرکز کې د لندو پاکولو او وچو پاکولو لارې چارې مه تر سره کوئ، ځکه چې تاسو به د اضافي کثافاتو سره د لندو شيانو د ککړتيا د ګواښ ، يا د وچو شيانو د لنديدو د ګواښ سره مخامخ شئ، چې د نور زيان سبب ګرځي.

٤ **کړه وړه مو مستند کړئ:** د هغه توکو د مستند سازۍ او تعقیبولو لپاره چې باید بېرته خپل اصلي حالت ته راوګرځول شي ، یو سیستم جوړ کړئ. د مستند سازۍ سیستم باید درې اساسي برخې ولري:

الف. د هاغه ځای د ثبتولو لپاره یو سیستم چې له هغې نه توکي بېرته خپل اصلي حالت ته راوګرځول شي. که تاسو د فرش پلان ته لاسرسی لرئ نو هغه د داسې ځاینو په ګوته کولو کې وکاروئ چې د فرش په پلان کې د ورکړل شوو شمېرو سیستم پکې کارول شوی وي. که په فرش پلان کې د شمېرې وهنې سیستم روښانه نه وي یا یوه شمیره له بلې سره سر نه خوري ، نو د موقعیت نوي کوډونه جوړ کړئ. د نوو کوډونو د جوړولو د څرنګوالي لپاره د سامان د بکسې ۴۲ مخ وګورئ.

ب. که ودانۍ یا جوړښت په جزوي یا بشپړ ډول ړنګ شوی وي او توکي د ملبې د یوې طبقې لاندې وي، د توکو د موقعیت د معلومولو لپاره یوه شبکه جوړه کړئ. شبکه د اړتیا سره سمه کوچنۍ یا لویه کېدای شي. د ورته ساحې په مختلفو برخو کې د ملبې د ګنو ځایونو لپاره ، د اړتیا سره سم ډېرې شبکې جوړې کړئ او هرې شبکې ته یوه ځانګړې شمیره ورکړئ. بیا یې د ساحې په یواځینۍ نقشه کې چې شمال ورپکې په نخښه شوی وي، ځای پر ځای کړئ. د لویو لرغونو ساحو په صورت کې چې په ګڼو برخو کې یې ژغورنه تر سره کیږي، شبکه په هغه نقشه کې چې **د جغرافیایي معلوماتي سیستم (GIS)** د وسیلې سره وصل وي، رسمېدای شي. د لا زیاتو معلوماتو لپاره د سامان د بکسې ۱۱ مخ وګورئ.

ج. د هغو توکو لپاره چې بېرته خپل اصلي حالت ته راګرځول شویدي، **د شمېرې وهنې سیستم** (د سامان د بکسې ۴۳ مخ وګورئ). په معقول ډول د توکو د شمېرلو او تعقیبولو لپاره یو سیستم جوړ کړئ ترڅو هر توکي او د هغه مختلفو برخو ته یې د پېژندنې ځانګړې شمېره ورکړي.

د. **د ژغورنې د ثبت فورمه:** دا فورمه د بېرته خپل اصلي حالت ته د راګرځول شوو توکو د شمېر د ثبتولو لپاره کارول کیږي او د ژغورنې د عملیاتو په اوږدو کې د دوی حرکت تعقیبوي. دا همدارز تقویه کونکې معلومات لکه د هر توکي د عکس شمېره، د توکو د لست اصلي شمېره او د فرش د پلان د حوالې شمېره هم وړاندې کوي. دا په دریو برخو ویشل کېدای شي، کوم چې د ژغورنې د عملیاتو په دریو بېلابېلو پړاونو کې بشپړېدای شي، چې په لاندې ډول دي: (۱) ترلاسه کول (۲) بېلول او باثباته کول؛ او (۳) بسته بندي او د ځای بدلول. د بېلګو لپاره راتلونکې پاڼه وګورئ.

١ بیرته لاس ته راوړل .

مخکنۍ شمېره	د پېژندنې ټاکل شوې شمېره	اصلي موقعیت	د ثبت شمېره

دا ځای د پېژندنې هغه ځانګړې شمېره ښايي چې توکي ته ټاکل شوېده.

د شمېرې وهلو د مخ په بره ترتیب له مخې له اوله تر اخره لېږدول شوي توکي. دا د ژغورل شوو توکو شمېر په ګوته کوي

٢-الف بېلابېلول او باثباته کول

ابعاد: طول عرض، او ضخامت	مواد	د توکي ډول	اصلي موقعیت کوډ	مالک/ اداره

توکی د څه شي نه جوړ شوی دی. مثلا شیشه، ختېه، فلز، اوبدل شوي مواد او نور

د ؛ د توکي د» نوعیت، خانه د اړونده توکي مختصراً تشریح کوي

دا ځای د ژغورل شوي توکي د اصلي موقعیت کوډ ښايي. د اصلي موقعیت کوډ یا د اړونده خانې شمېره ښايي او یا د الماری، اطاق او منزل د شمېره یو ترکیب ته اشاره کوي او دا په دې پورې اړه لري چې د موقعیت د کوډ د ټاکنې لپاره کوم سیستم کارول شوی دی

۲ب بېلابېلول او با ثباته کول

د با ثباته کولو چاره چا برابر کړېده	د زیان نه د خلاصون لاړې چارې (د باثباته کولوپه وخت کی خانه پورې شي.	د زیان دوړ	د عکس یا رسم د حوالې شمېره	وزن

دا ځای د با ثباته کولو دوړ ښيي چې توکي ته ورکول شوی دی، مثلا چو او په خاورو ککړ توکی باید لنډ مهاله د ذخیره کولو ځای ته د لېږدولو دمخه پاک شي یا په پاکو اوبو ومینځل شي

د، زیان دوړ، زیان دوړ مختصرا واضح کړئ چې د» توکي فزیکي حالت څرنګه دی او د هغه زیان دوړ او اندازه هم واضح کړئ چې توکي ته اووختی دی

د عکس یا رسم د حوالې شمېره د زیانمن شوي» توکي عکس یا رسم ته اشاره کوي . که کافي وخت ونه لرئ چې په ساحې کې د یو یو توکي عکس واخلئ نو د توکو د یوې ټولګې عکس واخلئ او د هغوی د پېژندنې لپاره نمرې پرې ولیکئ. د عکس شمېره ثبت کړئ. دا ځای هغه وخت ډک کړئ چې توکی یې د زیان نه د ژغورنې د اولیت پر بناه جلا کوئ. او یا یې د لنډ مهاله ذخیرې په ساحې کې ډک کړئ. دا کار پدې پورې اړه لري چې تاسو څومره وخت لرئ

دلته د توکي وزن ولیکئ. که د وزن معلومولو وسیله نه لرئ علامې وکاروئ. مثلا + علامه وکاروئ چی وښيي دا توکی یو کس لېږدولی شي. د ++ علامه ښيي چی دوه کسان یې لېږدولي شي. او +++ علامه به دا وښيي چې د یو نه زیاتو کسانو ته او خاصو وسایلو ته اړتیا ده چې دا توکی ولېږدوي

۳ بسته بندي او د موقعیت بدلول

موقعیت د بدلولو کوډ	نېټه	چا لېږدولی دی

دا ځای د موقعیت د بدلولو کوډ ښيي چې توکي ته هغه وخت ورکول شوی چې د لنډ مهاله ذخیرې ځای ته لېږدول کیده. دا ځای باید هغه وخت ډک شي کله چې د ټولو مواد موقعیت بدل شي

/بېړنه لاسته راوړل رابرسېره کول

د یو جوړښت د نړېدو په صورت کې امکان لري د تاریخي ودانیو ټوټې او توکي د درنو کانکریټو او نورو بیکاره ملبو لاندې ښخ وي. په داسې حالاتو کې، د بېړني غبرګون همغږي کوونکي، یا د پېښې ته د غبرګون ناظم سره اړیکه ونیسئ او د ملبې د لرې کولو په اړه ورسره مشوره وکړئ. تاسو ممکن د ایکسکواټور په څېر درنو ماشینونو ته اړتیا ولرئ. د دې لپاره چې ډاډ تر لاسه کړئ، چې دا ډول کړنې مصوونې دي، د ماشین چلونکي او د ساختماني انجنیر سره مشوره وکړئ.

د ککړ چاپېریال څخه د توکو په احتیاط او منظم ډول ترلاسه کول مهارت او حوصلې ته اړتیا لري. تل د جوړو په ډول (دوه کسه یو ځای) کار وکړئ، ترڅو د لاسته راوړنې/ رابرسېره کونې پر مهال د کارکونکو د ټپي کېدو او د کلتوري میراث اثارو ته د نور زیان اووختنې مخه ونیول شي.

د ودانۍ له یوې برخې یا شبکې څخه د شیانو ترلاسه کولو لپاره:

- لومړی هغه توکي پورته کړئ چې واړه او وچ وي او زیان ورته نه وي رسېدلی.
- د نازکو او ماتېدونکو او زیانمن شوو توکو د رابرسېره کولو او لېږدولو لپاره باید سخت کمکي مواد ولرئ (لکه درانه کارت بورډونه یا د لرګیو هوارې تختې).
- د لویو یا درندو توکو د ژغورلو لپاره تل هڅه وکړئ چې لږ تر لږه دوه کسان یو ځای کار وکړي او ځان ډاډه کړي چې توکي په کافي اندازه حمایه شوي دي.
- که یو توکی مات شوی وي، ځان ډاډه کړئ چې ټولې ماتې شوې برخې بېرته را برسېره شوي او یوځای ساتل کیږي. د سمبالتیا د اسانه کولو لپاره، توکی او د هغې ماتې شوې برخې په یوه بکس یا شفافي پلاستیکي کڅوړه کې ځای پرځای کړئ.
- د انفرادي توکو حفاظتي سامان (چوکاټونه، بکسونه او پشتي ګانې) د دوی د اړوندو توکو سره یوځای وساتئ.
- د مستند سازۍ د هغې بنې په ساتلو سره، چې تاسو غوره کړې ده، د توکي د اصلي ځای شمېره ثبت کړئ، توکي ته یوه شمېره وټاکئ، او د را سېره شوو توکو تعداد ولیکئ.

په یو وخت کې د شبکو د یوې خانې څخه ټوټې لرې کړئ، ترڅو د ځای د لیبل کولو پرمهال غلطي ونشي

په پورټ او پرنس، هایټي کې د ژغورنې په عملیاتو کې د شیانو ترلاسه کول/رابرسېره کول، ۲۰۱۰ کال

عکس: ایرنا ټنډن، د اکرام موسسه

د تاریخي ساختماني توټو او عناصرو رابرسېره کول/بېرته تر لاسه کول

د توټې توټې شوو تاریخي جوړښتونو، سطحو او په خپل اصلي ځای/حالت کې د هنري اثارو رابرسېره کول کېدای شي ډېر وخت ونیسي او یوه نازکه پروسه وي. د کار د ځای او میتودولوژۍ د چمتو کولو لپاره د **ساحې د زیان او ګواښ د ارزونې** موندنې وکاروئ (۶۳ مخ وګورئ).

په ساحه کې د تاریخي توکو د رابرسېره کولو د مخه، لاندې ټکي په پام کې ونیسئ:

- د ملبې او توټې توټې شوو موادو ډولونه چې تاسو یې په ساحه کې د موندلو هیله لرئ.
- د اصلي ساختماني موادو، او ارایشي توکو یا په اصلي حالت/ځای کې د هنري توکو اهمیت او برترې.
- د ساختماني موادو کومې توټې د اصلي جوړښت یا کلتوري میراث لپاره غیر ضروري دي او یا د هغې سره سمون نه خوري؟ کومه ملبه بیا کارول کېدای شي یا یې پر ځای نور مواد وکارول شي،یا بیخي باید لرې وغورځول شي؟
- د ذخیره کولو دمخه توټې د **باثباته کولو** کوم ډول لارو چارو ته اړتیا لري؟

کله چې د تاریخي توټو لړۍ کول اړین وي، دا خبره یقیني کړئ چې تاسو د لړۍ کولو دمخه د دوی اصلي ځای ثبت کړی وي. مستند کول د ساختماني توکو یا په اصلي ځای/حالت کې د هنري میراث د اصلي موقعیت په روښانه کولو کې مرسته کوي، تر څو د بېرته په خپو دروني پرمهال په جوړښت کې بیا یوځای شي. دا کار دا هم یقیني کوي چې توټې د لړۍ کولو پر مهال د لاسه و نه اوځي یا غلا نشي. د هغې شبکې پر بنسټ له کومې نه چې مو توټې تر لاسه کړیدي، د موقعیت کوډ جوړ کړئ (د سامان د بکسې ۴۲ مخ وګورئ) او چېرته چې امکان ولري، بصري اسناد هم ورسره یوځای کړئ.

کله چې تاسو توټې رابرسېره کړئ ، تاسو کولی شئ د ژغورنې هغه کاري جریان چې د منقول کلتوري میراث د توکو لپاره کارول کیږي، تعقیب کړئ.

بېلول (د توکو بېلول پدې موخه چې اول د کوم یو چاره وشي)

د ژغورلو په پراخه عملیاتو کې، چېرته چې په ډېر لږ وخت کې په زرګونو توکې باید رابرسیره شي او د دې لپاره چې غم یې وخوړل شي طبقه بندي شي ، د لومړیتوبونو په ګوته کول خورا زیات اهمیت لری . دا کار په ډېر اغېزمن ډول د توکو بېلول د دی لپاره چې اول د کوم یو چاره وشي د سیستم له لارې تر سره کېدای شي .

د دی لپاره د کلتوري توکو بېلول چې اول د کوم یو چاره وشي د رابرسېره شوو توکو دسته بندۍ ته اشاره کوي، پدې معنی چې د هغوی نه کوم یو لومړی با ثباته شي او دا کار د درې لاندې معیارونو پر بنا تر سره کوو:

- کلتوري میراث ته د وختي زیان کچه.
- که چاره یې ونشي د نور زیان ګواښ.
- د توکي یا جوړښت اهمیت یا ارزښت.

د یو توکي د ارزښت معلومول یو پېچلی کار دی. په ډېرنیو حالاتو کې دا غوره ده چې د ارزښت ارزونه **د وضعیت د تحلیل** (۳۰ مخ وګورئ) او **په ساحه کې د زیان او ګواښ د ارزونې** (۴۲ مخ وګورئ) په پړاوونو کې ترسره شي. دا ډول ارزونه باید د پېښې څخه دمخه د موجوده اداري اسنادو پر بنسټ وي ، لکه د توکو لست یا د توکو د ثبت کتاب. د سامان د بکسې ۵۵ مخ به تاسو ته دروښیي چې کله د یو توکي ارزښت نه وي معلوم پدی بنا وپشل څرنګه ترسره کړئ چې د کوم یو چاره اول وشي.

کله چې د کلتوری میراث د رابرسېره شوو توکو داسې ښېلول چې لومړی د کوم یو چاره وشي تر سره کوئ، لاندې لست شوي قدمونه تعقیب کړئ:

١ **زیانمن شوي او غیر زیانمن شوي توکي سره جلا کړئ.** سربېره پر دې، وچ او لانده توکي سره جلا کړئ. فنگس وهلي توکي لرې کړئ او په پلاستیکي کڅوړو یا بکسونو کې یې مهر کړئ او له نورو توکو څخه یې جلا وساتئ. ډاډ ترلاسه کړئ چې د توکو د داسی ښېلولو پر مهال چی د غم خوړلو لپاره یی اولیتونه په گوته کړي ، د دوی د اصلي موقعیت کوډ هر وخت له دوی سره مل پاتې وي.

د ۲۰۱۶ کال د کړکېچ پر مهال د کلتوري میراثونو د لومړنیو مرستو په اړه د نړیوال کورس په جریان کې د تمرین د یوې برخې په توگه د ژغورل شوو توکو داسی دسته بندي کول چی کوم یو د نورو نه ډیر اغیزمن شوی او باید ژر یی مرمت وشي، واشنگټن – عکس: د سمیتسونین انستیتیوټ او د اکرام موسسه

٢ توکي د دوی د فزیکي حالت، د موادو د ډول او د اړتیا وړ ترمیمی لارو چارو د ډول پر بنسټ **په ډلو ووېشئ.** د بېلگې په ډول، د کاغذ یا توکر څخه جوړ شوي شیان چې وچ وي، مگر سطحې یې پاکولو ته اړتیا لري، باید یوځای وساتل شي. په ورته ډول، هغه نازک یا ماتېدونکي خاورین توکي او شیشې چې زیان یې ندی لیدلی، باید یوځای سره راټول شي.

٣ د مرمت د اولیت پر بنا د توکو د بیلولو د پروسې د بشپړیدو وروسته، هر توکي ته د پیژندنې ځانګړې شمېره ورکړئ. په دویمې حفاظتي وسیلې باندې چې د توکي د سمبالښت او لېږد لپاره ترې کار اخیستل کیږي، داسې نخښه/لیبل ولګوئ چې د پیژندنې ځانګړې شمېره او د موقعیت کوډ ولري.

یوه ژغورل شوې نقاشي چې یو لیبل/نخښه لري چې د پیژندنې شمېره او اصلي ځای یې په ګوته کوي، ایټالیا، ۲۰۱۷ کال. عکس: ایرنا تیدن، د اکرام موسسه

٤ **مستند سازي وکړئ:** د **ژغورنې د ثبت د فورمې** هغه برخې (۹۲ مخ وګورئ) چې د توکي د پیژندنې، اصلي موقعیت، ابعادو او حالت پورې اړه لري، ډکې کړئ (۹۳ مخ وګورئ).

کچېرې د کلتوري میراث توکي د باشباته کولو لپاره د ساحې څخه بهر لېږدولو ته اړتیا ولري، خو د ژغورلو د ثبت د فورمې د ډکولو لپاره لږ وخت ولرئ، داډ ترلاسه کړئ چې:

- هر توکي ته د پېژندنې یوه ځانګړې شمیره ټاکل شوې ده. د سامان د بکسې ۴۲ مخ/پاڼه وګورئ.
- ټول توکي، کڅوړې او بکسونه د دوی د ټاکل شوو شمېرو درلودونکي نخښې/ لیبلونه لري.
- د پېژندنې ځانګړې ټاکل شوې شمېره (د سامان د بکسې ۴۲ مخ وګورئ)، اصلي موقعیت، د موادو ډول او د توکو وزن، **د ژغورنې د ثبت په فورمه** کې درج کېږي (۹۲ مخ وګورئ).

که رابرسېره شوو توکو زیان نه وي لیدلی، د ژغورنې د ثبت فورمه ډکه کړئ، توکي بسته بندي کړئ، او په چمتو شوې لندمهاله ذخیره کې یې ځای پر ځای کړئ (په ۱۰۳ مخ کې

ځای پرځای کول وګورئ)

باشباته یې کړئ

د مرمت لپاره د اولیت پر بنا د بېلولو وروسته زیانمن شوي توکي باشباته کولو ته اړتیا لري، چې دا کار په ساحه یا له ساحې بهر، په پاک او چمتو شوي ځای کې ترسره کېدای شي. د باشباته کولو هڅې د کلتوري میراث رابرسېره شوو توکو ته د نور زیان رسېدنې او خرابېدو مخنیوي کې مرسته کوي.

په پورټ او پرنس، هایتي کې د توکو د باشباته کولو او وچې سطحې پاکولو لپاره د کار مرکز، ۲۰۱۰ کال.

عکس: اپرنا ټنډن، د اکرام موسسه

د باثباته کولو لپاره دوه پړاونه دی چی لاندی تشریح شوي دي:

١ **د سطحي پاکول:** ګواښوونکي پېښه کیدای شي دوړه/ګرد، سکاره، چټلي او ککړتیا شاته پرېږدي، چي کچېرې دا شیان د توکو پر سطحه پرېښودل شي، د نور زیان او خرابېدو لامل ګرځي. کچېرې یو توکی لوند وي او ککړتیا ولري، ښایي د ککړتیا د لرې کولو لپاره په پاکو اوبو وینځلو ته اړتیا ولري. د سطحي د اړتیا وړ پاکولو ډول د ګواښ په ماهیت، د زیان په اندازې، او د کلتوري میراث د توکي د جوړښت په موادو پورې تړاو لري. هڅه وکړئ چي د توکو د موادو په جوړښت/ترکیب، او د دوی په ساختاري بشپړتیا باندې د مرمت د لارې چارې په اغېزې ځان پوهه کړئ. په جدي توګه فکر وکړئ او د باثباته کولو لپاره د مرمت د لارو چارو ترټولو مناسبه لاره چی امکان یې وي غوره کړئ

٢ **مستند سازي:** د باثباته کولود لارو چارو په ټوله موده کې، توکو ته د ورکړی شوي د موقعیت کوډ او د پېژندني ځانګړې شمیره وساتئ. کله چي د باثباته کولو اقدامات بشپړ شي، **د ژغورني د ثبت د فورمې** اړونده خانې ډکې کړئ (٩۴ مخ وګورئ).

د منقول کلتوري میراث د باثباته کولو د خورا عامو اقداماتو ګام په ګام لارښود لپاره « د زیانمن شوي منقول میراث باثباته کول» بر خې ته د سامان د بکسې ۵٧ مخ کې مراجعه وکړئ.

بسته بندي يې کړئ او حرکت وکړئ/ویې لیږدوئ

د رابرسېره کولو، د مرمت لپاره د اولیت په معیار له بېلولو، باثباته کولو او مستند سازی وروسته (که چېرې دا ټول په ساحه کې ترسره شوي وي)، توکي باید د موقعیت بدلون او ذخیره کولو لپاره چمتو وي.

١ **و يې پېچئ:** وچ توکي باید د ذخیره کولو دمخه په محافظتي طبقي، لکه فوم یا د پنبې تیکي سره وپوښل شي، ترڅو توکي د نور زیان رسېدني څخه وساتل شي او د لېږد پر مهال مصون وي. د کلتوري میراث د توکو د بېلابېلو ډولونو د سمبالښت او بسته بندی په اړوند لارښووني، د سامان د بکسي په ۴٩ مخ کي وګورئ.

په هغه حالت کې چې د زیانمن شوو توکو د باثباته کولو چارې په ساحه کې نشي تر سره کېدای، د باثباته کولو ساحې ته د لیږد لپاره یې په خوندي ډول بسته بندي کړئ. د توکو عکسونه واخلئ او نخښې/لیبلونه ، چې د هر توکي د پېژندنې ځانګړې شمېره ښيي، پرې ولګوئ. دا کار د بسته بندۍ نه دمخه ترسره کړئ، ترڅو هر توکی د باثباته کولو په ساحه کې په اسانۍ سره وپېژندل شي.

ډاډ ترلاسه کړئ چې لاندې یا لندبل لرونکي توکي په احتیاط سره پوښل شوي وي، ترڅو د نورو توکو د ککړتیا څخه مخنیوی وشي او د لیږد پر مهال د چټکو وچېدو مخه ونیول شي. که امکان ولري، یخچال لرونکي لارۍ باید د کنګل کولو یا کنګل – وچولو په موخه د لاندو توکو د لیږد لپاره وکارول شي.

۲ لیبل ولګوئ او د ژغورنې د ثبت فورمه بشپړه کړئ

الف. بسته بندي شوي توکي د پېژندنې په هغو ځانګړو شمېرو سره لیبل کړئ، چې په تېر پړاو کې توکو ته ورکړل شوې وې. ډاډ ترلاسه کړئ چې هر لیبل په روښانه ډول لیدل کیږي او په خوندي توګه نښلول شوی دی. هغه بکسونه چې له یوه څخه زیات توکي وربکې وي، باید د دننه موجودو توکو شمېر په ګوته کړي، او داسې لست چې په بکس کې موجود د هر توکي د پېژندنې ځانګړې شمېره په ګوته کوي، ورسره وي.

ب. د **ژغورنې د ثبت فورمه** (۹۲ مخ وګورئ) او د حرکت د تعقیب فورمه (لاندې نمونه وګورئ) بشپړه کړئ.

د حرکت د تعقیب فورمه

پواسطه پیدا شویدی	په یو صندوق کې د توکو شمېر	د صندوق شمېره	د را رسېدو نېټه	د انتقال کونکي موټر شمېره	د اولنې ځای نه د راوتلو نېټه	د را استونکي کس نوم	د بارولو، ښکته کولو او یا انتقال لپاره لارښوني	په یو صندوق کې د توکو شمېر	د صندوق شمېره	د داخلېدو شمېره
څوکېدار	۲۰	۱۲	۲۵ جنوری	xx-x۲-۵۶	۲۵ جنوری	عبدالحمید متصدی	شیشه:په اختیاط ورسره چلند وکړئ	۲۰	۱۲	۱
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

۳ لږ تر لږه د مستند سازۍ د ډلې یو غړی باید د توکو په بکسونو کې د ځای پرځای کولو پر مهال دا پروسه تعقیب کړي. د هرې فورمې لږ تر لږه یوه کاپي باید د توکو سره د ذخیره کولو ځای ته د دوی د لیږد پر مهال مل وي.

٤ کله چې توکي د ذخیره کولو په بکسونو کې ځای پر ځای کوئ، درانه توکي په ښکته، او سپک، یا ډېر نازک او ماتېدونکي توکي په پورتنۍ برخه کې کېږدئ. کڅوړه د خپل ظرفیت نه زیاته مه ډکوئ. یوځل چې ټول توکي بسته بندي شي، بیا دوی د ذخیره کولو نوي لنډمهاله تاسیساتو ته لیږدول کېدای شي.

موقعیت یې بدل کړئ

د **پېښې وروسته د تخلیې** کاري جریان ته ورته ، پدې پړاو کې د ساحې دننه یا د باندې مصون لنډمهاله ځای ته د توکو لېږد شامل دی. پداسې حال کې چې د ډلې یوه برخه د توکو په ژغورلو کې بوخته وي، نور کولی شي د لنډمهاله ذخیره کولو د ځای په چمتو کولو کې مرسته وکړي. د توکو د راوړلو دمخه د ذخیرې ځای باید پاک شوی وي. یوځل چې ټول توکي د ذخیره کولو نوي ځای ته ولېږدول شي، د توکو د ځای پرځای کولو کوډونه د ژغورنې د ثبت په فورمه کې درج کړئ.

د ۲۰۱۶ او ۲۰۱۷ کلونو د زلزلو وروسته د تخلیه شوو او ژغورل شوو توکو د ځای پر ځای کولو لپاره په مرکزي ایټالیا کې د لنډمهاله ذخیره کولو ځایونه چمتو شوي دي. عکس: اپرنا ټنډن، د اکرام موسسه

راپور ورکړئ

د محافظینو لپاره د ټولو عملیاتو راپور چمتو کړئ. پدې کې باید لاندې موارد شامل وي:

- د عملیاتو لنډیز.
- عکسونه چې د کاري جریان اصلي پړاوونه مستند کوي.
- د باثباته کولو د لارو چارو ډول او کارول شوي مواد.
- د ژغورنې د ثبت تازه فورمه (۹۲ مخ وګورئ).
- لګښتونه.
- اصلي حالت ته د بېرته ګرځونې لپاره اړتیاوې.
- په عملیاتو کې د ښکېلې ډلې د اړیکو معلومات.
- د عملیاتو د ډلې د مشر نوم، لاسلیک او د اړیکو معلومات.

ځارنه وکړئ

د محافظینو سره په مشوره د ذخیره کولو د ځای د دوره ای چیک کولو/کتنې او پاکولو لپاره مهالویش جوړ کړئ.

په بېړنۍ توګه د تاریخي جوړښتونو باثباته کول

د ساختمان یا ودانۍ په بېړني باثباته کولو کې د داسې اقداماتو ترسره کول شامل دي چې په لنډمهاله توګه جوړ شوي میراث ته د متوجه زیان په قابو کولو کې مرسته کوي او د ساختاري ناکامۍ/د کاره غورزېدنې له امله د ړنګېدو یا خرابېدو مزید ګواښونه راټیټوي. دا کړنې په ځانګړې توګه هغه وخت خورا مهمې وي کله چې یو جوړښت د ترمیم لپاره (په جزوي یا بشپړ ډول) په کافي اندازه غښتلی نه وي یا کله چې ځايي ټولنه غواړي د شاوخوا ځای کارولو ته دوام ورکړي. د یو جوړښت بېړنۍ باثباته کول هغه وخت هم ډېره اړین دي کله چې جوړښت ارزښتناکې داخلي برخې، یا ارزښتناک غیر منقول کلتوري میراث لکه دیوالي نقاشۍ، قبرونه، یا د موزایک فرشونه تر پوښښ لاندې راولي.

دا مهمه ده چې په یاد ولرئ چې دا اقدامات به د جوړښت د مصونیت اصلي کچه بېرته اعاده نکړي. دا به اړینه وي چې د انتقال یا د ژر بېرته اصلي حالت ته د راګرځوني په پړاو کې اوږدمهاله حل لارې ومومئ.

د جوړښتونو بیړنۍ باثباته کول تخصصي مهارت ته اړتیا لري. دا کار د ساختماني انجنیر له مشورې پرته، څوک چې په سیمه کې د میراثي جوړښتونو په اړه پوهه ولري، مه ترسره کوئ.

ولې دا مهمه ده چې بیړنۍ باثباته کول ترسره شي؟

کچیرې یو جوړښت زیانمن شوی وي او بې پامه پاتې شي، د نور زیان یا ړنګېدوه ګواښ ډېرېږي، چې کېدای شي ژوند له ګواښ سره مخ کړي.

د ګواښ د پېښې وروسته، یو جوړښت ممکن ناکام شي/د کاره وغورځېږي، یا د کاروني لپاره غیر مصون شي، کچیرې:

- **ساختاري دوام یې** اغیزمن شوی وي، او **بارونه** (که معمول یا استثنایي وي) نور په مصونه توګه ځمکې ته لیږدول کېدای نشي.

- د جوړښت جزوي ړنګېدنه د ځايي **لويو بارونو** (د ظرفيت نه لوړ بارونه) مينځته راتللو لامل وګرځي.
- داخلي ساختماني عناصر نور د بانديني چاپيرال څخه خوندي نه وي، د بېلګې په ډول، کله چې د يو دېوال داخلي عناصر د دېوال سطحې ته د زيان رسېدلو له امله څرګند شي.

د ګواښ د پېښو څخه وروسته، چې په لږه موده کې بيا پېښېدل ممکن وي، پر وخت اقدامات خورا مهم وي. د بېلګې په ډول، دا اړينه ده چې د زلزلې وروسته د باثباته کولو اقدامات ترسره کړئ، ځکه چې وروسته جټکې کېداى شي د نور زيان ، او په ځينو مواردو کې، د جوړښت د بشپړ ړنګېدو لامل شي. په ورته ډول، د توپان سره مخ – يا شخړو ځپلو سيمو کې، دا مهمه ده چې تاريخي جوړښتونه ژر تر ژره مصون شي.

باغان، ميانمار، ۲۰۱۶ کال. عکس: د اکرام موسسه

د ساختماني پایداری/دوام د ساتلو اهمیت: میانمار

د ۲۰۱۶ کال د اګست په ۲۴ مه د میانمار چوک ښار د ۶.۸ درجې يوې زلزلې ولړزاوه، چې نږدې د باګان د لرغونو اثارو په سيمه کې د ګڼ شمېر اثارو د زيانمن کېدو لامل شوه. زلزله د لوند موسم په پيل کې وشوه. لاندې د ساختاري زيانونو هغه بېلګې دي چې د بېړني مصونيت او باثباته کولو د اقداماتو له امله د نور زيان څخه وژغورل شو.

باګان، میانمار، ۲۰۱۶ کال. عکاسي: يوجينی کريتي

د ساختاري دوام د له مينځه تللو له امله ړنګېدل

د زلزلې دمخه، په سليماني معبد کې يوه خونه په جزوي توګه ړنګه شوې وه، او پاتې څوړند توکي باثباته شوي نه و، نو ځکه د ساختاري دوام د له مينځه تللو لامل شول. د ۲۰۱۶ کال د زلزلې پر مهال، خونه په بشپړه توګه ړنګه شوه. په منظم ډول د پشتۍ په ورکولو سره يا د زيانمنونکو ساختاري توکو په لرې کولو سره، د دې ډول پراخه زيان مخه نيول کېدای شوه.

باګان سليماني معبد، ميانمار، ۲۰۱۶ کال. عکاسي: يوجينی کريتييوجينی کريتی

د ملبې/کثافاتو له امله ډېر بارونه

د خځلو/ملبې توپونو په جوړښتونو چې دمخه د زلزلې لخوا ضعيف شوي و، غير معمولي بار رامينځته کړی. دا مهمه وه چې ژر تر ژره ملبه لرې شي، په ځانګړې توګه چې د سخت باران ګواښ ډېر و. ملبه اوبه رااېساروي، کوم چې اضافي بار جوړوي. په داسې حالاتو کې لنډمهاله حل دا دی چې د ملبې د لرې کولو د چمتووالي پر مهال لومړی ملبه د ترپالونو په واسطه خوندي کړی شي. د بنې اغېزمنتيا لپاره، اړينه ده چې ترپال ښه کلک وتړل شي.

د ګواښ سره د کور دننه عناصرو او ارایښي سطوحو مخامخ کېدل

په چتونو کې او د اوبو پر وړاندې په مقاومو سیستمونو کی سوري او درځونه لېدل شوي وو، دا حالت اوبو ته اجازه ورکوي چې ودانۍ ته ننوځي، چې د سخت زیان لامل کیږي. ناوې وموندلی شوې چې ماتي شوي، یا د کثافاتو په واسطه بندې شوي، او له دې امله نشي کولی د چت څخه اوبه وباسي. ویجاړ شوي دېوالونه، لکه څرنګه چې د زلزلې وروسته موندل شوي، د باران په مقابل کې خورا زیانمنونکي دي، په ځانګړې توګه کله چې د ختو مساله بربنده/راښکاره شي. په حقیقت کې، د سخت باران له امله، د زلزلې وروسته په څو اونیو کې نور سقوط رامنځته شو.

سرچینه: یوجیتي کریتي، محلي معماري او کلتوري جوړښت – کراتیرر، ګرینوبل

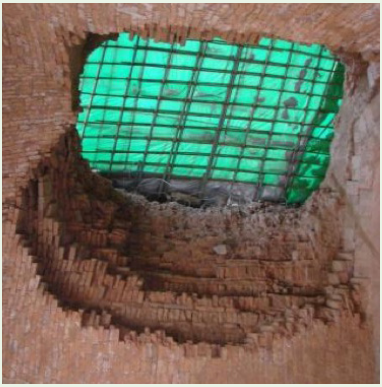

باګان، میانمار، ۲۰۱۶ کال. عکس:یوجیني کریتي

د یو معبد په بام کې درزونه، باګان، میانمار، ۲۰۱۶ کال. عکس:یوجینيکریتي

د میانمار په باغان کې د پاګوډا د چت د اوبو د مخنیوي سیستم کې سوري باغان، میانمار ۲۰۱۶ عکس: :یوجیني کریتي۶. تصویر :یوجینی کریتی

تاسو څرنګه کولی شئ بېړنۍ ساختماني باثباته کول سرته ورسوئ؟

لاندې برخه د تاریخي جوړښتونو لپاره په   بېړنۍ توګه د باثباته کولو ځینې خورا لومړني اقدامات بیانوي. د باثباته کولو د هر ډول عمل ترسره کولو دمخه، **شخصي مصونیت یقیني** کړئ او **ساحه خوندي کړئ**.

لاندې انځور شوی د تاریخي ودانیو او جوړښتونو لپاره په بېړنۍ توګه د باثباته کولو مختلف ډوله کړنو د پلي کولو لپاره عمومي کاري جریان دی، په کوم کې چې د لرغونو اثارو په ساحو کې د ګواښ پر وړاندې بربند شوي پاتې شوني هم شامل دي.

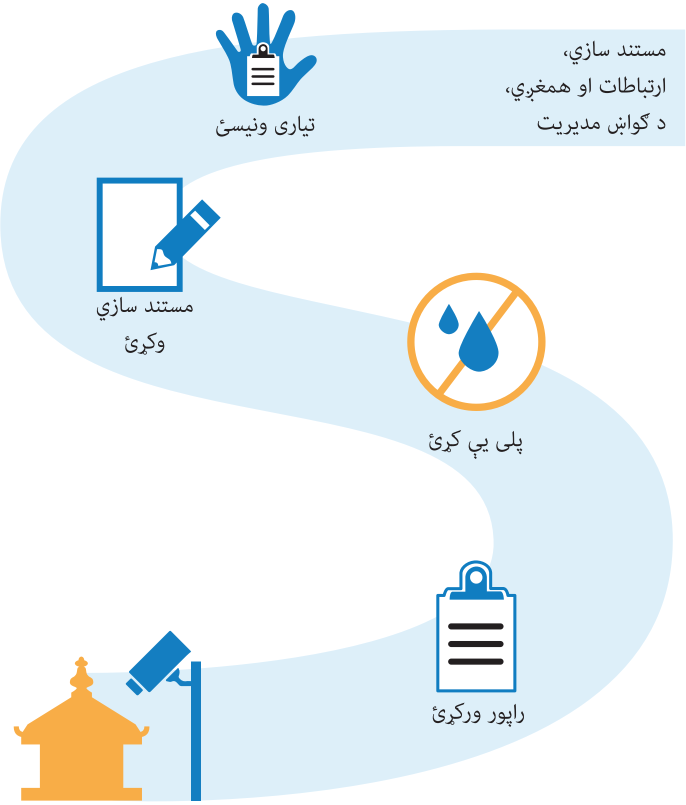

تیاری ونیسئ

۱ د محافظینو څخه ، او چېرې چې د تطبیق وړ وي، د ښېړني حالت د همغږي کونکي څخه، د ودانۍ یا جوړښت په ښېړنۍ توګه د باثباته کولو لپاره لیکلې اجازه تر لاسه کړئ.

۲ یوه ډله، چې ساختماني انجنیر، مهندس، او روزل شوي کارګران او رضاکاران پکې شامل وي، جوړه کړئ. داډ ترلاسه کړئ چې مهندس او ساختماني انجنیر د میراثي جوړښتونو او ودانیو د ارزښت سره بلد وي. په ډله کې ممکن یو ځایي تاریخ پوه یا د ټولنې غړی شامل وي، څوک چې د جوړوني (ساختماني) د اندازه/طور طریقو او د کارول شوو موادو د ځانګړتیاو په اړوند دمخه پوهه ولري.

نظامي پرسونل او اور وژونکي، چې معمولاً په ښېړنۍ توګه د ساختاري باثباته کولو په اړه روزنه ورکول کیږي، هم ممکن پدې کار کې ونډه واخلي. په ځینو هیوادونو کې، ښېړني قوانین اور وژونکي یا نظامي پرسونل مکلفوي ترڅو چې په ښېړني ډول د جوړښتونو باثباته کول ترسره کړي او یا یې په پروسې څارنه وکړي . په هرصورت، دوی ته باید د ودانۍ د ارزښت او د کلتوري میراث د توکو په اړه، چې ساتنې ته اړتیا لري، معلومات ورکړل شي.

۳ د مهمو/جدي ساختاري ا و غیر ساختاري زیانونو د موندلو لپاره، د **زیان او ګواښ د ارزونې راپور** (۶۳ مخ وګورئ) د ساحې د اړوندو رسمونو او فرش پلانونو سره یوځای وکاروئ. د زیانونو د ډول او د هغوی د لاملونو ژوره تخنیکي ارزونه ترسره کړئ. پدې ارزونه کې کېدای شي د بنسټونو د حالت ، او د مختلف ډوله شکېدلو بارونو سروې شامله وي.

٤ د کار کولو، د اکمالاتو د ذخیره کولو، او خوراک لپاره مصون ځایونه په ګوته کړئ. دا ځایونه د ساحې په نقشه کې په نخښه کړئ او مناسبې نخښې نصب کړئ.

٥ که ودانۍ د ننوتلو لپاره خوندي وي، پدې صورت کې، په اصلي ځای/حالت کې ارایشي عناصر، کوم چې ممکن په ښېړنۍ توګه د باثباته کولو دمخه حفاظت او خوندي کولو ته اړتیا ولري، لکه د ټایل/کاشي یا لرګي فرشونه، نقاشۍ او موزایکونه په ګوته کړئ. په ورته ډول، ارزښتناک سامانونه، کوم چې ممکن د ودانۍ د باثباته کولو دمخه تخلیې ته اړتیا ولري، لکه غالۍ، پردې او اثار یا رسامۍ په ګوته کړئ.

٦ د ساختماني انجنیر سره مشوره وکړئ ترڅو په ښېړني ډول د باثباته کولو لپاره اړین اقدامات طرحه/ډیزاین کړي او د هغوی رسمونه چمتو کړي.

د طرحې پراساس ، د خپلو پلانونو د پلي کولو لپاره د اړینو توکو او تجهیزاتو مشخصات چمتو کړئ.

۷ د محافظینو سره مشوره وکړئ او دوی ته معلومات ورکړئ چې تاسې په بېړني ډول د ودانۍ د باثباته کولو یا جوړښت، او یا د ودانۍ د هغه دوام لپاره چې توقع یې کیږي، کوم تدابیر د لاس لاندې نیولي دي او د پلي کولو لپاره یې کومو مالي او انساني سرچینو ته اړتیا ده. که اړتیا وي، د محافظینو او ځایي ټولنې څخه مرسته وغواړئ ترڅو ارزښتناک توکي تخلیه کړي (۷۹ مخ وګورئ) او په اصلي ځای/حالت کې د ارایشي عناصرو ساتنه وکړي.

۸ اکمالات او تجهیزات رایوځای کړئ، د بېلګې په ډول د لرګیو تختې، رسۍ، ښتکي، اره، او داسې نور. د ساختماني باثباته کولو لپاره د ځانګړو اقداماتو لپاره د اړتیا وړ اکمالاتو او تجهیزاتو او د هغوی د ډول په اړه د نورو معلوماتو لپاره د سامان د بکسې ۹۴ مخ وګورئ.

مستند سازي وکړئ

۱ د اوختې زیان دقیق ځای، ډول، او اندازه ثبت کړئ، د بېلګې په ډول، د پلستر په کار کې درزونه، موجونه، او پرسوب . د زیانونو د ثبتولو لپاره د مخامخ نما د رسمونو او د فرش پلانونو څخه کار واخلئ.

۲ د نږدې او پراخه شاټونو په کډون د زیانمنو شوو سیمو عکسونه واخلئ. د عکسونو د اخیستلو پر مهال د پیمانې د قایمولو لپاره خپلې کیمرې ته د متر د حد قطب یا د ۱۰ سانتي مترو اندازه، او همداراز هغه نخښنه هم وراضافه کړئ چې نېټه په ګوته کوي. په فرش پلان کې د زیان د ځانګړي ډول اړوند د مربوط عکس (عکسونو) د حوالې شمېره ثبت کړئ.

۳ که اړتیا وي، نور مهم توضیحات لکه د بار بېلابېل ډولونه، د ځمکې حالت او داسې نور هم مستند کړئ. د زیان په اسنادو کې د باثباته کولو د اقداماتو اړوند رسمونه هم شامل کړئ، ځکه دا اسناد په تولیز ډول اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې د اړتیاوو په جوته کولو کې مرسته کوي.

پلي کول

د ودانیو او جوړښتونو لپاره د بېړنۍ باثباته کولو اساسي اقدامات په لاندې ډول تشریح شوي دي. د دې اقداماتو د پلي کولو لپاره تخنیکي تفصیلات د سامان د بکسي په ۷۹ مخ کې په لنډ ډول بیان شویدي.

۱ لندمهاله پوښ/چاره

د اوبو، سیلۍ، د شاوخوا توکو د مزید زیګېدو او د حیواناتو د ننوتلو څخه د حساسو توکو د ساتنې لپاره مضبوط ترپالونه (هغه چې د تارونو جالۍ وراضافه شوي وي، تر څو د غورځېدونکو توکو پر وړاندې يې مقاومت لوړ وي)، یا د زنګ پر وړاندې مقاومه پرې پرې شکله شوي د اوسپنې یا پولادو تختې/څادرونه چې موجوده یا لندمهاله چوکات کې نصب شوي وي، وکاروئ. د ځايي شتو سرچینو، توکو او مهارتونو په پام کې نیولو سره، تر ټولو مناسبه حل لاره په ګوته کړئ. د قدم په قدم پلي کولو لپاره، د سامان د بکسي ۷۳ مخ وګورئ.

باغان، میانمار، ۲۰۱۶ کال. عکس: ایرنا تندن

۲ بنستیزه پشتي ورکونه

پشتي ورکونه داسې یو تخنیک دی چې یا د ترمیم پر مهال د جوړو شوو عناصرو حفاظت کوي او یا د هغې جوړښت حفاظت کوي چې د نړېدو د تهدید سره مخ وي. دا د بېساکو په څېر چلند کوي او **بار** ځمکې ته لېږدوي.

پشتي ګانې په لاندې مواردو کې د ملاتړ لپاره کارول کېدای شي:

- د بار اوچتوونکي بشونه چې په زیانمن شوو دېوالونو یا پایو باندې يې تکیه کړې وي.
- د خښتو، ډبرو یا ختو بار اوچتوونکی دېوال، چې کوږ شوی یا یې د باندې خواء ته بوری کړی وي او په ساختاري لحاظ بې ثباته وي.
- د دروازې یا کړکۍ مات شوی درشل.

بنسټیزه پشتي څلور مهمي برخې لري:

١ هغه عناصر چې بار راټولوي (د سر بش یا دیوالي تختې).

٢ هغه عناصر چې بار لېږدوي (پایې یا زاویایي پایې).

٣ بغلي/د څنګ پشتي چې سیستم باثباته /غښتلی کوي.

٤ بار زغمونکې تختې (بیرینګ پلیټونه)، کوم چې بار په ځمکه کې خپروي.

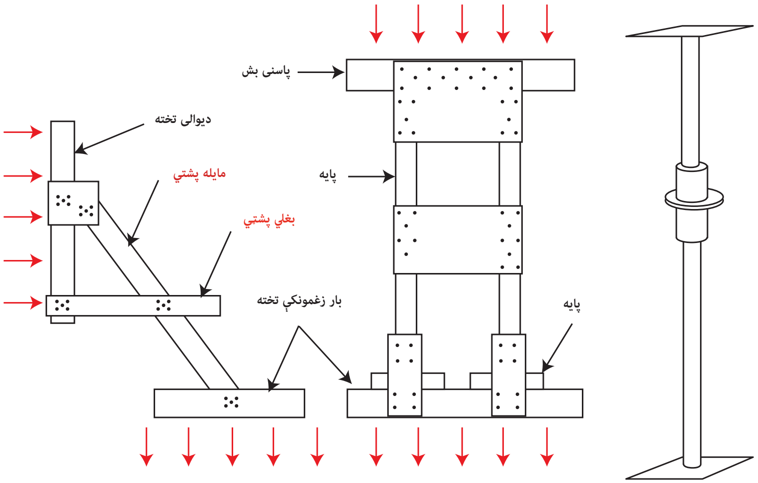

د امکان په صورت کې په داسې خوندي ساحه کې چې هواره سطح او د کار لپاره ازاد ځای ولري، پشتي ګاني دمخه جوړې کړئ.

د پشتي لګولو دمخه، د بار زغمونکو تختو د لګولو د ځای څخه ملبه پاکه کړئ، ځکه په ځمکه کې د بار خپرولو لپاره هوارې سطحې ته اړتیا ده.

کله چې فلزي پشتۍ کاروئ، تل د پشتۍ او زیانمن شوي جوړښت ترمنځ د لرګیو تختې استعمال کړئ.

لرګي معمولاً د بیړنۍ پشتۍ د سیستم په پورتنۍ او یا ښکتنۍ برخه کې د بار راټولولو او وېشلو لپاره کارول کیږي. برسېره پردې، ځینې د لرګیو په اړه فکر کوي چې دوی د زیاتېدونکي بار اړوند د سمعي او بصري خبرداري په توګه کار ورکوي، ځکه چې دوی خپله بڼه بدلوي.

د لرګیو د پشتی د جوړولو لپاره قدم په قدم لارښوونې د سامان د بکسې په ۷۹ مخ کې وګورئ.

- د ساختماني انجینر له تخصص او مهارت پرته د هغو عناصرو، چې لوړوالی یې ۳ مترو نه زیات وي، د پشتی ورکولو هڅه مه کوئ.
- متوجې اوسئ کله چې د تیګو یا خښتو دیوال ته چې کمزوري مساله ولري، پشتي ورکوئ د ساختماني انجینر څخه د مرستې غوښتنه وکړئ ترڅو کافي لویه دیوالي تخته ډیزاین کړي ، یا داسې پشتي جوړه کړي چې ټوله ساحه د پوښښ لاندې راولي.

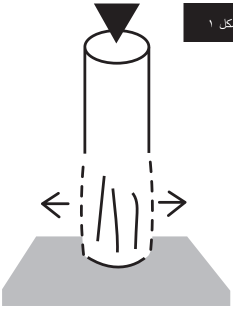

شکل ۱

رسم را اخیستل شوی دی له: ګریماز، ایس یټ ال. ۲۰۱۰ کال. د زلزلې له امله د زیانمن شویو ودانیو د ملاتړ لپاره ویډیمکم، ستاپ، د پشتی نمونې/قالبونه او عملیاتي پروسیجرونه. روم، د کورنیو چارو وزارت – د ایټالیا د اور وژنې خدمات.

۳ د جوړښتونو تړل

د یو جوړښت تړل، د بغلي پشتی په ورکولو او د مزید بغلي خرابېدو نه په مخنیوي سره، د جوړښت د عمودی بار اوچتولو ظرفیت لوړوي.

د تولې ودانی په کچه تړل، په ۹۰ درجه زاویه کې د یو بل سره د نښلېدونکو دیوالونو په بېرته نښلولو کې مرسته کوي، او د بغلي حرکت پر وړاندې هغوی ښه مقاوم کوي. تړل د پالیستر، پټیو/کمر بندونو ، فولادي رسیو او یا د ویلډنګ، یا نټ او بولټ پواسطه نښلول شوو فولادي تختو، په کارولو سره تر سره کولای شو.

دا تخنیک هیڅکله هم د غوځېدونکو کانکریټي ستنو لپاره مه کاروئ!

أ د دی نه مخکې چې ساختاري محدودونه یا ترنه سره ته ورسوئ، له ساختمانی انجینر سره مشوره وکړئ چې ایا دا کار اړین دی؟ او که اړین وي څرنګه یې ډیزاین کړئ.

ب د یو ساختاري عنصر د محدودولو/تړلو دمخه ملبه لرې کړئ.

ج پداسې حال کې چې یو جوړښت د پولیستر محدودونکو کمربندونو او/یا په ریچې لاسته سره تړل کیږي، د دې لپاره چې مناسبه ترنه یقیني شي، په جوړښت کې د لرګیو تختې او د فولادو تختې یا پلېټونه ځای پر ځای کړئ ترڅو د لوړوالی په اوږدو کې فشارونه وویشي. د لرګیو تختې باید تقریبا ۳ سانتي متره ډبلې وي. دوی باید د دېوال یا پایې او د فولادو د تختو یا پلېټونو تر مینځ ځای پر ځای کړی شي.

۲ شکل

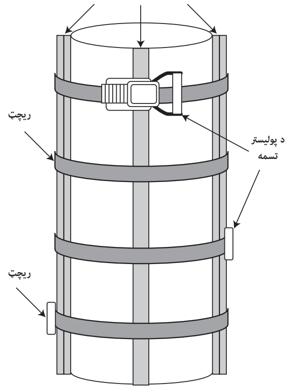

د لومړۍ د لوړ ځای څخه په پېلولو سره کمربندونه نصب کړئ (۲ شکل وګورئ)، او تر مينځ يې منظمه فاصله پرېږدئ. د زيان د کچې او د حفاظتي توکو بار په پام کې نيولو سره، د پټيو تر مينځ د واټن حد بايد د ۱۰ او ۴۵ سانتي مترو په مينځ کې وي. ريچټونه په مساوي ډول وويشئ. په پټيو سره د يو جوړښت د حفاظت کولو لپاره د اړتيا وړ موادو او تجهيزاتو د لست لپاره د سامان د بکسې ۹۵ مخ وګورئ.

دا رسم له ګريماز، ايس يټ ال. ۲۰۱۰ کال. د زلزلې له امله د زيانمن شوو ودانيو د ملاتړ لپاره ويډيميکم، سټاپ، د پشتې قالبونه او عملياتي پروسيجرونو نه اخيستل شوی دی. روم، د کورنيو چارو وزارت – د ايټاليا د اور وژنې خدمات.

٤ په اصلي حالت/ځای کې د ارايشي توکو ساتنه

په اصلي حالت/ځای کې په باثباته کولو کې په ساحه کې د پلي کېدونکو کړنو لړۍ شامله ده کومه چې د غير منقولو ارايشي توکو او د هنري اثارو لکه لويو مجسمو، د دېوالونو يا د فرشونو د موزايکو او ديوالي نقاشيو د ثبات لپاره تر سره کيږي.

د ودانيو لپاره په بيړني ډول د باثباته کولو اقدامات، لکه پشتي ورکول او محدودول يا تړل، په احتمالي توګه د اصلي حالت/ځای عناصرو ته، که تاسو د دوی د ساتنې لپاره مناسب ګامونه پورته نه کړئ، زيان اړولی شي. مخکې لدې چې د ثبات داسې اقدامات چې ارايشي توکو ته په نږدې واټن کې تر لاس لاندې نيول کيږي، تر سره کړئ، تل د کلتوري ميراث د ساتونکي سره مشوره وکړئ.

د پرتګال، فريکسو دی ايسپادا سينتا کليسا کې د ديوالي نقاشۍ او پشتې تر مينځ محافظتي او جلا کوونکي طبقه/ پرده، ۲۰۰۷ کال.

عکس: ايسميرالدا پوپيرو

په بیرني ډول د باثباته کولو د ترسره کولو دمخه، ډاډ ترلاسه کړئ چې مجسمې، ټایلونه/کاشي، یا سطحې په خپل اصلي ځای کې خوندي دي. د دې لپاره چې د سینګار شوې سطحې سره د پښتۍ یا د ټرلو/ محدودونکي کمربند د مستقیم تماس څخه مخنیوی وشي، تاسو کولی شئ بې نښانه سپین ململ یا بل غیر رنګ شوي نرم ټوکر وکاروئ. په همدې ډول، د فوم کارول هم د مستقیم تماس مخه نیسي. ډاډ ترلاسه کړئ چې د تکیه کولو مواد په خوندي ډول بسته شوي وي، ترڅو په ناڅاپي ډول د دوی د غورځېدو او د اراېشي توکي د سطحې د خط خط کېدو/سولیدو ګواښ راټیټ شي.

تاسو کولی شئ د سر بش یا د دېوال د تختې/پلیټ او اراېشي توکي ترمیځ د تماس د مخنیوي لپاره د شګو کڅوړې هم وکاروئ، مګر محتاط اوسئ، ځکه په مرطوب اقلیم کې د شګو کڅوړې رطوبت ساتي، کوم چې کېدای شي د نور زیان لامل وګرځي. د اړتیا وړ توکو د عمومي لست لپاره د سامان د بکسې ۹۳ مخ وګورئ.

په معرا میوزیم کې په اصلي ځای/حالت کې د موزایکو مصونیت او باثباته کول: سوریه

د تاو تریخوالي ډکو شخړو په حالت کې، د مصونیت او باثباته کولو په کړنو کې ممکن خورا پیچلي عملیات شامل وي، لکه د ګواښ پر وړاندې د برېنډ شوو لرغونو آثارو د پاتې شونو بېرته پټول، یا یو دېوالي انځور یا موزایکو ته حفاظتي پروني ورکول.

د معرا موزایک میوزیم، چې په منځني ختیځ کې د درېمي څخه تر شپږمې پېړۍ پورې د رومي او بازنطیني موزایکو ترټولو مهمو ټولګو کوربه دی، د سوریې په روانه شخړه کې خورا زیانمن شوی دی. د سوریې د کلتوري میراث د متخصصینو او رضاکارانو لخوا د بیرني مصونیت او باثباته کولو د اقداماتو د پلي کېدو دمخه، ودانۍ د ړنګېدو له ګواښ سره مخ وه. د شخړې پر مهال د نورو زیانونو څخه د موزایکو د ساتنې په موخه، د سوریې ډلې د میراثونو د ساتنې متخصصینو سره مشوره وکړه ترڅو په اصلي حالت/ځای کې د موزایکو د باثباته کولو او مصون کولو لپاره یو پلان جوړ کړي. په چټ کې سوري ترمیم شول ترڅو د نورو خرابېدو او ړنګېدو مخه ونیول شي.

بیا، د موزایک د ساتونکو سره په مشوره، ډلې د سرېښو او ټوکر یوه طبقه، چې د موزایکو د ټایلونو د یوځایي ساتلو په موخه ډیزاین شوې وه، په موزایکو وغوړوله. یو ځل چې ثبات رامینځته شو، خو لاری د شګو کڅوړې د موزایکو په مینځ کې ځای پر ځای شوې، تر څو دوی د نور زیان څخه وژغوري. پدې ډول په ټوله کې ۱۴۸ متر مربع موزایک خوندي کړل شول.

سرچینه: سمیتسونین انستیټیوټ. ۲۰۱۵ کال. د سوریې د معرا موزایک میوزیم کې د بیرني محافظت بشپړ شوي فعالیتونه. واشنګټن ډي سي، سمیتسونین انستیټیوټ.

راپور ورکړئ او اړیکه ونیسئ

١ یو لنډ راپور، چې په بېړني ډول د باثباته کولو کړنې چې تاسو د میراثي ودانیو لپاره پلي کړي دي تشریح کوي، چمتو کړئ. عکسونه، سکېچونه او د فرش نقشه چې د دوی موقعیتونه په ګوته کوي، ورسره یوځای کړئ.

٢ مهم جزئیات لکه د منقول کلتوري میراث تخلیه یا په بېړني ډول د باثباته کولو لپاره د چمتووالي پرمهال د تاریخي ودانیو د ټوټو تر سره شوې ژغورنه، په ګوته کړئ.

٣ د لګښتونو حساب ، او یو لست چمتو کړئ چې د هغې ډلې د غړو نومونه او د اړیکو معلومات لري چې بېړني باثباته کول یې ترسره کړی دی.

٤ راپور باید د څارنې سیستم او د بشپړې بېرته اصلي حالت ته د راګرځېدنې اوبیا په کار اچونې لپاره وړاندیز شوي اقدامات ولري.

ویې څارئ

د جوړښتونو او ودانیو لپاره په بېړني ډول د باثباته کولو اقدامات د خپل طبیعت له مخې لنډمهاله دي. له همدې امله دا مهمه ده چې د بشپړې ساتنې د پیل کېدو تر وخته د دې اقداماتو نه په جدی توګه څارنه وشي. د بېلګې په ډول، پشتي ګانې د ړنګېدو په پېښه کې ګواښوونکي ثابیتېدای شي او له همدې امله باید په منظمه توګه (په لومړیو څو ورځو کې په هرو ١٢ ساعتونو کې لږ تر لږه یو ځل) د تحریف یا ډېر بار د نخښو د معلوملو لپاره وڅارل شي.

ډاډ ترلاسه کړئ چې پایې په خپل اصلي حالت/ځایونو کې برقراره دي. برسېره پردې، پیوندونه او پانې باید ټینګې واوسي او سستې یا خرابې نشي. د پشتۍ بار زغمونکو تختو(بیرینګ پلیټ) په موقعیت کې د هر ډول حرکت یا د ځمکې د ناکامۍ/ له کاره غورزېدو نخښې ښکاره کېدل تل تر نظر لاندې وساتئ. په همدې ډول، ډاډ ترلاسه کړئ چې د پایو اخیرنۍ برخې ماتې شوې نه وي، یا د ښونو اخیرنۍ برخې سره جلا شوي نه وي، ځکه چې د دې نخښو شتون د پشتۍ د زیات باروني ښکارندوی ده. که د دیوال په تخته (پلیټ) کې درزونه راڅرګند شي نو دا د دې ښکارندوی ده چې تخته په پوره اندازه لویه نه ده ، یا دا چې دېوال د پشتۍ لخواء د رامینځته شوي فشار په وړاندې مقاومت نه لري.

چېرې چې د جوړښت تړلو لپاره تړونکي/محدودونکي کمربندونه یا د فولادو رسۍ کارول شوي وي، ډاډ ترلاسه کړئ چې دوی کلک تړل شویدي. وګورئ چې د لرګیو توکي خو حرکت نه کوي او دا چې دوی خو د کمربندونو او رسیو لخوا د رامینځته شوي فشار له کبله مات شوي ندي. په منظمه توګه، د فزیکي خرابېدو یا د زیان د نخښو، د بېلګې په ډول د وینو/چینجو وهل، د موندلو لپاره، د کارول شوو لرګیو نه څارنه وکړئ.

په هغه ودانۍ کې چې سېلاب ځپلې وي، ډاډ تر لاسه کړئ چې تاسو لاندې موارد په منظم ډول ثبتوئ:

أ   د پلستر او یا دیوالونو رطوبت، د کوم لپاره چې تاسو رطوبت میټر یا ملټي میټر (ګڼکارۍ میټر) کارولی شئ، یا تاسو نمونې را اخیستلای شئ، چې په تنور کې یې د وچولو دمخه او وروسته وزن کړئ.

ب   د ختو څخه جوړ شوو جوړښتونو کې د رطوبت کچه. د رطوبت معلوملو لپاره د دېوالونو بېخونه او پخپله د دېوال دننه وګورئ (د دېوال په پلستر کې رطوبت د دې د دننه برخې رطوبت سره یوشان نه دی)

ج   د شورې د هر ډول شتون کچه یا د فنګس وده.

د   د لرګیو د توکو هر ډول تحریف/خرابېدنه.

ه   د پلستر په کار کې درزونه یا پړسېدنه.

غیر ملموس کلتوري میراث څنګه مصون او باثباته کړو؟

مصون کول او باثباته کول هغه اصطلاحات دي چې په منطقي توګه د غیر ملموس میراث سره اړخ نه لګوي. لکه څرنګه چې د **غیر ملموس میراث لپاره په ساحه کې د زیان او ګواښ په ارزونه** کې تشریح شوي، د غیر ملموس کلتوري میراث په ارزیابۍ کې باید لاندې موارد شامل وي:

الف. غیر ملموس کلتوري میراث ته لاسرسی.

ب. د غیر ملموس کلتوري میراث فعالیت.

ج. او د اغیزمن شوي غیر ملموس کلتوري میراث لېږد.

د مصونیت او باثباته کولو سره تړلې اقدامات په ابتدایي توګه د لومړیو دوو کچو په اړه ترسره کیږي، کوم چې د غیر ملموس کلتوري میراث سره تړلې ملموسو عناصرو او، د دود د ساتونکو په توګه، د خلکو څخه عبارت دي. سربېره پر دې، هر هغه اقدام چې د غیر ملموس کلتوري میراث د مصون کولو یا باثباته کولو لپاره تر سره کیږي باید د اغیزمنې شوې ټولنې د واضح غوښتنې او د هغې د ځانګړو اړتیاو پر بنسټ وي.

د غیر ملموس کلتوري میراث په صورت کې، د میراث ارزښت، د ټولنې په دودونو او د پوهې په سیستمونو کې، او د دوی په تر سره کوونکو او لېږد کې شتون لري. په دې توګه، د دې ډول اقداماتو موخه د ملموسو کلتوري میراثونو د اقداماتو د موخې سره توپیر لري. له همدې کبله، د غیر ملموس کلتوري میراث باثباته کول ، د غیر منقول یا منقول کلتوري میراث د باثباته کولو نه بېخي جلا معنی لري.

په نیپال کې د ورځني رسمونو د یوې برخې په توګه د مذهبي نسخو د لوستلو دودیز عمل، ۲۰۱۵ کال.
عکس: د اکرام موسسه.

په ځانګړي توګه، دا د دی لاندی مواردو سره تړاو لري :

- داړ ترلاسه کول چې ټولنه د ګوابش د پیښنې ځخه سمدستي وروسته کولای شي یو ځانګړي عمل، رسم او داسې نورو ته دوام ورکړي.
- داړ ترلاسه کول چې د پوهې او مهارتونو لیږد کولی شي تر هغې پورې دوام وکړي چې نورې اوږدمهاله حل لارې په ګوته کړی شي.

د ملموسو عناصرو او خلکو لپاره د مصونیت او باثباته کولو اقدامات په لاندې ډول لست شوي دي:

١ **ملموس عناصر:** پدې کې ودانۍ، ساحې، توکي، وسایل، لباس، او هر هغه مادي کلتور شامل دي چې د غیر ملموس عمل سره تړاو لري. کچیرې **د وضعیت تحلیل** او په **ساحه کې د زیان او ګواښ ارزونې** (۴۳ مخ) بیړنۍ اړتیاوې په ګوته کړې وي، نو د جوړ شوي او منقول کلتوري میراث لپاره پورته ورته ګامونه اخیستل کیدای شي.

معمولا د غیر ملموس کلتوري میراث سره تړلي ملموس عناصر له کلتوري پلوه مهم دي ځکه چې دوی د غیر ملموس دودونو د ترسره کولو لپاره ځای یا شرایط چمتو کوي. له همدې امله

د ملموسو عناصرو باثباته کولو ته باید داسې جهت ورکړل شي چې د غیر ملموسو دودونو دوام ته فرصت برابر کړي. دا کېدای شي پدې معنی هم وي چې ټولنې د باثباته کولو لپاره ځینې غوره توبونه لري. د بېلګې په ډول، که چېرې د عبادت ځای زیانمن شي، ټولنه ممکن د عبادت لپاره یوې لنډمهالې سرپناه ته، په یو پشتي کړی شوي جوړښت باندې، چېرې چې دوی ځان په پوره ډول مصون نه احساسوي، لومړیتوب ورکړي.

۲ **خلک:** په ډېرو حالاتو کې د مصونیت یا باثباته کولو اقدامات تر دې پورې محدود وي، چې دا په ګوته کړي چې ټولنې چېرته دي او لېږدول خرنګه یقیني کېدای شي. پدې پړاو کې ممکن داسې اقدامات هم شامل وي لکه اسناد جوړونه، ثبت کول یا د توکو لست تیارول، ترڅو داډ ترلاسه شي چې د عادي حالت د بېرته راستنیدو پر مهال بصري او شفاهي اسناد د کارولو لپاره شتون لري. په هرصورت، په ځانګړې توګه په لویه کچه د بې ځایه کېدو په حالت کې، یا چېرې چې ټولنه د دود د اړینو حاملینو له لاسه ورکولو سره مخ شوې وي، بېړني اقدامات لکه د ویډیو له لارې مستند سازي یا د مهارتونو د لېږد روزنې ته اړتیا وي ترڅو د پوهې لېږد یقیني کړی شي.

د غیر ملموس میراث سره د کار کولو لپاره لارښوونې

غیر ملموس میراث هم ممکن د منقول یا جوړ شوي میراث د بېړنې اقداماتو مهم اړخ وي. تل د مصونیت یا د باثباته کولو د اقداماتو د ترسره کولو دمخه د ودانیو او ځایونو مذهبي یا روحاني ارزښت په پام کې ونیسئ. ځایي ټولنه په کار کې راښکېل کړئ. ډاډ ترلاسه کړئ چې ستاسې اقدامات د جوړښت د فزیکي اړخونو څخه وراخوا نور ډېر شیان په پام کې نیسي. دا په کلتوري شیانو هم تطبیق کیږي، چې ډېری یې ممکن د ځایي ټولنې لپاره مهم غیر ملموس ارزښت ولري. دا باید د توکو د تخلیې او ژغورنې پر مهال په پام کې ونیول شي.

د دې ساحو، ودانیو او توکو سره د چلند کولو د خرنګوالي موندلو لپاره یوازې یوه لاره شتون لري: اړونده ټولنې، د ټولنې غړي او ځایي مشران راښکېل کړئ، او د هر ډول اقدام ترسره کولو دمخه د هغوی مشوره، همکاري او منظوري ترلاسه کړئ.

د نرګس توپان وروسته د دودونو جاري ساتل: میانمار

د ۲۰۰۸ کال د مۍ په ۲ نېټه په میانمار کې د نرګس په نوم توپان وچې ته ننووت، چې د سختې تباهۍ او د ژوند د لاسه ورکونې لامل شو . د ملګرو ملتونو اټکلونه ښیي چې د توپان په پایله کې شاوخوا ۲.۴ ملیونه خلک اغېزمن شوي وو .

توپان د دودیزو لاسي صنایعو او د نمایشي هنرونو لپاره د لومړنیو تولیداتو مرکزونه سخت اغیزمن کړل. پدې ډله کې یو داسې مرکز هم وو چې د میانمار دودیزې نیانزکې یې جوړولې او د میانمار د نیانزکو او د ډله ایزې موسیقي (ارکسټرا) دودیز نندارتونونه به یې ترسره کول. دا لا دمخه زیانمونکي وو ځکه چې د لږ شمېر پاتې شوو متخصصینو سره پاتې وو، د توپان اغېزې، او وروسته نظامي بندیز د دی ګواښ رامنځته کړ چې هغه مهارتونه او پوهه په بشپړ ډول له منځه ولاړ شي، کوم چې د پنځلسمې پېړۍ، د اینوا (ای، وي، ای) د دورې څخه رادیخواء پرې عمل کیده.

د نیانزکو د لوبولو لپاره روزنه، منډالي، میانمار، ۲۰۱۶ کال – عکس: جوزیه سالرنو

«د میانمار بره ځمکه | کلتور او سفر» سازمان د دودیزو هنرونو، په ځانګړي توګه د میانمار دودیز د نیانزکو کارکردګۍ، د ودې لپاره رامینځته شوی. دا سازمان په میانمار کې د ټولنیز پوهاوي له لارې د کارکردګۍ ظرفیت رامینځته کوي او د دې میراث د ټولو اړخونو، د میانمار د نیانزکو د جوړولو او لوبولو طریقه ، نڅا ، میوزیک ، مجسمه جوړونې ، ګلدوزۍ او نقاشۍ په ګډون، د ساتنې لپاره کار کوي. د میانمار د نیانزکو سازمان سره په همکارۍ، یوه تعلیمي

←

ډي، وي، ډي، د کارکړدګۍ ورکشاپونه، او د میانمار لومړی نړیوال د ګوډیاکو فیستیوال/ جشنواره (۲۰۱۶ کال) رامینځته شوي ترڅو ځایی ټولنو ته مهارتونه او پوهه، د زیانمنې کمولو او د کارکړدګۍ د ظرفیت لوړولو او پایښت په هڅه کې انتقال کړي، کوم چې تر نن ورځې پورې دوام لري.

د نیانزکو د کارکړدګۍ لپاره روزنه، منډالي، میانمار، ۲۰۱۶ کال – عکس: جوزیه سالرنو

سرچینې لپاره د ۱۶۴ مخ وګورئ.

خپل بیړني چمتووالی ښه کړئ!

که ستاسو په ښار کې بیړني حالت پېښ شي، او یو شمیر د کلتوري میراثونو تولګې، ودانۍ او د غیر ملموس کلتوري میراث شتمنۍ اغیزمنې شي:

- ایا اغیزمنې شوې ادارې به په وخت مرستې ترلاسه کړي تر څو د ګواښ سره مخ کلتوري میراث مصون او باثباته کړي؟
- ایا د کلتوري میراثونو د بنسټونو او د بیړني مدیریت ادارو تر مینځ د همغږۍ او همکارۍ میکانیزمونه شته ترڅو د لویو بیړنیو حالاتو پر مهال زیانمن شوي کلتوري میراثونو ته لاسرسی اسانه کړي؟
- ایا د کلتوري لومړنیو مرستندویانو او رضاکارانو یوه روزل شوې ډله شته؟
- ایا دوی به په ګڼو ساحو کې د ژغورنې، تخلیې او ساختاري باثباته کولو د تر سره کولو لپاره په لویه پیمانه اکمالاتو او تجهیزاتو ته لاسرسی ولري؟
- ایا اغیزمنې شوې ادارې به خوندي ځایونو ته اسانه لاس رسی ولري تر څو لنډمهاله ذخیره جوړه کړي یا د لوی شمېر توکو او ساختماني عناصرو د دسته کولو او باثباته کولو لپاره ساحې ځانګړي کړي؟

د لومړنيو مرستو وروسته څه کول پکار دي؟

د بېړني حالت په تعقيب، تاسو او ستاسو ډله اغېزمن شوي کلتوري ميراث ته لومړنيو مرستو په چمتو کولو کې بريالي شوي: تاسو د **وضعيت تحليل** ترسره کړی او د دې پايلې مو د ساحې د **زيان او ګواښ د ارزونې** د ترسره کولو لپاره کارولي دي، د دې ارزونې پر بنسټ، تاسو دواړه ملموس او غير ملموس کلتوري ميراثونه **مصون او باثباته** کړي دي.

نو اوس بايد تاسې څه وکړئ؟

لوستلو ته مو دوام ورکړئ، چې ويې مومئ.

ژر اصلي حالت ته بیرته راګرځول

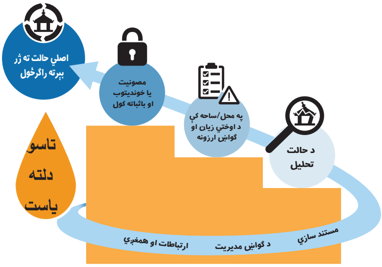

ژر اصلي حالت ته بېرته راګرځول:

د کلتوري میراث لومړنی مرستي یوازې هغه وخت بریالی دي کله چې په تعقیب یې د ساتنې هڅې وشي او د کاروني او لاسرسي جوګه شي. نو یو ځل چې تاسو د زیانمن شوي کلتوري میراث لپاره لومړنی مرستې پلي کړې، تو‌له پروسه مو مستنده کړې او د څارنې یو معمول نظام مو رامینځته کړی، ورپسې قدم بېرته اصلي حالت ته د هغې د راګرځونې او بیا په کار اچونې لپاره د رایو د اتفاق پر بنسټ د عمل پلان چمتو کول دي، چې پدې کې د حالت تفصیلي ارزونه، د ملموس کلتوري میراث لپاره د ساتنې لارې چارې سنجول (د ترمیم او بېرته په خپو دروني په ګډون)، د ګواښ کمول، د معیشت د وسایلو او خدماتو بېرته په خپو درول، د پایدار پرمختګ او (**بېرته یې ښه جوړ کړئ**) د اصولو په تعقیبولو سره د کلتوري میراثونو ښه (بهتره شوې) کارونه شامل دي. په ساده ډول، د کلتوري میراثونو اصلي حالت ته په بېرته راګرځونه او بیا په کار اچونه کې د زیانونو ترمیم، د لاسه ورکړل شوو شیانو تلافي کول ، د ګواښونو کمول، او د ساتنې په یو ښه حالت کې د کلتوري میراثونو بېرته په خپو درول شامل دي، ترڅو کله چې مونږ وړاندې ځو، دا په پایدار ډول د کاروني وړ ګرځېدلي وي.

د لومړنیو مرستو نه وروسته، د کلتوري میراثونو د اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې او بېرته په کار اچونې لپاره د عمل د پلان جوړولو لپاره اړینه لنډمهاله موده ، په بشري سکتور کې د ژر بېرته اصلي حالت ته د راګرځونې د پړاو په توګه پېژندل کیږي.

دربار چوک، کټمنډو، نیپال ۲۰۱۵ کال. عکس: د اکرام موسسه

بشري سکتور ژر بېرته اصلي حالت ته راګرځونه څنګه تعريفوي؟

ژر اصلي حالت ته بېرته راګرځونه داسې تعريف شوېده « دا یوه داسې پروسه ده چې ګڼ اړخونه لري او د پرمختګ د اصولو په واسطه رهنمايي کيږي. د دې موخه دا ده چې د ګواښ وروسته خپل اصلی حالت ته د بېرته راګرځېدنې پروسې داسې تنظيم کړي چې پر ځان بسيا وي، ټول ملت يې ځان مالک بولي او د ګواښ په مقابل کې مقاوومې وي. (IASC، ۲۰۱۶، مخ ۱). د دې تعريف سره سم، افراد کولای شي د پايداره پراختيا د فرصتونو په خپلولو او د مقاومت د رامينځته کولو لپاره د بشري اقداماتو له بنېګنو څخه ګټه پورته کړي. دا پړاو د بشري مرستو او پرمختيايي سکتورونو د سازمانونو تر مينځ همکاري هڅوي. په لنډه توګه، د ژر اصلي حالت ته د بېرته ګرځونې پړاو هغه نقطه ده چېرې چې لنډ مهاله، بېړنۍ، ‹ژوند ژغورونکي› مداخلې/اقدامات پای ته رسيږي او اوږد مهاله پراختيايي او اصلي حالت ته بېرته د راګرځونې پروګرامونه پيل کيږي.

په بشري سکتور کې اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې موخې:

۱. د روانو بېړنيو مرستو عملياتو ته وده ورکول.
۲. د اغېزمنو شوو ټولنو لخواء د نوښتونو هڅول او دوام ورکول.
۳. د اوږد مهاله اصلي حالت ته بېرته راګرځونې لپاره د تهدابونو/بنسټونو قايمول، د راتلونکي پايدار پرمختګ لپاره شرايط رامينځته کول.
۴. د ځايي او ملي ظرفيتونو باثباته کول او زياتول، داډ ترلاسه کول چې ځايي او ملي چارواکي کولی شي چې ثبات رامينځته کړي، بازارونه او معيشت بيا په خپو ودروي، او همدارنګه خدمات وړاندې کړي.
۵. د ظرفيت لوړولو او د زيان منني کمولو له لارې د کړکېچ د بيا پيښېدو مخنيوی کول، او د بېلابېلو لوبغاړو د مقاومت د زياتولو لپاره کار کول.
۶. ټولنو ته د مصونيت/خونديتوب برنامې چمتو کول.

حوالې په ۱۶۷ مخ کې وګورئ.

د شخړو په چاپيريال کې، بنسټونه، د حکومتولۍ ميکانيزمونه او ټولنيزې اړيکې په بنسټيز ډول بدليږي. په داسې شرايطو کې، د مصونيت او باثباته کولو، د سولې رامينځته کونې، انتقالي عدالت او د دولت او ملت جوړونې سره تړلې نورې پروسې اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې په لومړي پړاو کې د بشري او پرمختيايي مسايلو سره يوځای واقع کيږي.

په همدی ډول، د کلتوري ميراث لپاره د کړکېچ وروسته حالاتو کی ژر بېرته اصلي حالت ته راګرځونه بايد د کړکېچ په کمولو کې مرسته وکړي، د بېلګې په ډول، د کلتوري ميراثونو د بېرته اصلي حالت ته د راګرځونې په کارولو سره د باور رامينځته کول، او ټولنيزه وېشلتيا کمول صورت نيسی.

د ژر اصلي حالت ته د راګرځونې پرمهال وړاندیز شوي اقدامات:

لاندې برخه هغه اقدامات په ګوته کوي چې ژر اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې په پړاو کې زیانمن شوي کلتوري میراث ته د ودې ورکونې او بېرته په کار اچونې لپاره تر سره کيږي. د بریالیتوب د ډاډ ترلاسه کولو لپاره، دا مهمه ده چې دا کړنې د کلتور په سکتور کې د اغېزمنو شوو بنسټونو په رهبرۍ د اړونده ګټه/دلچسپي لرونکو، لوبغاړو او ځایي ټولنو سره په مشوره کې پلي شي.

۱ د پېښې څخه وروسته د لومړنیو مرستو د وضعیت تحلیل:

د کړکېچ څخه وروسته د کلتوري میراث اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې او بیا په کار اچونې د عمل د پلان د جوړولو لپاره، د وضعیت د تحلیل (۲۵ مخ وګورئ)، کوم چې د لومړنیو مرستو د پلان او پلي کولو دمخه ترسره شوې ، بیا کتنه او تازه کول خورا اړین دي. د کړکېچ له امله رامینځته شوي بېړني حالت لپاره، د لومړنیو مرستو څخه وروسته د وضعیت تحلیل باید د کړکېچ د تحلیل په راګډولو سره پراخه شي (۳۸ مخ وګورئ). دا به د کلتوري میراث اصلي حالت ته بېرته راګرځونې او بیا په کار اچونې بهیر کې د کړکېچ د مخنیوي او د سولې رامینځته کولو لپاره د ستراتیژیو شاملولو ته فرصت برابر کړي. په ځانګړې توګه دا مهمه ده چې د لاندې مواردو بیا کتنه وکړو:

- د هغې پېښې طبیعت او لاملونه یې چې کلتوري میراث ته د زیان رسونې لامل شوي.
- موجوده ټولنیزې، سیاسي او اقتصادي زیانمنتې.
- په اغېزمن شوي کلتوري میراث پورې تړلې اهمیت او ارزښتونه.
- د **ګټه/دلچسپي لرونکو او لوبغاړو نقشه** کول (۳۳ مخ وګورئ)، او اصلي حالت ته بېرته په راګرځونه او بیا په کار اچونه کې د دوی اړوند ونډې او ګټو/دلچسپۍ ارزونه.

د دې خبرې په پام کې نیول ډېر اړین دي چې په لومړنیو مرستو او اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې په پړاونو کې ونډه اخیستونکي لوبغاړي تل د یو بل سره توپیر لري. اصلي حالت ته د ژر بېرته راګرځونې پر مهال، نوي لوبغاړي ممکن حضور پیدا کړي (د بېلګې په ډول، پرمختیایي لوبغاړي)، پداسې حال کې چې نور، لکه اور وژونکي یا د ملکي دفاع کارمندان شاید له پروسې نه جدا شی. سربېره پر دې، ځینې لوبغاړي شاید د خپلې ونډې بڼه بدله کړي او د بېړنې غبرګون پر مهال ترسره شوو دندو پرتله اصلي حالت ته بېرته راګرځونې پرمهال مختلفې دندې ولري. لدې کبله، دا اړینه ده چې د ګټه/دلچسپۍ لرونکو او لوبغاړو بیا تحلیل تر سره شي.

- د لومړنیو مرستو د پلې کولو وروسته، د کلتوري میراث عمومي حالت او هغه ګواښونه چې دا ورسره مخ دی.
- د زیانمن شوي کلتوري میراث اصلي حالت ته د بشپړې بېرته راګرځونې لپاره د اړتیا وړ د ساتنې لارې چارې او د ګواښ د کمولو ډول.
- د کلتوري میراث اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې لپاره د اړتیا وړ سرچینې.

۲ د وضعیت ارزونه

د **لومړنیو مرستو څخه وروسته د وضعیت د تحلیل** موندنې د کلتوري میراث د هغه شتمنیو، چې اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې او بیا په کار اچونې لپاره د وضعیت تفصیلي ارزونې ته اړتیا لري، د په ګوته کولو لپاره وکاروئ. د وضعیت ارزونه، اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې لپاره د لومړیتوبونو په ګوته کولو کې مرسته کوي. د پېښې وروسته د وضعیت په ارزونه کې معمولاً د لاندې موارږدو ارزیابي نغښتې وي:

- اوختی زیان او د عاید د لاسه ورکول (PDNA په ۶۴ مخ کی وګورئ).
- د خرابېدو پروسې چې کلتوري میراث اغیزمن کوي، د بېلګې په توګه ښوره، او رڼا ته د زیاتي بربنډتیا له کبله د رنګ بشکاره بدلون.
- د لومړنیو مرستو پر مهال د مصونیت او باثباته کولو پلې شوي اقدامات.
- موجوده زیانمنې او ګواښونه، او په ځانګړې توګه د خرابېدو فعالې پروسې چې کلتوري میراثونه د راتلونکو ناورینونو لپاره زیانمنونکي کوي.

د پېښې وروسته د وضعيت ارزونه بايد په يو راپور کې مستنده شي، چې دا تېکي پکې شامل وي: د زيانونو ، خرابېدو او ګواښونو تفصيلي انځوريزه مستند سازي، د توکو تازه لست، د ساحو نقشې، او د فرش پلانونه. د عرضه شوو لومړنيو مرستو توضيحات چې د کلتوري ميراث د شتمنيو د مصونيت او باثباته کولو پر مهال د راټولو شوو اسنادو څخه ترلاسه شوي، شامل کړئ. (۶۸ مخ وګورئ).

په دې ډول ارزونه کې ممکن تحليلي مطالعات شامل وي، لکه د بېلابېلو مسالو لپاره د غښتليا ازموينه، يا په نقاشۍ کې د کارېدونکو سرېښو او رنګونو تحليل. که چېرې موجود وي، د ټيکنالوژيکي وسايلو کارول، لکه د **درې اړخيز لايزري سکنر** يا د عکاسۍ پواسطه د سروې کولو يا نقشې جوړولو ميتود (فتوګرامترى) کولی شي دقيقه اندازه واخلي، کوم چې د بشپړې بيا په خپو دروني لپاره اړين دي. د مستند سازۍ کچه به تر ډېره بريده د اغيزمنو شوو کلتوري ميراثونو په اهميت، د زيان په کچې او په موجوده سرچينو پورې اړه ولري.

د ګڼو مهارتونو لرونکو کارپوهانو ډلې چې په هغوي کې کېدای شي محافظين ، مهندسان، ، ساختماني انجنيران، تحليلي کيميا پوهان، بشرپوهان او تاريخ پوهان شامل وي، بايد د وضعيت د ارزونو ترسره کولو کې ونډه واخلي. د ډلې ترکيب به د اغيزمن شوي فرهنګي ميراث په طبيعت پورې اړه ولري. د هر اړخيزې ارزونې لپاره د محافظينو او ځايي ټولنو سره مشورې خورا اړينې دي.

٣ د همغږۍ، ونډې اخيستنې او ظرفيت لوړولو لپاره ميکانيزمونو جوړ کړئ

د لويې کچې ويجاړتيا وروسته، سيمه ايز کلتوري بنسټونه او اغيزمنې شوې ټولنې ممکن د کلتوري ميراثونو اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې لپاره ځانګړې مهارتونو، اکمالاتو، بسپنې، او يا اداري ميکانيزمونو ته د لاسرسي د نه شتون سره مخ وي. د ژر اصلي حالت ته د راګرځونې پړاو د دې موارد‌و لپاره کارول کېدای شي: اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې لپاره اړينې سرچينې په ګوته کول، ځايي ظرفيتونه جوته کول، او د مهارتونو، پوهې او اداري پاليسيو د بډه کولو لپاره د روزنې پيل کول.

اصلي حالت ته د ژر بېرته راګرځونې په پړاو کې، دا اړينه ده چې د کلتوري ميراثونو اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې او بيا په کار اچونې پلان د نورو سکتورونو د اړوندو پلانونو سره همغږې شي، او په ورته وخت کې، د اغيزمنو شوو خلکو د ونډې اخيستنې لپاره ميکانيزمونه رامينځته شي. د بېلګې په ډول، د ځمکې کارولو په اړه کېدای شي د ودانيو داسې نوي مقررات يا پاليسي ګانې رامينځته شي، کوم چې بنايي د جوړ شوي ميراث اصلي حالت ته د

بېرته راګرځوني او د هغې د راتلونکي کاروني لپاره زیانمن وي. په ورته ډول، ټولنې ممکن ځینې لومړیتوبونه ولري چې کوم میراث باید لومړی بېرته اصلي حالت ته راوګرځول شي.

د ځايي ټولنو د دودیزو مهارتونو او پوهې څخه د ګټې اخیستنې او اصلي حالت ته د بېرته راګرځوني لپاره په پلان جوړولو کې د ټولنو د ګډون لپاره باید هڅې وشي. په حقیقت کې، د ژر اصلي حالت ته د بېرته راګرځوني پراو د دی لپاره هم کارول کېدای شي چې ټولنه اصلي حالت ته د بېرته راګرځوني لپاره د لارو چارو په غوره کولو، او په خلاقانه/نوښتګر ډول د هغوی د بیا کارولو په کار کی راشریکه شي.

تاسو د لومړنیو مرستو نه وروسته د حالت د تحلیل پایلې د دې لپاره هم کارولی شئ چې اصلي حالت ته د کلتوري میراث د بېرته راګرځولو لپاره فعالین او ګټه/دلچسپي لرونکي په ګوته کړې.

د ایتالیا د ایل ایکویلا په ښار کې خپل اصلي حالت ته د کلتوري او اجتماعي حالت په بېرته راګرځولو کې د ټولنې د (د لاندې نه پورته خوا ته) نوښتونو ونډه

د ۲۰۰۹ کال د اپریل په ۶ نېټه د ریکټر ۶.۱ درجې یوې زلزلې په مرکزي اپینینس کې د ابروزو سیمه ولړزاوله او د سیمې پلازمېنې، د ایل اکیولا ښار او شاوخواء ۵۰ نورو ښارګوټو ته یې سخت زیان واړوو.

د زلزلې په پایله کې، د ایتالیا د ملکي ساتنې څانګې د بېړنۍ پړاو پر مهال د ژغورنې عملیات مدیریت کړل. خلکو ته بېړنی سرپناوې برابرې کړای شوې وې او د تاریخي ښار مرکز په بشپړ ډول تخلیه او محاصره شوی وو او د پراخه زیان له امله سره سیمه اعلان شوې وه. د ایل اکیولا خلکو لپاره د ښار تاریخي مرکز تل د یو متحرک ټولنیز او اقتصادي مقام په توګه کار کاوه، چېرې چې خلک د یو بل سره یوځای کېدل، تعامل یې کاوه او ساعتیرې یې کوله. د ښار چوکونه او خلاص ځایونه د دوی د ورځني ژوند او کلتور مرکز و. د ناورین څخه وروسته، دې ځایونو ته د اوږدې مودې د لاسرسي نشتوالی په شدت سره احساسېده، ځکه خلکو د خپلمنځي تعامل لپاره ځایونه نه درلودل.

په غبرګون کې د ایل اکیولا اوسېدونکو د ټولنې پر بنسټ ولاړ بېلابېل نوښتونه وکارول چې د هغوی په بنا یې، د دوی د خپل ښار او ګاونډیو سیمو بېرته اصلي حالت ته په راګرځونه کې ونډه اخیستل تنظیم کړل. یو لدې نوښتونو څخه د ایل اکیولا پوهنتون د محصلینو او فارغانو لخوا رامینځته شوی نوښت (ویویامولاق) دی.

د ښاري ځایونو او پرېښودل شوو سیمو د بیا کارولو له لارې، ویویامولاق د ټولنیزې، ښاري او کلتوري بېرته اصلي حالت ته د راګرځوني ملاتړ کوي. د دې پروژې نوښت د چاپېریال او ټولنیز پایښت پر اصولو ولاړ دی، او د ټولنیز یووالي او ډله ایزو کړنو د لوړولو لپاره د کتلست/محرک په توګه کار کوي.

د دې د ټولو پروژو لپاره ونډه اخیستنه او همکارۍ، د نوښتګر پلان جوړوني پړاو څخه تر ساختماني پړاو پورې، د کیلي حیثیت لري. دا د (بیا پیل کولو) پروژې تر شا، کوم چې په ۲۰۱۴

کال کې تر لاس لاندې ونیول شوه، اصلي روحیه وه. د (بیا پیل کولو) پروژې د پوهنتون د محصلینو او ځایي ټولنې لپاره د خلاص تفریحي ځای د رامینځته کولو په موخه هغه پرېښودل شوی عامه ځای چې د ایل اکیولا پوهنتون د بشري علومو څانګې مخې ته موقعیت لري بیا وکاروو. د بیا رغونې پروسې څخه پلاس راغلو بیا کارول شوو توکو نه (کثافات، د فولادو او لرګیو سره یوځای چې مخکې د زیانمن شوو ودانیو د پشتې لپاره کارول شوي و) د ښاري فرنیچر جوړولو لپاره کار اخیستل شوی وو. په یوه نوې پروژه کې د ناورین د وخت د خاطرې (بیا کارول شوو توکو) ادغام په یوه نوې پروژه کې د ‹بیا پیل کولو› د پروژې د ځواکمنیتا لپاره مرکزي حیثیت لري: دا د دې ښکارندویې کوي چې اصلي حالت ته بېرته راګرځونه او د ناورین څخه وروسته پړاو کې د ټولنیز مقاومت او یووالي لوړول څرنګه شوني دي.

په ایل اکیولا کې د ټولنې پر بنسټ ولاړو اصلي حالت ته د بېرته راګرځونې غبرګونونو د بریالیتوب په مشاهده کولو سره، په ۲۰۱۲ کال کې په ایمیلیا رومګنا کې او په دې وروستیو کې په مرکزي ایټالیا کې په ۲۰۱۶ او ۲۰۱۷ کلونو کې، د ټولنې پر بنسټ ولاړې کړنلارې تطبیق شوې وې.

سرچینه: والنتینا اسپانو، په اجتماعي علومو کې ماسټر، د بریندینبرګ د تکنالوژۍ پوهنتون کوټس–سینفټینبرګ، د اکرام موسسې د ټولګو د څانګې پخواني په کاري چاپیریال کې زده کوونکی (انټرن)

په ۱۶۷ مخ کې حوالې وګورئ.

(بیا پیلول) ایل اکیولا د ښار د تاریخي مرکزي برخې نه د ښار د عامه کارونې د ځایونو د تفریحي موخو لپاره د ناورین په دوباره دوران کې د اجول شوو کثافاتو کارونه.

د هنر پېشه و لپاره د ظرفیت لوړول: په هایتي کې د کوچنيو سوداګريو اصلي حالت ته بېرته راګرځونه

د ۲۰۱۰ کال زلزلې چې هایتي یې وځپله د هیواد د صنایعو په لوی مرکز، جیکمیل کې یې یو لوی شمېر هنر پېشه له کورونو، کارځایونو، وسایلو او توکو څخه محروم کړل. زلزله د جنوري په میاشت کې، چې د هنر پېشه و لپاره ډېر بوخت وخت دی او دوی د کلنی مېلې لپاره تیاری نیسي، وشوه. پدې موده کې، ډېری هنر پېشه حتی پورونه اخلي ترڅو د مېلې لپاره د مزینو جامو تیارولو لپاره کافي اکمالات وپېري. خو د زلزلې پر مهال د خپلو کورونو او کارځایونو په نړېدلو سره دوی خپله ذخیره او بشپړ کړی شوي صنایع هم له لاسه ورکړل، چې دې حالت د پورونو بېرته اداء کول ناشوني کړل.

د لومړنیو مرستو په پړاو کې، ټولنې ته د لنډمهاله سرپناه او اسانتیاوو برابرولو ته پاملرنه وشوه. لیکن، د ژر بېرته اصلي حالت ته د راګرځونې په پړاو کې، یونیسکو د هنر پېشه و سره، دوی ته د ټولنیز (لنډمهاله) کارځای او پلورنځي او د اړتیا وړ توکو په چمتو کولو سره، د دوی د سوداګريو د بیا رغاولو لپاره کار وکړ، تر څو دوی خپل فعالیتونه بېرته د سره پیل کړي.

څرنګه چې بازار، په ځانګړي توګه خارجي بازار، په پراخه کچه اغېزمن شوی نه و، د هنر پېشه و ملاتړ په داسي ډول طرح شوی و چې دوی ته لدې موافقې سره چې پدې مهال د دوی لپاره دا اړینه ده چې د پورونو په بېرته اداء کولو او د زلزلې له کبله رامینځته شوي د نغدو پیسو د جریان په تشه برلاسی وموميي، د خپلو فعالیتونو د سره بېرته پیل کولو وړتیا وبخښي. هرڅومره ژر چې هنر پېشه و د تولیداتو د بیا پیل توانایي تر لاسه کړه، ډېری یې اصلي حالت ته بېرته په راګرځېدنه وتوانېدل.

سرچینه: ایلک سیلتر، د ختیځ او افریقایي مطالعاتو ښوونځی، د لندن پوهنتون، انګلستان.

په جیکمیل کې لاسي صنایع، ۲۰۱۰ کال. عکس: ایلک سیلتر

د پاپیر مچ مخ پټووني (ماسکونه) په ۲۰۱۲ کال کې په جیکمیل کې د مېلې لپاره د سینګارولو په تمه. عکس: ایلک سیلتر.

٤ د کلتوري میراثونو کارول، فعالیت او معنی ارزیابي کړئ:

د ناورین نه وروسته، د کلتوري میراثونو اصلي حالت ته د بېرته راګرځوني لپاره د لارو چارو غوره کول ، د کلتوري میراث د احتمالي راتلونکي کاروني او د اغېزمني شوې اداري یا ټولني د کړکېچ څخه وروسته اړتیاوو پوره کولو د ورتیا درلودلو نه اغېزمني کېږي. د کلتوري میراث د کاروني یا فعالیت د طرز بدلولو پرېکړه کېدای شي جنجالي وي، نو ځکه باید د پراخي عامه اجماع پر بنسټ ولاړه وي، چې دا کار بېرته اصلي حالت ته د راګرځېدني په پړاو کې رامینځته کېدای شي.

په همدې ډول د کړکېچ څخه وروسته حالاتو کې، د خراب حالت ته د بېرته ورګرځېدو د مخنیوي لپاره، د متنازع کلتوري میراثونو په اړه قصې/بیان باید ډېر جامع/هراړخیز جوړ شي، ترڅو د ټولنو د هغه خلکو استازیتوب یقیني شي چې مطرح نه وی (محرومه/ګوښه کړی شوي وي) . دا ډول هڅې باید رښې وي او د اغیزمنو شوو ټولنو او د کړکېچ له ټولو خواوو سره په مشورې تر سره شي.

په ډېرې مواردو کې، یوه اغیزمنه شوې ټولنه ممکن د ناورین په اړوند د نوي یادګارونو په جوړولو سره؛ یا د یادګاري پېښو په تنظیمولو سره چې د وخت په تېرېدو سره د نوي غیر ملموس میراث بنه غوره کوي، د ویجاړو شوو ځایونو په یادګارونو بدلولو سره د نوي میراثونو د رامینځته کولو ارزو ولري. یوه ډېره تازه مشهوره بېلګه د امریکا د متحده ایالاتو په نیویارک ښار کې ‹صفري میدان› دی. دا ډول نوې قصې کېدای شي د توکو او کلتوري بنسټونو په تړاو هم وي. په سویلي افریقا کې د توکمیز توپیر (اپارتاید) میوزیم او د شپږمې ولسوالۍ میوزیم د دې خبرې ځواکمنې بېلګې دي چې بنسټونو څرنګه بېرته اصلي حالت ته په راګرځونه او د خبرو اترو په رامینځته کونه کې تل ونډه درلودلې ده.

ځینې ټولنې د کلتوري میراث ژوندي اړخ ته لومړیتوب ورکوي، لدې کبله د ویجاړتیا د ټولو نخښو د له مینځه وړلو لار غوره کوي. په دا ډول حالاتو کې شاید د کلتوري میراث په بشپړ ډول په یو نوي جوړښت سره د عوض کولو پرېکړه وشي . د دې کار یوه بېلګه په سریلانکا کې د بودا د غاښونو د مندر بېرته په خپو درونه ده، کوم چې په ۱۹۹۸ کال کې د یوې چاودني له امله سخت زیانمن شوی و. په نورو قضیو کې د کلتورې میراث بیا په کار اچونه د میراث مادي اړخ ته لومړیتوب ورکوي او په داسې ډول ترسره کېږي چې د ویجاړتیا کومې نخښې نښانې پاتې نشي، د دی حالت یو مثال د دوهم نړیوال جنګ نه وروسته د پولنډ د وارسا د ښار تاریخي مرکز و. البته د دواړو کړنلارو د پخلاینې لپاره ډېرې هڅې وشوې . په وروستیو کلونو کې ډېرې تخنیکي نوښتونه اصلي حالت ته د کلتورې میراث د بېرته راګرځوني لپاره د لارو چارو د غوره کولو په لړۍ کې اضافه شوي دي، چې په پایله کې د ویجاړ شوي کلتوري میراث لاېزري اټکلونه رامینځته کوي، د بېلګې په ډول بامیان یا په بشپړه پیمانه درې اړخیز چاپ، د بلې بېلګې په ډول د پالمیرا کمان. د حوالو لپاره ۱۶۷ مخ وګورئ.

پرانیستې ذخیره: د ژر بېرته اصلي حالت ته د راګرځونې په پړاو کې د نیپال په ملي میوزیم کې توافقي بیا کارونه

د ۲۰۱۵ کال کې د ګورکا د زلزلې په پایله کې، د نیپال د ملي موزیم په ګډون لس موزیمونه دې ته اړ شول چې خپلې ټولګې له سختو زیانمن شوو ودانیو څخه تخلیه کړي، چې د کارونې لپاره غیر مصونه اعلان شوې وې. د امنیتي دلایلو له کبله، تخلیه شوي ټولګې په لنډمهاله توګه د اړونده موزیمونو د نندارتون په ګالریو کې ذخیره شوې وې، چې په پایله کې د دې موزیمونو د جزوي تړل کېدو لامل شوې. د ژر اصلي حالت ته بېرته راګرځونې پړاو کې، د اکرام موسسې د لرغونپوهنې له څانګې سره په همکارۍ او د ناروې د اقلیم او چاپېریال وزارت په مرسته، د اغېزمنو شوو موزیمونو کارمندانو ته روزنه ورکړل شوه ترڅو د پرانیستې، خو خوندي، ذخیرې کولو ځایونه طرح کړي، چې په ورته وخت کې بېځایه شوو ټولګو ته بیا د استوګنې برابرول او د لیدونکو د راجلبولو لپاره د نوي ننداړتون ځایونو چمتو کول، دوه ګوني موخې لاسته راوړي.

حوالې په ۱۶۷ مخ کې وګورئ.

د ناورین وروسته توافقي کارونه: د نیپال په ملي موزیم کې د لیدلو وړ او خوندي لنډمهاله ذخیره چې د بې ځایه شوو ټولګو د بیا استوګن کولو او موزیم ته د لیدونکو د بېرته راجلبولو لپاره جوړه شوېده ۲۰۱۶ کال. عکس: اپرنا ټنډن، د اکرام موسسه

۵ سرچينې راتولې کړئ

د لومړنيو مرستو او د کلتوري ميراثونو بېرته اصلي حالت ته د راګرځوني تر مينځ موده بايد د بېلابېلو ادارو لکه له ملي او محلي حکومتونو، ملي او نړيوالو مرستندويه موسسو، او د کلتوري ميراث له بنسټونو څخه د سرچينو د راټولولو لپاره وکارول شي. د لومړنيو مرستو څخه وروسته د حالت ارزوني راپورونه په ځانګړې توګه د کړکېچ څخه وروسته د بيا رغوني اړتياوو په بيانولو کې مرسته کوي. د اړينو سرچينو په برابرولو کې د ټولو ممکنه دلچسپي لرونکو برخه اخيستنه دا خبره يقيني کوي چې د کلتوري ميراثونو د بيارغوني او بېرته خپل اصلي حالت ته د راګرځوني پروسې د سيمه ايزو اړتياوو او غوښتنو له مخې پرمخ وړل کيږي، نه د بسپنه ورکوونکو د لومړيتوبونو له مخې.

د حساب ورکوني او روڼتيا د ودې لپاره، دا اړينه ده چې د بسپنه ورکوونکو، دولت، ګټه/دلچسپي لرونکو او عامو خلکو سره د ارتباطاتو لپاره اغېزناک ميکانيزمونه جوړ کړئ.

نتيجه ګيري

په دې لارښود کې تشريح شوی دړې مرحله ای   چوکاټ د کلتوري ميراث د همغږو لومړنيو مرستو لپاره چمتووالی زياتوي، کوم چې د ژر اصلي حالت ته د بېرته راګرځېدنې لامل ګرځي. په هر حال دا انګيرنه واقعي نده چې د ټولو پړاونو تر مينځ پرمختګ سيده ساده دی او يوه اندازه وخت ته اړتيا لرې. دا انګيرنه چې د هر قدم/پړاو تر مينځ پرمختګ ساده دی، يا په واضح ډول تعريف شوي مهال ويش تعقيبوي، د حقيقي حالت سره اړخ نه لګوي. چېرې چې يو لوی يا پيچلی بېړنی حالت رامينځته کيږي ، د متنوع جغرافيايي فرعي سيمو لپاره کلتوري لومړنۍ مرستې بايد په بېلابېلو وختونو کې ترسره شي. د دې پلي کول، اغيزمن شوي کلتوري ميراث ته خوندي او غير مختل لاسرسي او په موجوده ملي او/يا ځايي ظرفيتونو پورې اړه لري. برسېره پر دې، کچېرې د ژر اصلی حالت ته د بېرته راګرځوني پر مهال کلتوري ميراث زيان منونکی پاتې شي، تاسو ممکن د بل بېړني حالت په صورت کې لومړنۍ مرستې تکرار کړئ، د بېلګې په ډول، د زلزلې بيا پېښېدل، يا د کړکېچ بيا راګرځېدل.

د ګواښ دوامدار مديريت، **د بېړني پلان جوړونه**، د بېلابېلو لوبغاړو او ګټه/دلچسپي لرونکو ترمينځ همغږي، او د ميراثي ادارو او ځايي ټولنو ترمينځ د بنسټيزو زيانمننو د کمولو لپاره د ظرفيت لوړول، له همدې امله د ناورينونو او کړکېچونو پر وړاندې د ميراثونو د مقاوم کولو لپاره خورا اړين دي.

اصطلاحات او د هغوی معاني

درې اړخيز لايزري سکنر (انځور اوچتوونکی)

هاغه وسيله ده چې د اړيکي قايمولو او يا ويجاړولو پرته په ډيجيټلی ډول د يو شي د فزيکي بنې د رانيولو لپاره د لايزر رڼا پداسې ډول کاروي چې رڼا د جسم د سطحې نه تمبيري/ منعکس کيږي او د کېمرې د عينکو سره مطابقت پيدا کوي او پدې ډول د معلوماتو ټولګه يا (وريځينه نقطه) د جسم د سطحې پر بنسټ رامينځته کوي. درې اړخيز سکين کول يوه داسې طريقه ده چې د يو جسم دقيقه اندازه او شکل په ډيجيټلي ډول په درې اړخيز ډول وړاندې کوي. دا د انحنا لرونکو غير منظمو سطحو او پېچلو شيانو د اندازه کولو او پلټولو لپاره خورا مناسب دی کوم چې په لوړه پيمانه معلوماتو او دقيقو توضيحاتو ته اړتيا لري چې د اندازه کولو د دوديزو کړنلارو (ميتودونو) په کارولو سره يې لاسته راوړل ستونزمن دي. (Historic England, ۲۰۱۸).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/YLM۵-LQL۲

د توکو د ثبت کتاب

د توکو د ثبت کتاب د يو موزيم د همېشنيو توکو د مجموعې/ټولګې همېشنی ريکارډ/ثبت دی. دا د موزيم د اسنادو په سيستم کې تر ټولو مهم او ډېر ارزښتناک سند دی. دا د موزيم د توکو په تړاو معلومات لري او د موزيم د هغو توکو د مجموعو/ټولګو په اړوند چې موزيم يې مسوليت پر غاړه لري د رسمي لست په توګه کار ورکوي. ((Collections Trust, ۲۰۱۸).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/J۴GF-WHWN

لوبغاړی

يوه موسسه، ټولنه يا يو خپلواک اغېزمن شخص چې د سيستم سره مستقيماً/نېغ په نېغه تعامل کوي. يو لوبغاړی تل ګټه/دلچسپي لرونکی دی، مګر ټول ګټه/دلچسپي لرونکي لوبغاړي ندي، ځکه چې دوی هرو مرو د سيستم سره نېغ په نېغه تعامل نکوي مګر د لوبغاړو په چلند او د هغوی له خواه تر لاسه شوو پايلو کې خپله دلچسپي جاري ساتي. (Cockburn, ۲۰۰۱, p. ۵۳).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/۸LKF-RYNJ

چې بيرته يې جوړوئ، تر پخوا يې ښه جوړ کړئ

د فزيکي زېربناوو، د ټولنيزو سيستمونو، د معيشت د وسايلو، اقتصاد او چاپيريال په بيا راژوندی کولو کې د ناورين د ګواښ د کمولو کړنې/اقدامات ځای پر ځای کول. (UNISDR ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/H۶DJ-۳D۷۸

ظرفيت / وړتيا

په يوه ټولنه يا موسسه کې د غښتلو ټکو، ځانګړتياوو، او د شتو سرچينو مجموعه/ټولګه چې د ناورين ګواښ مديريت او کم او مقاومت پياوړی کړي. وړتيا په ځان کې زېربناوې، بنسټونه، انساني پوهه او مهارتونه، او ټوليزې ځانګړتياوې لکه ټولنيزې اړيکې، رهبری او مديريت رانغاړي.

(UNISDR, ۲۰۱۷)

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/L۸۸V-۸EBA

تولګۍ/کلستر

د انسانی مرستو رسونکو موسساتو نه جوړ شوی ګروپ (که په UN پورې تړلی وي او یا نه وي) چې د بشری مرستو د عمده سکټورونو د همغږۍ مسولیت ولري، لکه: اوبه، روغتیا، لوژیستیک او داسي نور. دوی د موسساتو د خپلمنځي همښنۍ کمېټي لخواء ګمارل کیږي. (Humanitarian Response، ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/TRD۵-YFMG

ارتباطات/اړیکې

د خبرو، لیکلو یا د کومې بلې وسیلې په کارولو سره د معلوماتو لیږدول او لاس په لاس کول، په بریالي ډول د نظریاتو او احساساتو رسول یا شریکول. (Oxford Living Dictionary، ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ: https://en.oxforddictionaries.com/definition/communication

د بیړني پلان جوړونه

د بیړني پلان جوړونه د مدیریت یوه وسیله ده چې د ناورین نه د راولاړ ګواښونه تحلیلوی او دمخه داسې اقدامات تر لاس لاندې نیسي تر څو بیړني حالت او د هغې نه احتمالي راولاړېدونکو انساني اغیزو ته اغېزمن ځواب ووایي. بیړني پلان جوړونه د اړتیا په وخت کې د اړونده لوبغاړو لپاره د کړنو کڅوړې، د واضح تعریف شوو اداري ونډو ، سرچینو ، د معلوماتو تحلیل او عملیاتي ترتیباتو سره رامینځته او همغږي کوي. او لوبغاړو ته اجازه ورکوي چې د ناورینونو په اوږدو کې راولاړېدونکې ستونزې تصور ، اټکل او حل کړي. (IFRC، ۲۰۱۷؛ UNIDSR، ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ:

IFRC، ۲۰۱۷: https://perma.cc/W۲BZ-U۹۲R

UNISDR, ۲۰۱۷: https://perma.cc/L۸۸V-۸EBA

راغوندوونکي / راټولوونکي کمربندونه/ پټۍ

د تسمو او پټیو هغه سیستم چې د کمربند په توګه کار کوي تر څو د زیانمن شوو دېوالونو بهر لوري ته د غورزېدو مخه ونیسي. . (Kelley, ۲۰۱۰, p. ۱۰).

بیشتر بخوانید: https://perma.cc/PNF۶-CEL۹ Contaminant

ککړونکی

ککړونکی د موزیم د توکو په تولګه کې هغه کیمیاوي یا بیولوژیکي موادو ته اشاره کوي چې د موزیم په توکو کې موندل شي او هغو کسانو ته چې دا توکي کاروي او یا یې ساتنه کوي احتمالي ګواښ

راولاړوي. ککړونکي شاید ذاتي وي لکه درانده فلزات چې د رنګ جوړولو په پوډرو کې شتون لري، لدې پرته ککړونکي شاید په سهوه سره وروسته کارول شوي وي او یا هم د درملنې په ډول لکه د کیمیاوي خوندیتوب لپاره، او یا د حشره وژونکو په توګه ترې کار اخیستل شوی وي. (د امریکا د متحده ایالاتو د کورنیو چارو وزارت، ۲۰۰۶، ص ۱).
نور دلته ولولئ: https://perma.cc/DX٥W-UJN٨

همغږي

همغږي د پایلو یا کړنو د ښه کولو لپاره د ګټه/دلچسپي لرونکو یا لوبغاړو تر منځ د ډله ایزو هڅو په اوږدو کې او یا هم د یوې ګډې مسلې، پېښې او شرایطو په ځواب کې لاس ورکونه/همکاري ده. (ICVA, n.d.).
نور دلته ولولئ: https://perma.cc/٧٤YY-٦٧A٢

کلتوري میراث

کلتوري میراث شاید د ژوند کولو طریقې په توګه تعریف شي کوم چې د ټولنې لخواء رامینځته شوی وي او د یو نسل نه بل نسل ته لېږدول کیږي چې پدې کې دودونه، کړنې، ځایونه، شیان او هنري څرګندونې او ارزښتونه یادولی شو. ډېری وختونه کلتوري میراثونه د ملموس او غیر ملموس په توګه پېژندل کیږي. (ایکوموس، ۲۰۰۲).

د کلتوري میراث شتمني

د کلتوري میراث شتمني هغه توکی یا ځای دی چې ارزښت یې په یوه ټولنه، ملت، پوهې او کلتور کې د هغه د ارزښت پر بنسټ ولاړ وی . د دې ارزښت د دې د تجملی ، تاریخي، ساینسي، ټولنیز یا معنوي ارزښت نه سرچینه اخلي. یوه میراثي شتمني شاید ملموسه یا غیر ملموسه وي. (Resource Planning and Development Commission، ۲۰۰۳).
نور دلته ولولئ: https://perma.cc/CNS٧-SZNA

زیان

فزیکي زیان چې د یو شي ارزښت، ګټورتیا، یا نورمال فعالیت اغېزمن کوي. (Oxford Living Dictionary، ۲۰۱۷).
نور دلته ولولئ: https://perma.cc/٨SYQ-٥XGA

د زیان تشخیص/ارزونه

د زیان تشخیص/ارزونه د یوې حادثې یا طبیعي پېښې له امله د رامینځته شوي زیان په ساحه/ځای کې لومړنۍ ارزونه او مستند کول دي. د زیان ارزونه د زیان کچه او هغه څه چې تبدیلېدای، رغاول کېدای او یا ژغورل کېدای شي ثبت او په ګوته کوي. دا د ترمیم، تبدیلولو او یا د بیا

رغاوني لپاره د اړین وخت د اټکل کولو لپاره هم کارول کېدا شي. دا د بېړني ځواب ورکوونکو/ غبرګون ښودونکو لخوا د اغيزمن ځواب/غبرګون په ډول اړين دی. (Office of Disaster Management and Preparedness، ۱۳۹۲).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/PUJ۶-Z۴۲۵

ناورين

د يوې ټولنې د فعاليت جدي اغيزمنتيا چې پراخ انساني، مادي، اقتصادي يا محيطی/چاپيريالي زيانونه او اغېزې په خپله غېږه کې رانغاړي او د کومو مقابله چې د اغيزمنې شوې ټولنې لخواء د خپلو سرچينو په کارولو سره د هغې د وس نه پورته وي. (UNISDR، ۲۰۰۹، ص ۹).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/M۴۸۵-TB۹۶

د ناورين ګواښ

د ژوند له لاسه ورکولو احتمال، ټپي توب، او ويجاړه شوې يا زيانمنه شوې شتمنۍ کوم چې يو سيستم يا يوې ټولنې ته په يو ځانګړي وخت کې پېښېدای شي چې د ګواښ د يو عامل، زيان منني او د ظرفيت جوټتوب يې په اټکلي ډول ترسره کيږي. (United Nations General Assembly، ۲۰۱۶، ص ۱۴).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/TR۴۲-CA۹D

مستند سازي

مستند سازي يو تشريحي متن يا بصري مرستندويه مواد دي چې د يو شي ، ډيزاين ، مشخصاتو/ ځانګړتياوو ، لارښوونو او يا د کړنلارو د تعريفولو يا تشريح کولو لپاره کارول کيږي. د يو فعاليت په توګه دا د اسنادو په سيستماتيکي راټولونې او ارشيف کولو باندې اطلاق کيږي چې په راتلونکې کې د کارولو لپاره خوندي کيږي. (UNECE, ۲۰۰۰, p. ۱۲; Letellier, ۲۰۰۷, p. xv).

نور دلته ولولئ:

UNECE، ۲۰۰۰: https://perma.cc/NG۴Z-V۷YE

Letellier، ۲۰۰۷: https://perma.cc/QW۳W-FA۹U

بيړني حالت

يوه نابېره او معمولا نااټکل شوې پېښه چې د هغې د منفي پايلو د کمولو/راټيټولو لپاره د بيړني اقداماتو د تر سره کول اړين بلل کيږي. (UNDHA ۱۹۹۲). که چېرته دا د نفوس لويه برخه اغېزمنه کړي چې د پراخه زيانونو اړونکي وي نو دا ستر بيړني حالت نومول کېدای شي. په داسې شرايطو کې، سيمه ايز حکومت شايد بهرنۍ مرستې ته اړتيا ولري چې ډېرې اداري پکې شاملې وي. په ستر بيړني حالت کې شايد مادي او غير مادي کلتوري ميراثونه ډير زيانمن شوي وي. د بېلګې په توګه په نيپال کې د ۲۰۱۵ کال زلزله.

يو پېچلی بيړنی حالت هغه بشري کړکېچ ته ويل کيږي چې د امنيتي ګواښونو، سياسي او مدني ګډوډۍ،

او د بشري مرستو په وړاندې خنډونو سره مل وي. پېچلي بيړني حالات څو لامله وي او همغږي يې نړيوالو غيرګونونو ته اړتيا لري، کوم چې د يوې ادارې له واک او ظرفيت څخه بهر وي. ډېرې وختونه، پېچلي بيړني حالتونه د نابېره پېښېدونکو بيړني حالتونو پرتله ډېره اوږده دوره لري.

په پېچلي بيړني حالاتو کې شايد د کلتوري ميراثونو په قصدي توګه ويجاړول هم شامل وي چې بېلګې يې د عراق، سوريې، سومالیې او مالي په وروستيو شخړو کې ليدل کيږي. د ملګرو ملتونو په سيستم کې، يو ستر يا پېچلی بېړنی حالت معمولا د دريمې (۳) درجې بيړني حالت په توګه طبقه بندي کيږي. يوځل چې دا حالت اعلان شي، يو داسې ميکانيزم رامنځته کوی چې د ملګرو ملتونو ټول سيستم پکې شامليږي.

(۲درجه يا L۲) بيړنی حالت پر هغه بيړنی حالت باندې اطلاق کيږی چې ډېر پراخه او شديد نه وی او کېدای شي د ملګرو ملتونو څخه يو څه مرستې ته اړتيا ولري، پداسې حال کې چې لمړی درجه يو محلی/ ځايي بيړنی حالت دی، چې د يو هيواد لخواء د بهرنۍ مرستې پرته مديريت کېدای شي.

نور دلته ولولئ:

IASC, ۱۹۹٤: https://perma.cc/۹۷۳S-۷TEU

IASC, ۲۰۱۲: https://perma.cc/CQU۷-FLK۲

IFRC, ۲۰۱۷: https://perma.cc/X۸XD-HBC٦

UNDHA, ۱۹۹۲: https://perma.cc/F٥AP-ACVD

د بيړني غبرګون همغږي کوونکی

د بيړني غبرګون همغږي کوونکی هغه چا ته ويل کيږي څوک چې د بيړني حالت په اوږدو کې د ټولو غبرګونونو/ځوابونو او بيا رغاونې د فعاليتونو د همغږۍ دنده لري. (Dorge & Jones، ۱۹۹۹، ص ٤).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/QZ۷N-BRCK

د بيړني حالت د مديريت سيستم

د يو داسې سيستم شتون کوم چې د سرچينو د تنظيم او مديريت ورتيا او د مسوليتونو په ګوته کول رامينځته کوي تر څو د بيړني حالت ټولو اړخونو ته په ځانګړي توګه تياري، غبرګون او بيا رغاونې ته اغېزمن ځواب وويل شي. (UNISDR، ۲۰۰۹، ص ۱۳).

بيشتر بخوانيد: https://perma.cc/۸٥M٤-٦TB۹

لومړنی ځواب ورکونکی/غبرګون ښودونکی

هغه کس چې بيړني حالت ته د ځواب ورکولو/غبرګون ښودلو د هغې مسولې ډلې غړی وي چې د پېښې يا د بيړني حالت ځای (صحنې) ته سمدلاسه د مرستې رسونې لپاره ځان رسوي. (Merriam- Webster.com، ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/٦CW٤-VCTE

د جغرافیایي معلوماتو سیستم (GIS)

د جغرافیایي معلوماتو سیستم (GIS) یوه کمپیوټري وسیله ده چې د نقشو، کرو، راپوروړنو او چارټونو په بڼه د اړیکو، نمونو او میلاناتو د پوهېدلو لپاره د جغرافیایي معلوماتو ټولې بڼې مجسم کوي، پوښتې یې ، تحلیل/شننه او ترجماني یې کوي. (ESRI, ۲۰۱۸; National Geographic Society، ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ:

ESRI، ۲۰۱۸: TGSU-https://perma.cc/W۳R۹

National Geographic Society, ۲۰۱۷: PRHP-https://perma.cc/XU٤۳

خطر/ګواښ

یوه پدیده، یو شی ، فعالیت یا حالت چې خطرناک ګڼل کیږي او د ژوند له لاسه ورکولو، ټپي کېدو یا نورو روغتیایي اغېزو، د ملکیت زیان، د معیشت د وسایلواو خدماتو له لاسه ورکولو، د ټولنیزې او اقتصادي ګډوډۍ، یا د چاپیریال د زیان سبب/لامل کېدای شي.(UNISDR، ۲۰۰۹، مخ. ۱۷).مراجعه وکړئ: د انسان پلاس د جوړ شوي ګواښ له امله رامینځته شوی بېړنی حالت او د طبیعي ګواښ له امله رامینځته شوی بیړنی حالت

نور دلته ولولئ:

IASC، ۲۰۱۱: https://perma.cc/۸۵SP-HKW٦

IFRC، ۲۰۱۷: https://perma.cc/WP۷R-ELK۸

UNISDR، ۲۰۰۹: https://perma.cc/۸۵M٤-TB۹٦

پېښې ته د غبرګون ناظم

هغه کس ته ویل کېږي څوک چې د پېښو سره تړلو ټولو فعالیتونو په ګډون د ستراتیژیو او تاکتیکونو د جوړولو، د سرچینو د برابرولو او توزیع کولو/وېشلو مسولیت پر غاړه لري. د پېښې قوماندان د پېښې په تړاو د عملیاتو د ترسره کولو عمومي واک او مسؤلیت پر غاړه لري او د پېښې په ځای کې د پېښې په تړاو د ټولو عملیاتو د مدیریت مسولیت لري. (FEMA، ص ٥).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/CF۹H-D٤٦٢

غیر ملموس کلتوري میراث

غیر ملموس کلتوري میراث هغه کړنې، نظریات، څرګندونې، پوهه، مهارتونه، وسایل، شیان، اثار او کلتوري ځایونه احتوا کوی چې یوه ځانګړی ټولنه، ډله یا افراد یې د خپل کلتوري میراث د یوې برخې په توګه پېژني. دا له یو نسل څخه بل نسل ته لېږدول کیږي او په دوامداره توګه د ټولنو لخوا د دوی د شاوخوا چاپیریال او تاریخ سره د تعامل په ځواب کې بیا/د سره تعریف کیږي، او پدې توګه، د هویت او دوام احساس رامینځته کوي چې کلتوري تنوع او انساني خلاقیت ته درناوی هڅوي. دا

ډول میراث د شفاهي دود، رواجونو، ژبې، د هنري کړنو د تر سره کولو، مراسمو او د خوشالۍ محفلونو، مشهورو سپورتونو، خواړو او د پخلي د هنرونو، دودیزو درملو او دوا جوړونې، دودیزو صنایعو او ورسره تړلو د تولید مهارتونو، او هغه پوهه او کړنې چې طبیعي چاپېریال پورې تړاو لري، له لارې څرګندیږي. (ICOMOS, ۲۰۰۲; UNESCO, ۲۰۰۳).

نور دلته ولولئ: یونسکو: perma.cc/http://XCPV-ZXN۵

د توکو لست

د اوسنیو شتمنیو او سرچینو د توکو لست : د بېلګې په توګه د یو کس یا سازمان د دارایي (منقول او غیر منقول) لست. (دیکشنیری مریم ویبستر، ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/V۲C۸-YBA۹

بار (وزن)

هغه قوه چې په یو جسم باندې د متراکم وزن یا په عمودي سطحو باندې د باد د فشار له کبله واریدیږي. (مریم ویبستر، ۲۰۱۷).

د دې تعریف پر بنسټ، دا ممکنه ده چې د بار مختلف ډولونه په ګوته کړو:

- **ثابت بارونه**؛ . دا ورو وده کوي او په ثابت ډول عمل کوي.
- **مړه یا دایمي/همیشني بارونه**؛ پدې کې د یو معماري جوړښت/ساختمان لویې برخې د خپل بار سره شاملې دي ، د بیلګې په توګه: ستنې، محرابونه/طاقونه، بشونه، او ګنبدې. په ټوله کې پدې ډول کې ټول هغه عناصر شامل دي کوم چې ثابت دي.
- **ژوندي بارونه**؛ دا متغیر بارونه دي چې د معمارۍ ساختمان د فعالیت او هدف سره تړلي دي. په دې کټګورۍ کې خلک، فرنیچر، واوره او نور شامل دي.
- **متحرک/خوځنده بارونه (دینامیک)**. دا په متحرک/خوځنده ډول عمل کوي او ناڅاپه وده کوي، لکه باد یا زلزلې. دوی د ډیری ودانیو د نړېدو لامل دي. (لیوی و سلوادوری، ۱۹۹۲، صص ۲۶۹-۲۷۶).

د بار لار

هغه لار چې د هغې پواسطه د یو قالبي جوړښت/ساختمان بار بنسټونو/بنیادونو ته لېږدول کیږي. (Jamal، ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/KQE-XVQP۴

د انسان پلاس د جوړ شوي ګواښ له کبله رامینځته شوي بیړنی حالت

د انسان پلاس د جوړ شوي ګواښ له کبله رامینځته شوي بیړني حالات هغه پېښې دي چې د انساني کړنو له امله رامینځته کیږي او په خلکو او چاپیریال باندې د پام وړ اغېزه لري. د بېلګې په توګه: اتومي او پر وړانګو-ولاړې پېښې، د کیمیاوي موادو کارول/خپرول، په ډاګ بدلونه (یو ځای پر ډاک بدلول)، د چاپیریال ککړتیا، شخړې، پراخه خپرېدونکي ساري ناروغۍ او اورونه.

(ICDO، ۲۰۱۷؛ UNISDR ۲۰۱۸).

نور دلته ولولئ:

ICDO، ۲۰۱۷: http://www.icdo.org/en/disasters/

UNISDR، ۲۰۱۸: https://perma.cc/۶PKN-W۹ND

د طبیعي ګواښ له کبله رامینځته شوی بیړنی حالت

د طبیعي ګواښ له امله رامینځته شوي بیړني حالات د طبیعي پېښو له امله رامینځته کیږي چې ټولنه ، اقتصاد او یا د یوې سیمې زیربناوې په جدي توګه تر اغېزې لاندې راولي. د نفوس د زیان منني او د ځایي غبرګون د ظرفیت په پام کې نیولو سره، طبیعي پېښي بشري ننګوني او ستونزې رامینځته کوي. بېلګې یې عبارت دي له: زلزلې، سونامي، توپان، سیلابونه، د ځنګلونو اورونه، د اور غورځونکو فعالیت ، د ځمکي ښویدنه او وباء/طاعون. (IFRC، ۲۰۱۷؛ IASC، ۲۰۱۱).

نور دلته ولولئ:

IFRC، ۲۰۱۷: https://perma.cc/WP۷R-ELK۸

IASC، ۲۰۱۱: https://perma.cc/۶HKW-۸۵SP

اضافي بار

کله چې یو بار د هغې کچې نه چې یو ځانګړی ساختمان یې زغملی شي لوړ وي، دا یو اضافی بار دی . دا د یو جوړښت د کاره د غورځېدو لامل کېدای شي.

نور دلته ولولئ:

Merriam-Webster، ۲۰۱۷: https://perma.cc/۳BWH-FSC۴

Levy & Salvadori، ۱۹۹۲: https://perma.cc/B۳XW-HJ۴F

د سولې رامینځته کول

د تاو تریخوالي نه د ډکو شخړو د مخنیوي او د سولې د بنسټیز کولو لپاره د نړیوالو او ملي لوبغاړو کړنې چې د وسلوالې شخړې د نه شتون او د مشارکتي سیاست د یو څرک په توګه بلل کېدای شي او کوم چې د سولې د تامین لپاره د نړیوالو فعالیتونو په نه شتون کې جاري ساتل کېدای شي. (Call & Couzens, ۲۰۰۷ cited in Bailey et al., ۲۰۰۹, p. ۸).

نور دلته ولولئ:

https://perma.cc/۹۲۷F-UPE۲

د عکاسۍ پواسطه د سروې کولو یا نقشي جوړولو میتود

د ډیجټلي عکاسۍ په کارولو سره د یو شي، یادګار یا منظرې د دقیقي اندازې اخیستلو میتود فوټوګرامیټري بلل کیږي. په هر چوکاټ کې د انځورونو د متعادل کولو لپاره د مرجع نښانه کوونکي د پخو نقطو په ډول کارول کیږي. کله چې د درې اړخیز سکین کولو سره یوځای وکارول شي،

فوټوګرامیټري د ډېرې لوړې کچې د سکین کولو دقیق معلومات رامینځته کوي. (Cultural Heritage Imaging, ۲۰۱۸).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/Z٤YF-WWSW

د لومړیتوبونو تعینول/ټاکل

د لومړیتوبونو د تعینولو/ټاکلو معنی دا ده چې شیان او فعالیتونه د هغوی د نسبي ارزښت له مخې یو پر بل پسې سر ته ورسوو. (Oxford Living Dictionary، ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/۲UKN-۲Z٤V

بیا رغاونه

د بیا رغونې له لارې د یو نه پایېدونکي ځای، منظرې، ودانۍ، ساختمان یا د یو شي د نقل جوړولو عمل یا پروسه چې موخه یې په یو ځانګړي وخت او تاریخي ځای کې د هغه شي د بڼې نقل کول وي. (Tolles et al., ۲۰۰۲, p. ۱۲۰).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/٦TCW-WUPX

اصلي حالت ته بېرته راګرځول

په راتلونکي کې د واقع کېدونکي ناورین د ګواښ/خطر د مخنیوی، یا د هغه د کمولو په موخه د ناورین نه د یوې اغېزمنې شوې ټولنې د معیشت او روغتیا، همدارز د اقتصادي، فزیکي، ټولنیزو، کلتوري او چاپیریالي شتمنیو، سیستمونو او کړنو/فعالیتونو بېرته په خپو درول یا ښه کول چې د پایدار پرمختګ او د (چې بېرته یې جوړوئ، تر پخوا یې غوره جوړ کړئ) د اصولو سره سمون ولري. (UNISDR، ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/L۸۸V-۸EBA

بیا په کار اچونه

د ناورین نه د یوې اغېزمنې شوې ټولنې د فعالولو لپاره د بنسټیزو خدماتو او تاسسیاتو بیا په خپو درول. (UNISDR، ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/L۸۸V-۸EBA

ځواب/غبرګون

د ناورین پر مهال یا په ناورین پسې سمدلاسه وروسته د بېړنیو خدماتو او عامه مرستې چمتو کول تر څو ژوند وژغورل شي، روغتیایي اغېزې راکمې کړی شي، د خلکو خوندیتوب ډاډمن شي او د ناورین نه د اغېزمن شوو خلکو اساسي اړتیاوې پوره کړی شي. (UNISDR, ۲۰۰۹, pp. ۲٤-۲٥).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/٦TB٩-۸٥M٤

بېړته په خپو درونه

د یو ملکیت د شکل او ځانګړتیاوو په دقیق ډول د نقل جوړولو پروسه، کوم چې په یو ځانګړي وخت کې د دغه ملکیت د نورو تاریخي دورو د ځانګړتیاوو په لرې کولو (حذف کولو) او د بېرته په خپو د دروني دورې څخه د ورک شوو ځانګړتیاوو د بیا رغاونې په بڼه راڅرګندیږي. د مېخانیکي، برېښنایي او نلدوانۍ سیستمونو او نورو هغو کارونو چې کوډ ته اړیتا لري محدود او حساس لوړول ترڅو ملکیتونه بیا فعال کړي ، د بېرته په خپو دروني پروژې لپاره مناسبه کارونه ده. (Tolles et al., ۲۰۰۲, p. ۱۲۰).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/WUPX-TCW٦

خطر/ګواښ

په بېړنیو حالاتو کې ګواښونه په اصل کې د خلکو په ژوند، د کلتوري میراثونو په بېلابېلو اړخونو/ ابعادو او اړوندو ارزښتونو احتمالي منفي اغیزې دي. ګواښونه د ساحې/موزیمونو او د هغې د انتقال وړ (منقول) او جوړ شوي (غیر منقول) کلتوري میراث بېلابېلو اړخونو/ابعادو ته د احتمالي ګواښونو او موجوده زیان منني په کتلو سره جوت کیږي. ګواښونه د پېښې د احتمالي رامنځته کېدو او د دې د منفي اغېزو د ترکیب په توګه هم تعریف شوي دي. (UNIDSR, ۲۰۰۹, p. ۲۵).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/M٤-٨٥TB٩-٦

د خطر/ګواښ تشخیص/ارزونه

په یوې کړنلارې (میتودولوژي) ولاړ هر اړخیزه قضاوت چې فرهنګي میراثونو ته د ګواښ ماهیت او کچه د احتمالي/بالقوه خرابېدني او زیان اړونې د لاملونو په شننه او د زیان منني د موجوده وضعیت په ارزوني سره کوم چې په ګډه کولای شي د ګواښ سره مخ خلکو، ملکیت، خدماتو، معیشت، او چاپیریال چې دوی پرې تکیه کوي او اړونده میراثي ارزښتونو ته زیان واړوي، جوته کوي. (آبارکز و مورشد، ۲۰۰۴؛ UNISDR، ۲۰۱۵).

نور دلته ولولئ:

Abarquez & Murshed, ۲۰۰٤: https://perma.cc/PU٢-V٥٧Q-٢

UNISDR, ۲۰۱٥: https://perma.cc/M٤-٨٥TB٩-٦

د خطر/ګواښ مدیریت

د احتمالي/بالقوه زیان د کمولو لپاره د ناڅرګند حالت د مدیریت کولو سیستماتیک چلند او تمرین. (UNISDR, pp. ۲٦-۲۷).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/M٤-٨٥TB٩-٦

خوازه

هغه لنډمهاله جوړښت چې د ودانیو د جوړولو یا ترمیمولو په اوږدو کې د خلکو او توکو د استوار

ساتلو لپاره کارول کیږي. (el-Habashi، ۲۰۱٦).

ملاتړی جوړښت/پشتي

د ښویېدنې یا غورځېدنې نه د مخنیوي لپاره ملاتړی جوړښت/پشتي. (Merriam-Webster.com، ۲۰۱۷).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/QK۵P-TLYX

د ملاتړي جوړښت/پشتۍ کارونه

د یوې ودانۍ یا د یوې ودانۍ د ځینو داسې برخو چې توازن/تعادل یې د لاسه ورکړی وي، د ملاتړي جوړښت/پشتۍ په کارولو سره خوندي کول تر څو د ودانۍ بار ځمکې ته پداسې ډول ولېږدول شي چې د ودانۍ د برخو او سیستمونو موجوده ټولګه اغېزمنه نشي. د ملاتړي جوړښت/پشتۍ کارونه کېدای شي عمودي وي، په زاویه کې وي (مایله وي) او یا افقي وي. (el-Habashi، ۲۰۱۷).

بدیل تعریف:

دا د بې ثباته جوړښتونو کوم چې د زیانمن کېدو، ویجاړېدو/غورزېدو، یا قسماً د ویجاړېدو/غورزېدو د ګواښ سره مخ وي لپاره د لنډمهاله ملاتړ په توګه تعریف شوی او د ملکیت، کارګرانو او خلکو د خوندیتوب لپاره اړین ثبات چمتو کوي. «د ملاتړي جوړښت/پشتۍ کارولو سیستم د دوه ګوني قیف په څیر دی. دا په خپلي پورتنۍ برخې/سرونو سره بار راټولوي، پایو ته یې لېږدوي او بیا یې په خوندي ډول په لاندیني ملاتړ کوونکي جوړښت وېشي. (FEMA، ۲۰۰۹).

نور دلته ولولئ: Q۵QU-https://perma.cc/WF۲۸

اهمیت /ارزښت

د یو شي یا د شیانو د یوې مجموعې/ټولګې یا دود معنی او ارزښت او هغه څه چې دا باارزښته/مهم کوی. اهمیت هغه تاریخي، تجملي ، علمي او ټولنیز ارزښتونه دي چې د کلتوري میراث یوه شتمني یې د تېرو، اوسنیو او راتلونکو نسلونو لپاره لري. (Russell & Winkworth، ۲۰۰۹).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/GJ۸G-ERAN

باثباته کول

یوه طریقه یا کړنه چې د یو غیر خوندي، زیانمن شوي، یا خراب شوي کلتوري میراث د وجودي سالمتیا (یو پارچګۍ) د ساتنې او د لا نورې خرابتیا نه د خوندي کولو لپاره تر سره کېږي. د دې نه کېدای شي د لنډمهاله یا اوږدمهاله خوندیتوب د اقدام په توګه کته واخیستل شي. (US National Park Service، ۲۰۱۵).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/EVW-LK۹W۴

ګټه/دلچسپي لرونکي

ګټه/دلچسپی لرونکي هغه خلک دي ځوک چې په یوه پروژه کې مستقیمې یا غیر مستقیمې ګټې او دلچسپي لري یا ځوک چې د مداخلې (د پروژې) د کړنو پلې کېدل او پایلې تر اغېزې لاندې راولي او یا یې تر اغېزې لاندې راځي. په عمومي ډول پدې کې هغه افراد، او د ټولنو، بنسټونو او موسساتو استازي چا چې د پروژې په ساحه کې پانګونه کړې وي شاملیږي. ګټه لرونکي معمولاً په درېوو لویو ډولونو/کټګوریو وېشل کیږي، لومړني، دوومي، او کلیدي. (IUCN, n.d.; IFRC, ۲۰۱۰, pp. ۱۶-۱۷).

- **لومړني ګټه/دلچسپي لرونکي**: دا هغه خلک دي چې تر ډېره بریده پر اغېزمن شوي کلتوري میراث باندې تکیه، یا نېغ په نېغه ورسره تړاو لري او لدې کبله د دی احتمال شته چې د پروژې په ساحه کې د مداخلې/کړنو نه په مثبت یا منفي ډول اغېزمن شي. د بېلګې په ډول، د یوې ځانګړې ساحې سره تړاو لرونکي مذهبي ټولنې، د ځایي خلکو هغه ډلې چې په اړونده ملکیت کی یو ډول حق ولري او هغه ټولنې چې د خپل معیشت د یوې برخې په توګه د کلتوري میراث په سرچینو باندې تکیه لري.
- **دویمي/ثانوي ګټه/دلچسپي لرونکي**: دا هغه خلک دي چې نېغ په نېغه پر اغېزمن شوي کلتوري میراث باندې تکیه او تړاو نلري، مګر د اغېزمن شوي کلتوري میراث د مدیریت په څرنګوالي او ګټه اخیستنه/کارونه کې د پام وړ دلچسپي لري. دوی په یوه پروژه کې ګټې لري خو په سرچینو باندې محدود نفوذ او واک لري. د ثانوي ګټه لرونکو بیلګې غیر دولتي موسسې، تعلیمي موسسې او خصوصي سکتور دي.
- **کلیدي ګټه/دلچسپي لرونکي**: دا هغه خلک دی چی په هغه کړو وړو باندی ډیر نفوذ لری چی اصلی حالت ته د ټولنی د بېرته راګرځېدنې لپاره تر سره کیږي او یا یې شتون حیاتي وي. په کلیدي ګټه لرونکو کې کېدای شي دولتي ادارې او وزارتونه، کلیدي سرچیني لرونکي او بسپنه ورکوونکي شامل وي.

نور دلته ولولئ :

IFRC، ۲۰۱۰: https://perma.cc/۳Q۸E-EU۷M

IUCN، n.d.: https://perma.cc/EG۶K-E۳TQ

دولت جوړونه

هغه داخلي پروسه چې د دولت او ټولنې د اړیکو لخواء لوړې ورکول کیږي (پر مخ وړل کیږي) او موخه یې د ظرفیت، ادارو/بنسټونو او د دولت د مشروعیت لوړول وی. (Bailey et al., ۲۰۰۹, p.۸).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/۹۲۷F-UPE۲

پایښودنکي/پایدار پرمختګ

هغه پرمختګ چې د اوسني وخت اړتیاوې پداسې ډول پوره کوي چې د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره د راتلونکو نسلونو وړتیا، اغېزمنه نکړي. (United Nations World Commission on Environment and Development، ۱۹۸۷).

نور دلته ولولئ: https://perma.cc/U۳SD-AKMZ

ملموس کلتوري میراث

ملموس کلتوري میراث په یوه ټولنه کې د تولید شوي، ساتل شوي او لېږدول شوي کلتور د فزیکي بڼو نه تشکیل شوی دی. د کلتوري ارزښت سره په ملتیا، ملموس کلتوري میراث کېدای شي په لاندې ډولونو ووېشل شي:

الف. غیر منقول کلتوري میراث: د ودانیو، کلیو، ښارګوټو، ښارونو او جوړښتونو په ګډون د انسانانو د استوګنې ځایونه.

ب. منقول کلتوري میراث: اسناد او ارشیف، هنري کارونه، لاسي صنایع، د موسیقی آلات، فرنیچر، د شخصي سینګار لپاره د جامو توکي، د مذهب، مراسمو او تجهیز او تدفین سره تړلې وسایل او میخانیکي سامان، او صنعتي سیستمونه.

نور دلته ولولئ:

UNESCO, ۲۰۰۳: http://perma.cc/۵ZXN-XCPV

UNESCO, ۲۰۰۹: https://perma.cc/۸SMV-۷PRG

انتقالي عدالت

انتقالي عدالت دواړه، قضايي او غیر قضايي پروسې او میکانیزمونه دربر نیسی لکه: څارنوالي نوښتونه، حقایقو ته د لاسرسي حق د لاسته راوړلو لپاره د اسانتیاوو برابرول، د خسارې د جبران د لاسته راوړلو حق، او د ملی مشورو د بنسټونو اصلاحات او نور. (United Nations Secretary-General، ۲۰۱۰، ص۲).

نور دلته ولولئ : https://perma.cc/A۸H۵-DPTK

زیان منته

د یوې ټولنې ځانګړتیاوې او شرایط، سیستم یا شتمنې چې دغه ټولنه د یو ګواښ زیان اړونکو اغېزو ته بربندوي. فکتورونه کېدای شي فزیکي، ټولنیز، اقتصادي او چاپیریالي وي. زیان منته ممکن په یوه ټولنه کې، او د وخت په تېرېدو سره، د پام وړ بدلون ومومي. (UNIDSR, ۲۰۰۹, p. ۳۰).

UNIDSR: https://perma.cc/۴M۵۸-۹TB۶

حوالي/سرچيني

Field Practitioners’ Handbook, Community- .۲۰۰٤ .Abarquez, I. & Murshed, Z Based Disaster Risk Management. Thailand, Asian Disaster Preparedness -۲۰۱٤/doc/Center. Available at: https://www.adpc.net/igo/category/ ID٤۲۸ .[۲۰۱۸ April ۲۹ ۱۲handbk.pdf [Accessed-xCSf٧I-ADPC

همېشنی انټرنیټي پته: **V٥٧Q-۲PU۲/https://perma.cc**

.Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency ICS Glossary. Washington, DC, United States Department of Homeland .۲۰۱٧ Security. Available at: https://training.fema.gov/emiweb/is/ icsresource/assets/ .[۲۰۱٧ June ۲ icsglossary.pdf [Accessed

همېشنی انټرنیټي پته: **https://perma.cc/CF۹H-D٤٦۲**

Building an Emergency Plan: A Guide for .۱۹۹۹ .Dorge, V. & Jones, S.L Museums and Other Cultural Institutions. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/ publications_ November ۱٤ resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed .[۲۰۱٧

همېشنی انټرنیټي پته: **https://perma.cc/QZ٧N-BRCK**

The Salvation of Mosul. Smithsonian Magazine. Washington, .۲۰۱٧ .Hammer, J DC, Smithsonian Institution. Available at: https://www. smithsonianmag.com/ .[۲۰۱٧ December ۲٤ Accessed] /۱۸۰۹٦٤٧٧۲-history/salvation-mosul

همېشنی انټرنیټي پته: **https://perma.cc/B٧YF-NA۲S**

What is the Cluster Approach? New .۲۰۱٧ .Humanitarian Response York, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Available at: https://www.humanitarianresponse.info/en/about-clusters/what- .[۲۰۱٧ December ۲٤ is-the- cluster-approach [Accessed

همېشنی انټرنیټي پته: **YFMG-https://perma.cc/TRD٥**

Definition of Complex Emergencies. .۱۹۹٤ .Inter-Agency Standing Committee November ۳۰ ,Inter-Agency Standing Committee Working Group XVIth Meeting Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https:// ,۱۹۹٤ pdf.٤_interagencystandingcommittee.org/system/files/ legacy_files/WG۱٦ .[۲۰۱٧ June ۲ [Accessed

همېشنی انټرنیټي پته: **٧TEU-۹٧۳S/https://perma.cc**

IASC Operational Guidelines on the .۲۰۱۱ .Inter-Agency Standing Committee Protection of Persons in Situations of Natural Disasters. Washington, DC, The Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at: https://docs. ۲۰Guidelines. pdf [Accessed٪unocha.org/sites/dms/Documents/Operational .[۲۰۱۷ April ۲۷

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/۸۵SP-HKW٦

Humanitarian System-Wide .۲۰۱۲ .Inter-Agency Standing Committee Emergency Activation: Definition and Procedures. Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https://interagencystandingcommittee. ۲۰٪۲۹٪۳ ۲۰٪۲۸Level٪۲۰٪۲۰System-Wide٪.۲/org/system/files/legacy_files .[۲۰۱۷ June ۲ pdf [Accessed.۲۹٪۲۸۲۰Apr۱۲٪۲۰٪Activation

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/CQU۷-FLK۲

International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural First Aid to Cultural Heritage in Times of Crisis .۲۰۱۸ .(Property (ICCROM (FAC). Rome, ICCROM. Available at: https://www.iccrom.org/ section/disaster- ۱۷ resilient-heritage/first-aid-cultural-heritage-times-crisis-fac [Accessed .[۲۰۱۸ January

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/EEK۹-MEZK

Disasters. Geneva, International .۲۰۱۷ .International Civil Defence Organisation Civil Defence Organisation. Available at: http://www.icdo. org/en/disasters/ .[۲۰۱۷ June ۲ [Accessed

ICOMOS .۲۰۰۲ .(International Council on Monuments and Sites (ICOMOS International Cultural Tourism Charter, Principles and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance. Charenton-le-Pont, .ICOMOS International Cultural Tourism Committee

International Council of Voluntary Agencies. n.d. Definition of Humanitarian Coordination. Geneva, International Council of Voluntary Agencies. Available at: https://ngocoordination.org/content/definition-humanitarian- coordination .[۲۰۱۷ April ۲٦ [Accessed

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/٦۷A۲-۷٤YY

.۲۰۱۷ .International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Complex/Man-Made Hazards: Complex Emergencies. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: http://www. ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/ about-disasters/definition-of-

.[٢٠١٧ June ٢ hazard/complex-emergencies/ [Accessed

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/X٨XD-HBC٦

.٢٠١٧ .International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Disaster and crisis management. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: http://www.ifrc.org/en/ what-we-do/ .[٢٠١٧ June ٨ disaster-management/ [Accessed

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/WP٧R-ELK٨

Terremoto Centro Italia: procedure per .٢٠١٦ .Italian Civil Protection Department la messa in sicurezza dei beni culturali (Earthquake in Central Italy: Procedures for the Safeguarding of Cultural Assets). Rome, Italian Civil Protection Department - Presidency of the Council of Ministers. Available (in Italian) at: http://www. Accessed] protezionecivile.gov.it/jcms/en/view_ new.wp?contentId=NEW٥٩٧٩٤ .[٢٠١٧ June ٢

همپشنی انترنیتي پته: ٤H٢Q-SFUY/https://perma.cc

Recording, Documentation, and Information Management .٢٠٠٧ .Letellier, R for the Conservation of Heritage Places, Guiding Principles. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/ conservation/ publications_resources/pdf_publications/pdf/guiding_ principles.pdf [Accessed .[٢٠١٧ June ٢٢

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/QW٣W-FA٩U

L'Institut de Sauvegarde du Patrimoine National. n.d. Les bulletins de l'Institut de Sauvegarde du Patrimoine National. Haiti, l'Institut de Sauvegarde du Patrimoine National. Available (in French) at: http://www. mappinghaitianhistory. .[٢٠١٧ June ٢ com/new-page/ [Accessed

همپشنی انترنیتي پته: VPZH-https://perma.cc/NFP٥

Emergenza .٢٠١٧ .Ministry of Cultural Heritage and Activities and Tourism Terremoto e Beni Culturali. Rome, Ministry of Cultural Heritage and Activities and Tourism. Available (in Italian) at: http://www.beniculturali. it/mibac/ export/MiBAC/sito-MiBAC/Contenuti/MibacUnif/Comunicati/ visualizza_asset. .[٢٠١٧ June ٢ html [Accessed.١١٤٢٨٥٦٩٢٥_html

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/Z٧NE-UTHV

National Disaster Management .٢٠٠٥ .National Disaster Management Authority

New Delhi, Government of India. Available at: http://www.ndma. .۲۰۰۵ ,Act
.[۲۰۱۷ June ۲ pdf [Accessed.gov.in/images/ndma-pdf/DM_act۲۰۰۵

همېشنۍ انټرنيټي پته: **https://perma.cc/L۸٦C-E۳KS**

Definitions – Preservation Maintenance. .۲۰۱۷ .National Park Service
Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https://www.
.[۲۰۱۷ June ۲ nps.gov/dscw/definitionsdc_p.htm#preservmain [Accessed

همېشنۍ انټرنيټي پته: **٤EVW-LK۹W/https://perma.cc**

Damage Assessment. .۲۰۱۳ .Office of Disaster Management and Preparedness
Port of Spain, Government of the Republic of Trinidad and Tobago. Available
.[۲۰۱۷ June ۲۲ Accessed] ۷۰/at: http://www.odpm.gov.tt/node
همېشنۍ انټرنيټي پته: **٥۲Z٤-٦PUJ/https://perma.cc**

Oxford Living Dictionary. Oxford, Oxford .۲۰۱۸ .Oxford University Press
University Press. Available at: https://en.oxforddictionaries.com/ [Accessed
.[۲۰۱۸ January ۲۰

Out of Barracks: Civil-Military Relations in Disaster .۲۰۱٦ .Thapa, M
Management – A Case Study of Nepalese Army's Humanitarian Response
Earthquake in Nepal. San José, University for Peace. Available ۲۰۱٥ during
.[۲۰۱۷ June ۲ pdf [Accessed.at: https://www.upeace.org/uploads/file/Ideas۰۱

همېشنۍ انټرنيټي پته: **https://perma.cc/ZZ۲D-WLPG**

Internationally agreed .۱۹۹۲ .United Nations Department of Humanitarian Affairs
basic glossary of terms related to Disaster Management. Geneva, United
Nations Department of Humanitarian Affairs. Available at: http:// reliefweb.int/
-٥٦C٤C۰۰٦۲۲٥C۲ ۰۰٤DFD۳E۱٥B٦۹A٦۷C۱۲/sites/reliefweb.int/files/resources
.[۲۰۱۷ June ۲ pdf [Accessed.۱۹۹۲-dha-glossary

همېشنۍ انټرنيټي پته: **https://perma.cc/F٥AP-ACVD**

.(United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO
Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. .۲۰۰۳
Paris, UNESCO. Available at: https://ich.unesco.org/ en/convention [Accessed
.[۲۰۱۷ April ۲٦

همېشنۍ انټرنيټي پته: **٥ZXN-XCPV/http://perma.cc**

UNISDR .۲۰۰۹ .United Nations International Strategy for Disaster Reduction
Terminology on Disaster Risk Reduction. Geneva, United Nations International

_۷۸۱۷/Strategy for Disaster Reduction. Available at: http://www. unisdr.org/files
.[۲۰۱۷ June ۸ UNISDRTerminologyEnglish.pdf [Accessed

همېشنی انټرنیټي پته: https://perma.cc/۸۵M٤-۹TB٦

Terminology .۲۰۱۷ .United Nations Office for Disaster Risk Reduction
Capacity. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. –
Available at: https://www.unisdr.org/we/inform/terminology#letter-c [Accessed
.[۲۰۱۷ May ۵

همېشنی انټرنیټي پته: https://perma.cc/L۸۸V-۸EBA

Terminology .۲۰۱۷ .United Nations Office for Disaster Risk Reduction
Contingency Planning. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk –
Reduction. Available at: https://www.unisdr.org/we/inform/ terminology#letter-c
.[۲۰۱۷ May ۵ [Accessed

همېشنی انټرنیټي پته: https://perma.cc/L۸۸V-۸EBA

Words into Action .۲۰۱۸ .United Nations Office for Disaster Risk Reduction
Guidelines: Man-made and Technological Hazards. Practical considerations for
Addressing Man-made and Technological Hazards in Disaster Risk Reduction.
Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: https://
April ۲۹ manmadetechhazards. pdf [Accessed_۵٤۰۱۲/www.unisdr.org/files
.[۲۰۱۸

همېشنی انټرنیټي پته: https://perma.cc/W۹ND-PKN٦

.United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe
Terminology on Statistical Metadata. United Nations Statistical Commission .۲۰۰۰
and Economic Commission for Europe Conference of European Statisticians
Geneva, United Nations. Available ,۵۳ .Statistical Standards and Studies No
at: http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/ coded_files/UNECE_TERMINOLOGY_
.[۲۰۱۷ April ۲۷ EN.pdf [Accessed_۲۰۰۰_STAT_METADATA

همېشنی انټرنیټي پته: https://perma.cc/NG٤Z-V۷YE

لومړی قدم: د وضعیت تحلیل

.۲۰۱۳ .(Australia International Council on Monuments and Sites (ICOMOS
The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural
Burwood, ICOMOS. Available at: http://australia.icomos. .۲۰۱۳ ,Significance
pdf.۳۱,۱۰,۲۰۱۳-Adopted-۲۰۱۳-org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter
.[۲۰۱۷ June ۲۱ [Accessed

همپشنی انټرنیټي پته: UY٩U-https://perma.cc/ULL٩

Values and Heritage Conservation: .٢٠٠٠ .Avrami, E., Mason R. & de la Torre, M Research Report. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_ resources/pdf_publications/ .[٢٠١٨ January ١٨ pdf/valuesrpt.pdf [Accessed

همپشنی انټرنیټي پته: https://perma.cc/T٤PS-KNPC

Writing Effective Use Cases. New Jersey, Addison- Wesley. .٢٠٠١ .Cockburn, A .[٢٠١٨ April ٢٩ Accessed] ٢٤٦٥/Available at: http://alistair.cockburn.us/get
همپشنی انټرنیټي پته: ٨LKF-RYNJ/https://perma.cc

Department for International Development (DFID), n.d. Conducting Conflict Assessments: Guidance Notes. Available at: http://www.conflictrecovery. org/ .[٢٠١٨ January ٢٠ bin/dfid-conflictassessmentguidance.pdf [Accessed

همپشنی انټرنیټي پته: ٤HMN-https://perma.cc/XFC٩
IASC Operational Guidelines on the .٢٠١١ .Inter-Agency Standing Committee Protection of Persons in Situations of Natural Disasters. Washington, DC, The Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at:https://docs. Guidelines.pdf [Accessed ٢٠٪unocha.org/sites/dms/Documents/Operational .[٢٠١٧ April ٢٧

همپشنی انټرنیټي پته: ٦HKW-٨٥SP/https://perma.cc

.٢٠١٠ .International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Project/Programme Planning Guidance Manual. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva. Available at:http://www.ifrc.org/Global/Publications/monitoring/PPP-Guidance- Manual- .[٢٠١٧ May ٨ English.pdf [Accessed

همپشنی انټرنیټي پته: ٣Q٨E-EU٧M/https://perma.cc

.٢٠١٢ .International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Practical application of the recovery approach programme cycle. IFRC Recovery Geneva, International Federation of Red Cross .٢٠١٢ programming guidance /٤١١٠٤/and Red Crescent Societies. Available at: http://www.ifrc.org/ PageFiles .٢٠١٢٣٢٩٠٠٪-٢٠٪٢٠١٢ ٢٠٪٢٠guidance٪٢٠programming٪٢٠Recovery٪IFRC .[٢٠١٧ May ٨ pdf [Accessed

همپشنی انټرنیټي پته: https://perma.cc/L٨٨B-XKZM

.٢٠١٧ .International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Contingency Planning. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/preparing-for-disaster/disaster-preparedness-tools/contingency-planning-and-disaster-response-planning/ [Accessed ٨ June ٢٠١٧].

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/W٢BZ-U٩٢R

.٢٠١٧ .International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Disaster and crisis management. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: http://www.ifrc.org/en/ what-we-do/disaster-management/ [Accessed ٨ June ٢٠١٧].

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/WP٧R-ELK٨

International Union for Conservation of Nature (IUCN). Situation Analysis – An Approach and Method for Analysing the Context of Projects and Programme. Gland, International Union for Conservation of Nature. Available at: http://cmsdata.iucn.org/downloads/approach_and_method. pdf [Accessed ٩ April ٢٠١٧].

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/EG٦K-E٣TQ

Kelley, S.J. ٢٠١٣. Typhoon and Earthquake Damage Assessment of Cultural Heritage: Damage assessment from natural disaster on the islands of Cebu, Bohol, Samar and Leyte. Chicago, Stephen J. Kelly Preservation Architect/Engineer. Available at: http://www.kelleyaia-se.com/philippines- typhoon-and-earthquake-damage-assessment.html [Accessed ٢٠ January ٢٠١٨]

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/LJB٦-٣٥٩٢

Merriam-Webster. ٢٠١٧. Definition of Inventory. Springfield, Merriam- Webster, Incorporated. Available at: https://www.merriam-webster.com/ dictionary/inventory [Accessed ٣٠ June ٢٠١٧].

Pan American Health Organization (PAHO). ٢٠٠٩. Information Management and communication in emergencies and disasters. Washington, DC, Pan American Health Organization. Available at: https://reliefweb.int/sites/ reliefweb.int/files/resources/ PAHO_CommGuide_ -٧٥٣BA٣EC٩٨D٠AE٢١٨٥٢٥٧٦A٤٠٠٧٨B٩٠C ResponseTeams_dec٠٩.pdf [Accessed ٢٠ January ٢٠١٨].

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/BZQ٤-٤٦TA

Resource Planning and Development Commission. ٢٠٠٣. Understanding

Hobart. Department .۲۰۰۳ Heritage Assets. State of the Environment Tasmania of Justice, Government of Tasmania. Available at: http://soer. justice.tas.gov. .[۲۰۱۸ April ۲۹ index.php [Accessed/۷۳/copy/۲۰۰۳/au

همېشنۍ انټرنېټي پته: SZNA-https://perma.cc/CNS۷

UNISDR .۲۰۰۹ .United Nations International Strategy for Disaster Reduction Terminology on Disaster Risk Reduction. Geneva, United Nations International _۷۸۱۷/Strategy for Disaster Reduction. Available at: http://www. unisdr.org/files .[۲۰۱۷ June ۸ UNISDRTerminologyEnglish.pdf [Accessed
همېشنۍ انټرنېټي پته: ٦TB۹-۸٥M٤/https://perma.cc

A Community-based Approach in .۲۰۰۸ .United Nations Refugee Agency UNHCR Operations. Geneva, United Nations Refugee Agency. Available at: .[۲۰۱۷ May ۸ pdf [Accessed.٤۷f۰a۰۲۳۲/http://www.unhcr.org

همېشنۍ انټرنېټي پته: K٦٦V-https://perma.cc/DVF۲

The Nara Grid: An Evaluation Scheme Based on the Nara .۲۰۰۸ .Van Balen, K Available at:http:// .٤٥-۳۹ :(۳/۲)۳۹ ,Document on Authenticity. APT Bulletin The-Nara-Grid-An- -۲۰۰۸/۰۱/۲۰۱٦/orcp.hustoj.com/wp-content/uploads Evaluation-Scheme-Based-on-the-Nara-Document- on-Authenticity.pdf .[۲۰۱۸ January ۱۷ [Accessed

همېشنۍ انټرنېټي پته: https://perma.cc/DL۸A-E۳۲V

دوهم قدم: د پېښې څخه وروسته د ساحې د زيان او ګواښ ارزونه

Field Practitioners' Handbook, Community- .۲۰۰٤ .Abarquez, I. & Murshed, Z Based Disaster Risk Management. Thailand, Asian Disaster Preparedness -۲۰۱٤/doc/Center. Available at: https://www.adpc.net/igo/category/ ID٤۲۸ .[۲۰۱۸ April ۲۹ ۱۲handbk.pdf [Accessed-xCSf۷I-ADPC

همېشنۍ انټرنېټي پته: V٥۷Q-۲PU۲/https://perma.cc

Rapid Damage Assessment. Burnaby, BC Housing. .۲۰۱۸ .BC Housing Available at: https://www.bchousing.org/about/rapid-damage-assessment .[۲۰۱۸ February ۱۸ [Accessed

همېشنۍ انټرنېټي پته: ٥JFE-٦۸٦P/https://perma.cc

Protective Equipment for .۲۰۱۰ .Connecticut Technology Transfer Center Workers in Hurricane Flood Response. Connecticut, School of Engineering,

University of Connecticut. Available at: https://www.t٢center.uconn.edu/ pdfs/
.[٢٠١٨ February ٩ pdf [Accessed.٧-٢٠٢٠١٠٪٢٠BRIEF٪SAFETY

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/LG٢T-FTDZ

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency
Damage Assessment Operations Manual: A Guide to Assessing .٢٠١٦ .((FEMA
Damage and Impacts. Washington, DC, FEMA. Available at: https://www.fema.
a٣١eb٩٠a٢٧٤١e٨٦٦٩٩ef٣٤ce٢٠٦٩ -١٤٥٩٩٧٢٩٢٦٩٩٦/gov/media-library-data
.[٢٠١٨ January ٣١ pdf [Accessed.٦٦٣a/PDAManualFinal٦

همپشنی انترنیتي پته: ٨W٢P-https://perma.cc/B٣HC

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency
ICS Glossary. Washington, DC, FEMA. Available at: https:// .٢٠١٧ .((FEMA
٢ training.fema.gov/emiweb/is/icsresource/assets/icsglossary.pdf [Accessed
.[٢٠١٧ June

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/CF٩H-D٤٦٢

Building an Emergency Plan: A Guide for .١٩٩٩ .Dorge, V. & Jones, S.L
Museums and Other Cultural Institutions. Los Angeles, The Getty Conservation

Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/ publications_
November ١٤ resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed
.[٢٠١٧

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/QZ٧N-BRCK

What is GIS? California, Esri. Available at: http://www.esri.com/ .٢٠١٨ .Esri
.[٢٠١٨ February ٧ what-is-gis [Accessed

همپشنی انترنیتي پته: TGSU-https://perma.cc/W٣R٩

١٩٩٨e. reCollections: Caring for Collections .Heritage Collections Council
Across Australia – Managing People. Canberra, Heritage Collections Council.
_٥/Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/ reCollections
.[٢٠١٨ February ١٨ managing_people.pdf [Accessed

همپشنی انترنیتي پته: BJDW-https://perma.cc/RR٤٥

IASC Operational Guidelines on the .٢٠١١ .Inter-Agency Standing Committee
Protection of Persons in Situations of Natural Disasters. Washington DC, The
Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at: https://docs.

۲۰Guidelines. pdf [Accessed٪unocha.org/sites/dms/Documents/Operational
.[۲۰۱۷ April ۲۷
همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/٦HKW-٨٥SP

Methodology .۲۰۱۰ .(International Council on Monuments and Sites (ICOMOS Haiti ۲۰۱۰ ,۱۲ for Building Assessment and Mitigation following the January Earthquake. Paris, ICOMOS. Available at: http://www.r- dmuch.jp/en/project/ files/ICOMOS_ Haiti_Methodology.pdf/۳_itc/training_guide/sections/section .[۲۰۱۸ March ٦ [Accessed

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/QYZ۷-F۹۳W

.(International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC Disaster and crisis management. Geneva, IFRC. Available at: http:// .۲۰۱۷ .[۲۰۱۷ June ۸ www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/ [Accessed
همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/WP۷R-ELK۸

The Great East Japan Earthquake, .۲۰۱۱ .Japan ICOMOS National Committee Report on the Damage to Cultural Heritage. Tokyo, Japan ICOMOS National Committee. Available at: http://www.japan-icomos.org/ pdf/earthquake_ .[۲۰۱۸ April ۱۷ pdf [Accessed.۲۰۱۱۱۱۲۰_report

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/ZNL۷-٥QBL

off ۲۰۱۱ Damage Statistics (Summary of the .۲۰۱۲ .Kazama, M. & Noda, T ,the Pacific Coast of Tohoku Earthquake damage). Soils and Foundations -۱/Available at: https://ac.els-cdn.com/S۰۰۳۸۰۸۰٦۱۲۰۰۰۹٤۷ .۷۹۲-۷۸۰ :(٥)٥۲ ۷a۲-۹۰e۰-٤a۱۱-۰۹۹d-٥۳۳٦a۹ea=main.pdf?_tid-S۰۰۳۸۰۸۰٦۱۲۰۰۰۹٤۷-s۲,۰ ۷۳٤۰۷c۲fab۷۸۷۷a۸c۳a٦۲۷۳e۲f۱addb٦_۱٥۲۳۲۱۱۲۷۲=۷۹e٥e۷c۰f&acdnat .[۲۰۱۸ April ۱٦ Accessed]

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/Y٤M۹-XE۷R

Natural Disaster and Heritage Tourism: A ,۲۰۱٦ .Kunwar, R.R. & Chand, U Study on the Impacts of Earthquake in Bhaktapur, Nepal. Journal of Tourism Available at: https://www.nepjol.info/index.php/JTHE/ article/ .٦ ,and Hospitality .[۲۰۱۸ January ۲۷ Accessed] ۱۱۹۷۰/۱٤۷٦٦/viewFile

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/۳H۲R-٦۸BK

Oxford Living Dictionary. Oxford, OUP. .۲۰۱۸ .(Oxford University Press (OUP .[۲۰۱۸ January ۲۰ Available at: https://en.oxforddictionaries.com/ [Accessed

A guide to assessing :۲,۰ Significance .۲۰۰۹ .Russell, R. & Winkworth, K the significance of collections. Adelaide, Collections Council of Australia Ltd.

-f/significance/Available at: https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net١٧٦١ .[٢٠١٨ February ١٨ pdf [Accessed.٢,٠

همبشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/GJ٨G-ERAN

Improving Disaster Assessment: Disconnected mobile .٢٠١٣ .Sheehan, M app uses ArcGIS Online. Salt Lake City, WebMap Solutions. Available at: disasterassess. /٠٦١٣/http://www.esri.com/~/media/Files/Pdfs/news/arcuser .[٢٠١٨ January ٣١ pdf [Accessed

همبشنی انترنيتي پته: ٦BBR-٣Z٥C/https://perma.cc

Overview of properties affected by disaster in the Great .٢٠١٤ .Tateishi, T Microbial bio-deterioration of Cultural .٢٠١١ East Japan Earthquake of March Property, Proceedings of the International Symposium on the Conservation Tokyo, National Research Institute .٢٠١٢ and Restoration of Cultural Property for Cultural Properties. Available at: http://www.tobunken. go.jp/~ccr/pub/ .[٢٠١٨ April ١٦ pdf [Accessed.٠٣_symp٢٠١٢/symp٢٠١٢

همبشنی انترنيتي پته: ٦TB٩-٨٥M٤/https://perma.cc

.٢٠١٧ .(United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR Terminology – C. Geneva, UNISDR. Available at: https://www.unisdr. org/we/ .[٢٠١٧ May ٥ inform/terminology#letter-c [Accessed

همبشنی انترنيتي پته: ٨EBA-https://perma.cc/L٨٨V

همبشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/P٤EG-M٧KS

Post Disaster Needs .٢٠١٤ .(United Nations Development Programme (UNDP Assessments. Geneva, UNDP. Available at: www.undp.org/content/ undp/en/ ٢٩ home/librarypage/crisis-prevention-and-recovery/pdna.html [Accessed .[٢٠١٨ January

همبشنی انترنيتي پته: ٨APF-KE٨K/https://perma.cc

.(United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural .٢٠٠٣ Heritage. Paris, UNESCO. Available at: http://unesdoc.unesco. org/ .[٢٠١٨ February ١ ١٣٢٥٤٠e.pdf [Accessed/٠٠١٣٢٥/٠٠١٣/images

همبشنی انترنيتي پته: ٥ZXN-XCPV/http://perma.cc

Report of the open-ended .٢٠١٦ .United Nations General Assembly intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction. Geneva, United Nations. Available at: http://www.

.[۲۰۱۷ June ۲۲ Accessed] ٥١٧٤٨/preventionweb.net/publications/view

همېشنۍ انټرنېټي پته: CA۹D-https://perma.cc/TR٤۲

.۲۰۰۹ .(United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction. Geneva, UNISDR. Available دريم قدم: .UNISDRTerminologyEnglish_۷۸۱۷/at: http://www.unisdr.org/files
مصونيت/خونديتوب او ثبات
.[۲۰۱۷ June ۸ pdf [Accessed

دريم قدم : مصونيت او باثباته کول

Visual .۲۰۱۷ .Australian Institute for the Conservation of Cultural Material Glossary. Canberra, Australian Institute for the Conservation of Cultural Material. ۲۲ Available at: https://aiccm.org.au/conservation/visual-glossary [Accessed .[۲۰۱۸ February

همېشنۍ انټرنېټي پته: ٥GBP-٤P۸N/https://perma.cc

.۲۰۱۳ .(Australia International Council on Monuments and Sites (ICOMOS The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Burwood, ICOMOS. Available at: http://australia.icomos. .۲۰۱۳ ,Significance pdf.۳۱,۱۰,۲۰۱۳-Adopted-۲۰۱۳-org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter .[۲۰۱۷ June ۲۱ [Accessed

همېشنۍ انټرنېټي پته: UY۹U-https://perma.cc/ULL۹

Australian War Memorial. n.d. Conservation advice: Cleaning Soot Damaged Objects. Canberra, The Australian War Memorial. Available at: https://www. .[۲۰۱۸ February ۱۸ awm.gov.au/about/our-work/projects/soot [Accessed

همېشنۍ انټرنېټي پته: https://perma.cc/Q۳۸H-G٦KT

Vacuum Freeze-drying Archaeological .۲۰۰۷ .Canadian Conservation Institute Ottawa, Minister .۲/٤ Artifacts. Canadian Conservation Institute (CCI) Notes of Public Works and Government Canada. Available at: https://www.canada. ca/en/conservation-institute/services/conservation- preservation-publications/ canadian-conservation-institute-notes/vacuum- freeze-drying-archaeological- .[۲۰۱۷ October ۱۲ artifacts.html [Accessed

همېشنۍ انټرنېټي پته: LYKA-https://perma.cc/QRP۸

Agents of Deterioration. Ottawa, .۲۰۱۷ .Canadian Conservation Institute

Minister of Public Works and Government Canada, Ottawa. Available at: https://
www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents- deterioration.html
.[٢٠١٨ February ٢٢ [Accessed

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/S٦٥F-KNA٥

Care of Objects and Collections. .٢٠١٧ .Canadian Conservation Institute
Ottawa, Minister of Public Works and Government. Available at: https:// www.
٢٢ canada.ca/en/conservation-institute/services/care-objects.html [Accessed
.[٢٠١٨ February

همپشنی انترنیتي پته: Y٤UU-https://perma.cc/ZDG٨

.٢٠١١ .Corpo Nazionale dei Vigili del Fuoco – Università degli Studi di Udine
Manuale Opere Provvisionali, l'intervento tecnico urgente in emergenza sismica.
Rome, Ministero dell'Interno. Available (in Italian) at: http://www. vigilfuoco.it/
.[٢٠١٧ October ٢٤ allegati/STOP/ManualeSTOP.pdf [Accessed

همپشنی انترنیتي پته: ٢٢L٢-https://perma.cc/AP٨A

Heritage at Risk: Safeguarding Museums .٢٠١٦ .Daniels, B.I. & Wegener, C
.During Conflict. Museum, American Alliance of Museums

همپشنی انترنیتي پته: ٦Z٨L-https://perma.cc/R٩HQ

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency
.٢٠٠٨ Glossary – Incident Command System Training May .٢٠٠٨ .((FEMA
Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Available at: https://
١٤ training.fema.gov/emiweb/is/icsresource/assets/icsglossary.pdf [Accessed
.[٢٠١٧ November

همپشنی انترنیتي پته: EAFV-https://perma.cc/RHW٤

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency
FEMA National US&R Response System Structural Collapse .٢٠٠٩ .((FEMA
٢a Shoring Basics. Washington, DC, FEMA. Available at: Technician Module
April ٢٩ https://www.fema.gov/pdf/emergency/usr/module٢a.pdf [Accessed
.[٢٠١٨

همپشنی انترنیتي پته: Q٥QU-https://perma.cc/WF٢٨

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency
Disposing of Debris and Removing Hazardous Waste. .٢٠١٥ .((FEMA

Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Available at: https://
١١ www.fema.gov/disposing-debris-removing-hazardous-waste [Accessed
.[٢٠١٨ February

همبشنی انترنيتي پته: ٣CNY-ZNQF/https://perma.cc

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency
Reclaiming Precious Heirlooms From Flood Waters. Washington, .٢٠١٨ .((FEMA
DC, U.S. Department of Homeland Security. Available at: https://www.fema.
reclaiming-precious- heirlooms-flood-waters/٢٣/٠٩/٢٠٠٣/gov/news-release
.[٢٠١٨ February ١٨ [Accessed

همبشنی انترنيتي پته: GPM٦-https://perma.cc/XY٦٤

Department of Homeland Security Science and Technology Directorate,
Field guide .٢٠١١ .Infrastructure Protection and Disaster Management Division
,for Building Stabilization and Shoring Techniques. Washington, DC
U.S. Department of Homeland Security. Available at: https://www.dhs. gov/
٢٤ final-shoring-guidebook.pdf [Accessed-١٢٠١٠٨-xlibrary/assets/st/st
.[٢٠١٧ October

همبشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/ZN٣R-NRWU

Frequently Asked Questions about .٢٠٠٦ .Department of the Interior
Contaminated Museum Collections. Washington, DC, U.S. Department of the
Interior. Available at: https://www.doi.gov/sites/doi.gov/files/migrated/ museum/
٢٠ upload/Contaminated_Collections_FAQs.pdf [Accessed
.[٢٠١٧ December

همبشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/DX٥W-UJN٨

Building an Emergency Plan: A Guide for .١٩٩٩ .Dorge, V. & Jones, S.L
Museums and Other Cultural Institutions. Los Angeles, The Getty Conservation
Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/ publications_
November ١٤ resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed
.[٢٠١٧

همبشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/QZ٧N-BRCK

Course Glossary. First Aid to Cultural Heritage in Times .٢٠١٦ .El-Habashi, A
Washington, DC, ,٢٠١٦ June ٢٩-٢ ,of Crisis. Unpublished course document
International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural
.Property (ICCROM) & the Smithsonian Institution

Grimaz, S., Cavriai, M., Mannino, E., Munaro, L., Bellizzi, M., Bolognese, C.,

Caciolai, M., D'Odorico, A., Maiolo, A., Ponticelli, L., Barazza, F., Malisan, P. Vademecum, STOP, Shoring Templates and Operating .۲۰۱۰ .& Moretti, A Procedures for the Support of Buildings damaged by Earthquakes. Rome, Ministry of Interior – Italian Fire Service. Available at: http://sprint.uniud.it/ .[۲۰۱۷ October ۲٤ pdf [Accessed.۰_sites/default/files/Vademecum_STOP_eng

همېشنۍ انټرنيټي پته: ٦۲JX-UGLP/https://perma.cc

Flood Water Clean-up Procedures Indoor .۲۰۱۷ .Healthy Buildings International Environmental Quality. Healthy Buildings International. Available at: http:// healthybuildings.com/services/indoor-air-quality/flood-cleanup- procedure/ .[۲۰۱۸ February ۱۱ [Accessed

همېشنۍ انټرنيټي پته: ۲QLS-https://perma.cc/H۳۳۲

۱۹۹۸a. reCollections: Caring for Collections .Heritage Collections Council Canberra, Heritage .۱ Across Australia – Caring for Cultural Material Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/ docs/ ۱۸ pdf [Accessed.۱_caring_for_cultural_material_۱/reCollections .[۲۰۱۸ February

همېشنۍ انټرنيټي پته: DRPA-۹DS۲/https://perma.cc

۱۹۹۸b. reCollections: Caring for Collections .Heritage Collections Council Canberra, Heritage .۲ Across Australia – Caring for Cultural Material Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/ docs/ ۱۸ pdf [Accessed.۲_caring_for_cultural_material_۲/reCollections .[۲۰۱۸ February

همېشنۍ انټرنيټي پته: ٤۹CQ-QVUV/https://perma.cc

۱۹۹۸d. reCollections: Caring for Collections Across .Heritage Collections Council Australia – Managing Collections. Canberra, Heritage Collections Council. _٤/Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/ reCollections .[۲۰۱۸ February ۱۸ managing_collections.pdf [Accessed

همېشنۍ انټرنيټي پته: ٥NAY-J٥٦۲/https://perma.cc

۱۹۹۸f. reCollections, Caring for Collections Across .Heritage Collections Council Australia – Handling, Transportation, Storage and Display. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org. au/sites/default/files/docs/ .[۲۰۱۸ February ۱۸ htsd.pdf [Accessed_٦/reCollections

همېشنۍ انټرنيټي پته: ٥XRJ-U۹R۳/https://perma.cc

Flooding and Historic Buildings. Swindon, Historic .۲۰۱٥ .Historic England

England. Available at: https://content.historicengland.org.uk/images-books/flooding- and--٢ednrev/heag٠١٧-publications/flooding-and-historic-buildings
.[٢٠١٨ February ١٨ historic-buildings.pdf/ [Accessed

همبشنى انترنيتي پته: ٣E٨L-https://perma.cc/M٦٦M

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. n.d. The IFRC Shelter Kit. Geneva, International Federation of Red Cross and /٩٥٥٢٦/Red Crescent Societies. Available at: http://www.ifrc.org/PageFiles ٢٠shelter-kit-guidelines-EN-LR.pdf٪٢٠IFRC٪.٠٧.a.٠٣.publications/D
.[٢٠١٨ February ١٨ [Accessed

همبشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/RY٥Z-DEU٣

IFRC .٢٠١٥ .International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies bamboo frame for emergency shelters and emergency roofs – Technical sheets. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: http://www.ifrc.org/Global/ Documents/Secretariat/Shelter/IFRC-
.[٢٠١٨ February ١٨ pdf [Accessed .٢٠١٥-FINAL-EN-bamboo-frame-A٤

همبشنى انترنيتي پته: ٧٨MG-https://perma.cc/S٧YY

Frame Structures – Types of Frame Structures. AboutCivil. .٢٠١٧ .Jamal, H org. Available at: https://www.aboutcivil.org/frame-structures-definition- types.
.[٢٠١٨ February ١٨ html [Accessed

همبشنى انترنيتي پته: ٤KQE-XVQP/https://perma.cc

ICOMOS Methodology for Building Assessment and Mitigation .٢٠١٠ .Kelley, S Haiti Earthquake. Haiti, ICOMOS, Available at: ٢٠١٠ ,١٢ following the January files//٣_http://www.r-dmuch.jp/en/project/itc/training_guide/sections/ section
.[٢٠١٧ December ٢١ ICOMOS_Haiti_Methodology.pdf [Accessed

همبشنى انترنيتي پته: CEL٩-https://perma.cc/PNF٦

Safeguarding the Tradition of Myanmar Marionette and .٢٠١٦ .Ko, K.M Performing Arts. Bern, Report for the Swiss Agency for Development and ٢٠٪Cooperation. Available at: http://www.cujucr.com/downloads/Individual
.[٢٠١٨ February ١٨ ٢٠Ko.pdf [Accessed٪٢٠Myo٪٢٠Kyaw٪vol١٣/١٣/Articles

همبشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/QS٤B-H٥٩٣

Emergency Treatment for Water-Soaked Furniture and .١٩٩٣ .Levitan, A Washington, .(٧)٧ ,Wooden Objects. National Parks Service Conserve O Gram DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https:// www.nps.gov/
.[٢٠١٨ February ١٨ pdf [Accessed.٠٧-٠٧/museum/publications/conserveogram

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/SFVZ-T٩J٤

Levy, M. & Salvadori, M. ١٩٩٢. Why Buildings Fall Down: How Structures Fail. London, W.W. Norton & Co. Available at: https://civiltechnocrats.files.wordpress.com/٢٠١٣/١١/٨٢٠٠٣٣٢٧--why-buildings-fall-down-how-structures-fail.pdf [Accessed ١٦ November ٢٠١٧].

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/B٣XW-HJ٤F

Merriam-Webster. ٢٠١٨a. Definition of First Responder. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: https://www.merriam- webster.com/dictionary/first٪٢٠responder [Accessed ١٨ February ٢٠١٨].

Merriam-Webster. ٢٠١٨b. Definition of Load. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: https://www.merriam-webster.com/dictionary/ load [Accessed ١٨ February ٢٠١٨].

Merriam-Webster. ٢٠١٨c. Definition of Shore. Springfield, Merriam- Webster, Incorporated. Available at: https://www.merriam-webster.com/ dictionary/shore [Accessed ١٨ February ٢٠١٨].

National Park Service's National Center for Preservation Technology & Training (NCPTT) & the Louisiana Division of Historic Preservation (LDHP). ٢٠١٥. Resilient Heritage – Protecting your Historic Home from Natural Disasters. Natchioches, Northwestern State University. Available at: https://www.crt.state.la.us/Assets/OCD/hp/uniquely-louisiana-education/ Disaster-Recovery/GOHSEP٪٢٠BOOKLET٪٢٠Final٪٢٠For٪٢٠Web. pdf [Accessed ١٨ February ٢٠١٨].

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/DL٤P-٣BFZ

New Zealand Ministry of Business, Innovation and Employment (MBIE) Hikina Whakatutuki. ٢٠١٤. Rapid Post Disaster Building Usability Assessment – Flooding. Wellington, MBIE. Available at: http://www. building.govt.nz/assets/Uploads/managing-buildings/post-emergency- building-assessment/flooding-field-guide-١.١.pdf [Accessed ١٨ February ٢٠١٨].

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/N٩٨E-X٩RY

PROMEDHE. ٢٠١٧. PROMEDHE Homepage. Rome, Italian Civil Protection Department. Available at: http://www.promedhe.eu/ [Accessed ٥ October ٢٠١٧].

همپشنی انترنيتي پته: ٧MHJ-RK٩L/https://perma.cc

A guide to assessing :٢,٠ Significance .٢٠٠٩ .Russell, R. & Winkworth, K the significance of collections. Canberra, Collections Council of Australia Ltd. -f/significance/Available at: https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net١٧٦١ .[٢٠١٨ February ١٨ pdf [Accessed.٢,٠

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/GJ٨G-ERAN

Bushfires...Protect Your Precious Possessions. Melbourne, .٢٠٠٣ .Scott, M University of Melbourne. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/ files/ ١٨ docs/AICCM_Brochures/bushfire-protection.pdf [Accessed .[٢٠١٨ February

همپشنی انترنيتي پته: ٥YJQ-٨KVN/https://perma.cc

Smithsonian Institute. Emergency Preservation Activities Completed at Syria's Ma'arra Mosaic Museum. Washington, DC, Smithsonian Institute. Available at: http://newsdesk.si.edu/releases/emergency-preservation- activities- .[٢٠١٧ October ٤ completed-syria-s-ma-arra-mosaic-museum [Accessed

همپشنی انترنيتي پته: ٢D٧Y-https://perma.cc/UAP٥

٢٠١٤a. Caring for your collections: Salvaging .State Library of Queensland water-damaged collections. Brisbane, Queensland Government. Available at: Caring- for-/١٢٨٩٨٤/٠٠٠٥/http://www.slq.qld.gov.au/ data/assets/pdf_file ١٨ your-collections-Salvaging-water-damaged-collections.pdf [Accessed .[٢٠١٨ February

همپشنی انترنيتي پته: ٨V٩X-YFNS/https://perma.cc

٢٠١٤b. Caring for your collections: Freezing water- .State Library of Queensland damaged and insect infested collections. Brisbane, Queensland Government. /١٢٨٩٨٣/٠٠٠٤/Available at: http://www.slq.qld.gov.au/ data/assets/pdf_ file Caring-for-your-collections-Freezing-water-damaged- and-insect-infested- .[٢٠١٨ February ١٨ collections.pdf [Accessed

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/V٦KB-XKZL

Endangered Heritage: Emergency Evacuation of Heritage .٢٠١٦ .Tandon, A Collections. Paris, UNESCO & Rome, ICCROM. Available at: https://www. iccrom.org/wp-content/uploads/Endangered-Heritage_INTERACTIVE.pdf .[٢٠١٨ February ١٤ [Accessed

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/7J٤C-TJDK

Van Balen, K. ٢٠٠٨. The Nara Grid: An evaluation Scheme Based on the Nara Document on Authenticity. APT Bulletin, ٣٩(٢/٣): ٣٩–٤٥. Available at: http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/٢٠١٦/٠١/٢٠٠٨--The-Nara-Grid-An-Evaluation-Scheme-Based-on-the-Nara-Document-on-Authenticity.pdf [Accessed ١٧ January ٢٠١٨].

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/DL٨A-E٣٢V

خلورم قدم: ژر اصلي حالت ته بېرته راګرځول

Associazione Culturale Territori L'Aquila. ٢٠١٢. Laboratorio Città. L'Aquila, Associazione Culturale Territori. Available (in Italian) at: https://territoriaq.com/٢٠١٢/١١/٢٦/٢٦٦/ [Accessed ٨ January ٢٠١٨].

همېشنۍ انټرنيټي پته: **https://perma.cc/٢٨٣S-B٨٩H**

Bailey, S., Pavanello, S., Elhawary, S. & O'Callaghan, S. ٢٠٠٩. Early Recovery: an overview of policy debates and operational challenges. London, Humanitarian Policy Group Working Paper, Overseas Development Institute. Available at: https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/ publications-opinion-files/٥٦٣٨.pdf [Accessed ١٠ December ٢٠١٧].

همېشنۍ انټرنيټي پته: **https://perma.cc/٩٢٧F-UPE٢**

Cultural Heritage Imaging. ٢٠١٨. Photogrammetry. Available at: http:// culturalheritageimaging.org/Technologies/Photogrammetry/ [Accessed ١٧ April ٢٠١٨].

همېشنۍ انټرنيټي پته: **http://www.conflictrecovery. org/bin/dfid-conflictassessmentguidance.pdf https://perma.cc/Z٤YF-WWSW**

همېشنۍ انټرنيټي پته: **https://perma.cc/XFC٩-HMN٤**

Heritage Collections Council. ١٩٩٨c. reCollections: Caring for Collections Across Australia – Damage and Decay. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/ reCollections/٣_damage_and_decay.pdf [Accessed ١٨ February ٢٠١٨].

همېشنۍ انټرنيټي پته: **https://perma.cc/٥٢٧E-WB٨U**

Historic England. ٢٠١٨. ٣D Laser Scanning for Heritage: Advice and Guidance on the Use of Laser Scanning in Archaeology and Architecture, ٣rd edition.

London, Historic England. Available at: https://content. historicengland.org.uk/ ٣d-laser--٣d-laser-scanning- heritage/heag١٥٥/images-books/publications .[٢٠١٨ April ١٧ scanning.pdf/ [Accessed

همپشنی انټرنیټي پته: LQL٢-https://perma.cc/YLM٥

.Inter-Agency Standing Committee Cluster Working Group on Early Recovery Implementing Early Recovery. Geneva, Inter-Agency Standing .٢٠٠٦ Committee. Available at: https://reliefweb.int/sites/reliefweb. int/files/resourc .iasc- earlyrecovery-jul٢٠٠٦-٢٦FB٩٨١DE٩BEE٠E٣٨٥٢٥٧١C٠٠٠٥٦٠D٣٥/es .[٢٠١٨ January ١٦ pdf [Accessed

همپشنی انټرنیټي پته: ٨KFP-٧BK٣/https://perma.cc

.Inter-Agency Standing Committee Cluster Working Group on Early Recovery Geneva, Bureau for Crisis .٢٠٠٨ Guidance note on Early Recovery, April .٢٠٠٨ Prevention & Recovery United Nations Development Programme. Available at: http://www.undp.org/content/undp/en/home/ librarypage/crisis-prevention- html.٢٠٠٨-and-recovery/guidance-note-on-early- recovery-cwger-april .[٢٠١٨ January ١٣ [Accessed

همپشنی انټرنیټي پته: ٦CTF-https://perma.cc/H٩SG

Negative Heritage and Past Mastering in Archaeology. .٢٠٠٢ .Meskell, L Available at: https://canvas. .٥٧٤-٥٥٧ :(٣)٧٥ ,Anthropological Quarterly ٧ Accessed] ١=download?wrap/٤٧٧٤٩٥٠٦/files/٩٤٩٦٦٤/brown.edu/courses .[٢٠١٨ April

همپشنی انټرنیټي پته: https://perma.cc/QZ٤H-DCCX

GIS (Geographic Information System). .٢٠١٧ .National Geographic Society Washington, DC, National Geographic Society. Available at: https://www. nationalgeographic.org/encyclopedia/geographic-information-system-gis/ .[٢٠١٨ April ٢٩ [Accessed

همپشنی انټرنیټي پته: PRHP-https://perma.cc/XU٤٣

Community involvement in post-disaster reconstruction: The .٢٠١٧ .Spano, V Italian case of the city of L'Aquila. Cottbus-Senftenberg, Brandenburg University of Technology. (Master's Thesis). Available at: https://www. academia. COMMUNITY_INVOLVEMENT_IN_POST- DISASTER_/٣٦١٩٩٥٦٢/edu _RECONSTRUCTION_THE_ITALIAN_CASE_OF_THE .[٢٠١٨ April ٤ CITY_OF_LAQUILA [Accessed

همپشنی انټرنیټي پته: ٢٧SU-S٩UV/https://perma.cc

.٢٠١٧ .Tandon, A., Pradhan, M., Hebatallah, A., Pradhananga, N. & Cotte, S Building capacity for post-disaster recovery of museum collections in Nepal. In ,١٨th Triennial Conference Preprints. Copenhagen J Bridgland, ed. ICOM-CC Paris, International Council of Museums. Available at: .٢٠١٧ September ٨-٤ _٢٠١٧_tandon_pradhan /١٢-٢٠١٧/https://www.iccrom.org/sites/default/files .[٢٠١٨ February ١٨ building_capacity_for_pd_recovery.pdf [Accessed

همبشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/٣BXJ-NGT٢

Towards Responsible Geographies .٢٠١٥ .Till, K.E. & Kuusisto-Arponen, A.K ,of Memory: Complexities of Place and the Ethics of Remembering. Erdkunde /١/٩٠٠١/Available at: http://eprints.maynoothuniversity. ie .٣٠٦-٢٩١ :(٤/٦٩) .[٢٠١٨ April ٥ pdf [Accessed.٢٠٢٠١٥٪KT_erdkunde

همبشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/H٤BB-٩XW٩

Planning and Engineering .٢٠٠٢ .Tolles, E.L., Kimbro, E.E., & Ginell, W.S Guidelines for the Seismic Retrofitting of Historic Adobe Structures. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: https://getty. edu/conservation/ publications_resources/pdf_publications/pdf/seismic_ retrofitting.pdf [Accessed .[٢٠١٨ January ١٣

همبشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/٦TCW-WUPX

Peacebuilding & The United Nations. New York, United .٢٠١٨ .United Nations Nations Peacebuilding Support Office. Available at: http://www. un.org/en/ .[٢٠١٨ April ٧ peacebuilding/pbso/pbun.shtml [Accessed

همبشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/٦٢EJ-FPM٢

Early Recovery, Vulnerability .٢٠٠٩ .United Nations Development Programme ISDR ٢٠٠٩ Reduction and Disaster Risk Reduction: A Contribution to the Global Assessment Report on Disaster R Reduction. Geneva, Bureau for Crises Prevention and Recovery, United Nations Development Programme. Available at: https://webcache.googleusercontent.com/ search?q=cache:wlNetgnLQh QJ:https://www.preventionweb.net/english/ hyogo/gar/background-papers/ thematic-progress- reviews/recovery/UNDPBCPR-ERT./documents/Chap٥ January ١٣ hl=en&ct=clnk&gl=my &client=firefox-b-ab [Accessed&٣=doc+&cd .[٢٠١٧

همبشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/P٧DA-٢٧P٥

.(United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO Nepal's museums re-opening post-earthquake. Paris, UNESCO. .٢٠١٦

Available at: https://en.unesco.org/news/nepal-s-museums-re- opening-
.[۲۰۱۸ February ۱۸ post-earthquake [Accessed

همپشنی انترنيتي پته: **https://perma.cc/BA٥G-ZUNB**

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)
,World Heritage Review .۲۰۱۸ .World Heritage Convention
London, UNESCO. Available at: http://unesdoc.unesco.org/ .۸٦
.[۲۰۱۸ April ۲۹ ۲٦۱۲۷٥e.pdf [Accessed/۰۰۲٦۱۲/۰۰۲٦/images

همپشنی انترنيتي پته: **GR٥۳-https://perma.cc/P۸M٥**

Terminology .۲۰۱۷ .United Nations Office for Disaster Risk Reduction
Build back better. Geneva, PreventionWeb, United Nations Office for –
Disaster Risk Reduction. Available at: https://www.preventionweb.net/ english/
,[۲۰۱۷ January ۱٦ professional/terminology/ [Accessed

همپشنی انترنيتي پته: **H٦DJ-https://perma.cc/Calcal۳D۷۸**

Guidance Note of the Secretary .۲۰۱۰ .United Nations Secretary-General
General: United Nations Approach to Transitional Justice. New York, UN
Secretary-General. Available at: https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_
.[۲۰۱۸ April ۷ ۲۰۱۰FINAL.pdf [Accessed_Guidance_Note_March

همپشنی انترنيتي پته: **DPTK-https://perma.cc/A۸H٥**

.۱۹۸۷ .United Nations World Commission on Environment and Development
Report of the World Commission on Environment and Development: Our
Common Future. Oxford, Oxford University Press. Available at: http:// www.
.[۲۰۱۸ February ۱۹ un-documents.net/our-common-future.pdf [Accessed

همپشنی انترنيتي پته: **https://perma.cc/U۳SD-AKMZ**

Viviamolaq n.d. Viviamolaq Homepage. L'Aquila, Viviamolaq. Available
.[۲۰۱۸ January ۸ in Italian) at: https://viviamolaq.blogspot.sg/ [Accessed)

همپشنی انترنيتي پته: **٦Y۷S-https://perma.cc/Y۸FT**

اصطلاحات او د هغوی معاني

Field Practitioners' Handbook, Community- .۲۰۰٤ .Abarquez, I. & Murshed, Z
Based Disaster Risk Management. Thailand, Asian Disaster Preparedness
-۲۰۱٤/doc/Center. Available at: https://www.adpc.net/igo/category/ ID٤۲۸

.[٢٠١٧ June ٢٢ ١٢handbk.pdf [Accessed-xCSf٧I-ADPC

همپشنى انترنيتي پته: V٥٧Q-٢PU٢/https://perma.cc

Early Recovery: .٢٠٠٩ .Bailey, S., Pavanello, S., Elhawary, S. & O'Callaghan, S an overview of policy debates and operational challenges. London, Humanitarian Policy Group Working Paper, Overseas Development Institute. Available at: https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/ publications-opinion-.[٢٠١٧ December ١٠ pdf [Accessed.٥٦٣٨/files

همپشنى انترنيتي پته: ٩٢٧F-UPE٢/https://perma.cc

Writing Effective Use Cases. New Jersey, Addison- Wesley. .٢٠٠١ .Cockburn, A .[٢٠١٨ April ٢٩ Accessed] ٢٤٦٥/Available at: http://alistair.cockburn.us/get

همپشنى انترنيتي پته: ٨LKF-RYNJ/https://perma.cc

Accession Register. London, Collections Trust. Available ,٢٠١٨ Collections Trust ١٢ at: https://collectionstrust.org.uk/resource/accession-registers/ [Accessed .[٢٠١٨ July

همپشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/J٤GF-WHWN

Photogrammetry. Available at: http:// .٢٠١٨ .Cultural Heritage Imaging ١٧ culturalheritageimaging.org/Technologies/Photogrammetry/ [Accessed .[٢٠١٨ April

همپشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/Z٤YF-WWSW

Frequently Asked Questions about .٢٠٠٦ .Department of the Interior Contaminated Museum Collections. Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https://www.doi.gov/sites/doi.gov/files/migrated/ museum/ ٢٠ upload/Contaminated_Collections_FAQs.pdf [Accessed .[٢٠١٧ December

همپشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/DX٥W-UJN٨

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency FEMA National US&R Response System Structural Collapse .٢٠٠٩ .((FEMA ٢a Shoring Basics. Washington D.C. FEMA. Available at: Technician Module April ٢٩ https://www.fema.gov/pdf/emergency/usr/module٢a.pdf [Accessed .[٢٠١٨

همپشنى انترنيتي پته: Q٥QU-https://perma.cc/WF٢٨

.Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency ICS Glossary. Washington, DC, United States Department of Homeland .۲۰۱۷ Security. Available at: https://training.fema.gov/emiweb/is/ icsresource/assets/ .[۲۰۱۷ June ۲ icsglossary.pdf [Accessed

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/CF۹H-D٤٦٢

Building an Emergency Plan: A Guide for .۱۹۹۹ .Dorge, V. & Jones, S.L Museums and Other Cultural Institutions. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/ publications_ November ١٤ resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed .[۲۰۱۷

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/QZ۷N-BRCK

Course Glossary. First Aid to Cultural Heritage in Times .۲۰۱٦ .El-Habashi, A Washington, DC, ,۲۰۱٦ June ۲۹-۲ ,of Crisis. Unpublished course document International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural .Property (ICCROM) & the Smithsonian Institution

۳D Laser Scanning for Heritage: Advice and Guidance .۲۰۱۸ .Historic England ۳rd edition. ,on the Use of Laser Scanning in Archaeology and Architecture London, Historic England. Available at: https://content. historicengland.org.uk/ ۳d-laser--۳d-laser-scanning- heritage/heag١٥٥/images-books/publications .[۲۰۱۸ April ۱۷ scanning.pdf/ [Accessed

همېشنۍ انټرنيټي پته: LQL۲-https://perma.cc/YLM٥

Definition of Complex Emergencies. .۱۹۹٤ .Inter-Agency Standing Committee November ۳۰ ,Inter-Agency Standing Committee Working Group XVIth Meeting Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https:// ,۱۹۹٤ pdf.٤_interagencystandingcommittee.org/system/files/ legacy_files/WG١٦ .[۲۰۱۷ June ۲ [Accessed

همېشنۍ انټرنيټي پته: ۷TEU-۹۷۳S/https://perma.cc

IASC Operational Guidelines on the .۲۰۱۱ .Inter-Agency Standing Committee Protection of Persons in Situations of Natural Disasters. Washington, DC, The Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at: https://docs. ۲۰Guidelines. pdf [Accessed٪unocha.org/sites/dms/Documents/Operational .[۲۰۱۷ April ۲۷

همبشنى انترنيتي پته: ٦HKW-٨٥SP/https://perma.cc

Humanitarian System-Wide .٢٠١٢ .Inter-Agency Standing Committee Emergency Activation: Definition and Procedures. Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https://interagencystandingcommittee. ٢٠٪٢٩٪٣ ٢٠٪٢٨Level٪٢٠٪٢٠System-Wide٪.٢/org/system/files/legacy_files .[٢٠١٧ June ٢ pdf [Accessed.٢٩٪٢٨٢٠Apr١٢٪٢٠٪Activation

همبشنى انترنيتي پته: FLK٢-https://perma.cc/CQU٧

Disasters. Geneva, International .٢٠١٧ .International Civil Defence Organisation Civil Defence Organisation. Available at: http://www.icdo. org/en/disasters/ .[٢٠١٧ June ٢ [Accessed

ICOMOS .٢٠٠٢ .(International Council on Monuments and Sites (ICOMOS International Cultural Tourism Charter, Principles and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance. Charenton-le-Pont, .ICOMOS International Cultural Tourism Committee

.٢٠١٠ .International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Project/Programme Planning Guidance Manual. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva. Available at: http://www.ifrc.org/Global/Publications/monitoring/PPP-Guidance-Manual- .[٢٠١٧ May ٨ English.pdf [Accessed

همبشنى انترنيتي پته: ٣Q٨E-EU٧M/https://perma.cc

.٢٠١٧ .International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Complex/Man-Made Hazards: Complex Emergencies. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: http://www. ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/ about-disasters/definition-of- ٢ hazard/complex-emergencies/ [Accessed .[٢٠١٧ June

همبشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/X٨XD-HBC٦

.٢٠١٧ .International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Contingency Planning. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: http://www.ifrc.org/en/what-we-do/ disaster-management/preparing-for-disaster/disaster-preparedness-tools/ June ٨ contingency-planning-and-disaster-response-planning/ [Accessed .[٢٠١٧

همبشنى انترنيتي پته: https://perma.cc/W٢BZ-U٩٢R

.۲۰۱۷ .International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies Disaster and crisis management. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: http://www.ifrc.org/en/ what-we-do/ .[۲۰۱۷ June ۸ disaster-management/ [Accessed

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/WP۷R-ELK۸

International Union for Conservation of Nature (IUCN). n.d. Situation Analysis – An Approach and Method for Analysing the Context of Projects and Programme. Gland, International Union for Conservation of Nature. Available at: http:// April ۹ cmsdata.iucn.org/downloads/approach_and_method. pdf [Accessed .[۲۰۱۷

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/EG٦K-E۳TQ

Frame Structures – Types of Frame Structures. AboutCivil. .۲۰۱۷ .Jamal, H org. Available at: https://www.aboutcivil.org/frame-structures-definition- types. .[۲۰۱۸ February ۱۸ html [Accessed

همپشنی انترنيتي پته: ٤KQE-XVQP/https://perma.cc

Recording, Documentation, and Information Management .۲۰۰۷ .Letellier, R for the Conservation of Heritage Places, Guiding Principles. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/ conservation/ publications_resources/pdf_publications/pdf/guiding_ principles.pdf [Accessed .[۲۰۱۷ June ۲۲

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/QW۳W-FA۹U

Why Buildings Fall Down: How Structures .۱۹۹۲ .Levy, M. & Salvadori, M Fail. London, W.W. Norton & Co. Available at: https://civiltechnocrats. why-buildings-fall-down-how--۸۲۰۰۳۳۲۷/۱۱/۲۰۱۳/files.wordpress.com .[۲۰۱۷ November ۱٦ structures-fail.pdf [Accessed

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/B۳XW-HJ٤F

Definition of Inventory. Springfield, Merriam- Webster, .۲۰۱۷ .Merriam-Webster Incorporated. Available at: https://www.merriam-webster.com/ dictionary/ .[۲۰۱۷ June ۳۰ inventory [Accessed

همپشنی انترنیتي پته: YBA٩-https://perma.cc/V٢C٨

٢٠١٨a. Definition of First Responder. Springfield, Merriam- .Merriam-Webster Webster, Incorporated. Available at: https://www.merriam- webster.com/ ٢٠responder [Accessed٪dictionary/first ١٨ February ٢٠١٨]. همپشنی انترنیتي پته: VCTE-٦CW٤/https://perma.cc

٢٠١٨b. Definition of Load. Springfield, Merriam-Webster, .Merriam-Webster Incorporated. Available at: https://www.merriam-webster.com/dictionary/ load [Accessed ١٨ February ٢٠١٨].

همپشنی انترنیتي پته: ٣BWH-FSC٤/https://perma.cc

٢٠١٨c. Definition of Shore. Springfield, Merriam- Webster, .Merriam-Webster Incorporated. Available at: https://www.merriam-webster.com/ dictionary/shore [Accessed ١٨ February ٢٠١٨].

همپشنی انترنیتي پته: https://perma.cc/QK٥P-TLYX

GIS (Geographic Information System). .٢٠١٧ .National Geographic Society Washington, DC, National Geographic Society. Available at: https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/geographic-information-system-gis/ [Accessed ٢٩ April ٢٠١٨].

همپشنی انترنیتي پته: PRHP-https://perma.cc/XU٤٣

Definitions – Preservation Maintenance. .٢٠١٧ .National Park Service Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https://www.nps.gov/dscw/definitionsdc_p.htm#preservmain [Accessed ٢ June ٢٠١٧].

همپشنی انترنیتي پته: ٤EVW-LK٩W/https://perma.cc

Damage Assessment. .٢٠١٣ .Office of Disaster Management and Preparedness Port of Spain, Government of the Republic of Trinidad and Tobago. Available at: http://www.odpm.gov.tt/node/٧٠ Accessed] ٢٢ June ٢٠١٧].

همپشنی انترنیتي پته: ٥٢Z٤-٦PUJ/https://perma.cc

٢٠١٨a. Definition of Damage. Oxford Living Dictionary. .Oxford University Press Oxford, Oxford University Press. Available at: https:// en.oxforddictionaries.

.[۲۰۱۸ January ۲۰ com/ [Accessed

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/۸SYQ-۵XGA

Oxford University Press. ۲۰۱۸b. Definition of Prioritize. Oxford Living Dictionary. Oxford, Oxford University Press. Available at: https:// en.oxforddictionaries. com/definition/prioritize [Accessed ۲۳ June ۲۰۱۸].

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/۲UKN-۲Z٤V

Resource Planning and Development Commission. ۲۰۰۳. 'Understanding Heritage Assets'. State of the Environment Tasmania ۲۰۰۳. Hobart. Department of Justice, Government of Tasmania. Available at: http://soer. justice.tas.gov. au/۲۰۰۳/copy/۷۳/index.php [Accessed ۲۹ April ۲۰۱۸].

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/CNS۷-SZNA

Russell, R. & Winkworth, K. ۲۰۰۹. Significance ۲,۰: A guide to assessing the significance of collections. Canberra, Collections Council of Australia Ltd. Available at: https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net۱۷٦۱/f/significance-۲,۰.pdf [Accessed ۱۸ February ۲۰۱۸].

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/GJ۸G-ERAN

Tolles, E.L., Kimbro, E.E., & Ginell, W.S. ۲۰۰۲. Planning and Engineering Guidelines for the Seismic Retrofitting of Historic Adobe Structures. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: https://getty. edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/seismic_ retrofitting.pdf [Accessed ۱۳ January ۲۰۱۸].

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/٦TCW-WUPX

United Nations Department of Humanitarian Affairs. ۱۹۹۲. Internationally agreed basic glossary of terms related to Disaster Management. Geneva, United Nations Department of Humanitarian Affairs. Available at: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/B۱۵E۳DFD٤۰۰۲C۵۲۲٦۰۰C٤C٦۵۲۱C۷٦A۹٦-dha-glossary-۱۹۹۲.pdf [Accessed ۲ June ۲۰۱۷].

همپشنی انترنيتي پته: https://perma.cc/F۵AP-ACVD

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). ۲۰۰۹, Framework for Cultural Statistics Handbook, Quebec Canada, UNESCO

.Institute for Statistics
[۲۰۲۰ July ۲۰ Available at: [Accessed

همبشنى انترنيتي پته: ۸SMV-۷PRG/https://perma.cc

.(United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO
.۲۰۰۳
Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris, ۲۰ UNESCO. Available at: https://ich.unesco.org/en/convention [Accessed .[۲۰۲۰ July

همبشنى انترنيتي پته: ٥ZXN-XCPV/http://perma.cc

Report of the open-ended .۲۰۱٦ .United Nations General Assembly intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction. Geneva, United Nations. Available at: http://www. .[۲۰۱۷ June ۲۲ Accessed] ٥۱۷٤۸/preventionweb.net/publications/view

همبشنى انترنيتي پته: CA۹D-https://perma.cc/TR٤۲

UNISDR .۲۰۰۹ .United Nations International Strategy for Disaster Reduction Disaster Risk Reduction. Geneva, United Nations International فTerminology on _۷۸۱۷/Strategy for Disaster Reduction. Available at: http:// www.unisdr.org/files .[۲۰۱۷ June ۸ UNISDRTerminologyEnglish.pdf [Accessed

همبشنى انترنيتي پته: ٦TB۹-۸٥M٤/https://perma.cc

Terminology .۲۰۱۷ .United Nations Office for Disaster Risk Reduction – Build back better. Geneva, PreventionWeb, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: https://www.preventionweb.net/ english/ ,[۲۰۱۷ January ۱٦ professional/terminology/ [Accessed

همبشنى انترنيتي پته: H٦DJ-۳D۷۸/https://perma.cc

Terminology. Geneva, .۲۰۱۷ .United Nations Office for Disaster Risk Reduction United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: https://www. .[۲۰۱۷ May ٥ unisdr.org/we/inform/terminology [Accessed

همبشنى انترنيتي پته: ۸EBA-https://perma.cc/L۸۸V

Words into Action .۲۰۱۸ .United Nations Office for Disaster Risk Reduction Guidelines: Man-made and Technological Hazards. Practical considerations for

Addressing Man-made and Technological Hazards in Disaster Risk Reduction. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: https://www.unisdr.org/files/۲۰۱۲_۵٤ manmadetechhazards. pdf [Accessed ۲۹ April ۲۰۱۸].

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/۶PKN-W۹ND

United Nations Secretary-General. ۲۰۱۰. Guidance Note of the Secretary General: United Nations Approach to Transitional Justice. New York, UN Secretary-General. Available at: https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_۲۰۱۰FINAL.pdf [Accessed ۷ April ۲۰۱۸].

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/A۸H۵-DPTK

United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe. ۲۰۰۰. Terminology on Statistical Metadata. United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe Conference of European Statisticians Statistical Standards and Studies No. ۵۳, Geneva, United Nations. Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/ coded_files/UNECE_TERMINOLOGY_STAT_METADATA_۲۰۰۰_EN.pdf [Accessed ۲۷ April ۲۰۱۷].

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/NG٤Z-V۷YE

United Nations World Commission on Environment and Development. ۱۹۸۷. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Oxford, Oxford University Press. Available at: http:// www.un-documents.net/our-common-future.pdf [Accessed ۱۹ February ۲۰۱۸].

همېشنۍ انټرنيټي پته: https://perma.cc/U۳SD-AKMZ

تاییدونه

« د کلتوري میراث د لومړنیو مرستو د لارښود او د هغې د سامان د بکسې ډیر ارزښتناکه اړخ دا دی چې دوی د تطبیق وړ دی . د نړدې هر ډول کلتوري میراث د مستند سازۍ، ژغورنې او د باثباته کولو د څرنګوالي په تړاو د مستقیمو مشورو نه ډکه دا سرچینه د ناورین اړوند د پلان جوړولو او په عمل کې د ناورین غبرګون ښودلو تر مینځ یوه ورکه توټه ده». – **رییس کورین ویګنر، د سمتسونین کلتوري ژغورنې نوښت**

«... دا لارښود به نورو ته زما د کار په تفهیمولو کی مرسته وکړی او دا فرصت به برابر کړي چې مونږ په ډېره خوندوره، هر اړخیزه(د پوهیدو وړ) او موثره طریقه خپلو غوښتنو ته تحقق ورکړو». – **سمویل فرانکو ارس، د لاتینې امریکا او کارابین لپاره د ایکام د سیمه ایز اتحاد رییس، د ایکام د ناورین د ګواښ د مدیریت د کمېټې او د ګواتیمالا د ابي ډال (سپر) غړی**

« ... په یوه واحده میتودولوژۍ کې د ملموس او غیر ملموس میراث په رانغښتلو سره ، او په ځانګړې توګه د بشري سازمانونو د کړنو او اصطلاحاتو سره د هغوی د تګلارې په همغږې کولو سره به دا نوې سرچینه په بیړنې حالت کې د کلتور لپاره د یونیسکو د ۲۰۱۵ د ستراتیژۍ په پلې کولو کې د پام وړ مرسته وکړي، او په توله نړۍ کې به یقینا د کلتوري میراث د ادارو او د کلتوری میراث د ژغورلو په برخه کې د هغه کسانو سره چې د دی کار په لومړی خط باندی عملاً پکار مصروف دی لپاره خورا ګټوره وسیله وګرځي. » – **میچتیلډ راسلر، د میراث د څانګې او د یونیسکو د نړیوال میراث مرکز رییس**

«زه باور لرم چې دا لارښود به د کلتوری میراث د ژغورنې په اړوند بصیرت او پوهه غني کړي او د کار د لوبغاړو او اکاډمي، دوارو کار به بهتر او موثر کړي. د دې لارښود د جوړولو بنیادي موخه هغه میراث ته درناوی دی چې د متنوع انسانیت لخوا منځ ته راغلی او مونږ ته د دی قابلیت راکوي چې د تیر وخت په بشپړتیا وپوهیږو، او د دې وړتیا راکوي چې راتلونکي نسلونه نوښت، تثبت او ابتکار ته وهڅوو».

– **ریچارډ کورین، د سمیتسونیا نامتو عالم او لوی سفیر**

په ۲۰۱۷ کال کې، ما په سوریه کې د لومړې ځل لپاره د لومړنیو مرستو کورس جوړ کړ. دې د حمص ښار په متخصصینو باندې خورا ښه اغیزه درلودله، ځکه چې دې د کلتوري میراث د بنسټونو او متخصصینو د پام وړ وندې چې د کړکیچ لپاره په چمتووالي کې یې اخیستلای شي، رابرسیره کړه. دوی (د کورس برخه والو) زمونږ په ټولنه کې د سولې او امن په رامینځته کولو کی د کلتور د وندې په اړه بل ډول (یعنې نوی) فکر کول پیل کړ. په تعقیب یې، ډېری سازمانونو د سوریې په نورو ښارونو کې د دې کورس د تکراری دایرولو غوښتنه وکړه. راتلونکی قدم دا وو چې د حمص په زاړه ښار کې د میراث د باثباته کولو لپاره د لارښود او د سامان بکسه وکارول شي. په سوریه کې به کړکیچ یوه ورځ پای ته ورسیږي، او زه باور لرم چې دا لارښود به د عامه پوهاوي د لوړولو ښه وسیله شي او مونږ ته به دا رازده کړې چې د سوریې د کلتوري میراث ښکلا څنګه بېرته خپل اصلی حالت ته راوګرځوو» . – **لاما ابود، د سوریې د کلتوري میراث متخصص او د لومړنیو مرستو روزونکی**

#کلتور انتظار نشي کولای

ICCROM

Fonds

د شهزاده کلاز د بسپنې
صندوق

۱۳ Via di San Michele
Rome ۰۰۱۵۳
Italy
۰٦٥٨٥٥۳۱ ۳۹+
www.iccrom.org

٦۰۳ Herengracht
CE Amsterdam ۱۰۱۷
Netherlands
۱٦۰ ۳٤٤۹ ۲۰ ۳۱+
www.princeclausfund.org

۲۰۲۱ ICCROM ©
۲۰۲۱ Prince Claus Fund for Culture and Development ©

۷-۳۲۰-۹۰۷۷-۹۲-۹۷۸ ICCROM ISBN

د برټش کونسل په لورینه او له سخاوت دکه
مرسته ژباړل شویدی

ISBN 978-92-9077-320-7
9 789290 773207 >

SAYED & NADIA Consultancy Inc.

BRITISH COUNCIL